

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КУЧУК АННА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК: 351.88;343.35

ДИСЕРТАЦІЯ
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ПРОЦЕСАМИ ЕВАКУАЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Спеціальність 071 – облік і оподаткування
Галузь знань – управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора філософії у галузі управління та адміністрування

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.О. Кучук

Науковий керівник
Грицишен Дмитрій Олександрович,
професор, доктор економічних наук,
доктор наук з державного управління

Житомир – 2024

АНОТАЦІЯ

Кучук А.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління процесами евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування (галузь знань 07 – Управління та адміністрування) – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2024.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретичних основ та удосконаленню організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств.

В роботі ідентифіковано сукупність об'єктів управління процесами евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств для цілей облікового відображення та аналітичної оцінки; обґрунтовано напрями розвитку організаційних положень бухгалтерського обліку процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств; розроблено методичні положення бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства; обґрунтовано порядок облікового відображення процесів відновлення діяльності промислового підприємства на безпечних територіях; розроблено механізм формування системи внутрішньої звітності щодо евакуації та відновлення діяльності промислового підприємства; розвинуто методичні положення економічного аналізу ефективності процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств на безпечних територіях.

Об'єктом дослідження є господарські процеси та операції, що пов'язані з евакуацією та відновленням діяльності промислового підприємства на безпечних територіях.

Предметом дослідження є теоретичні та організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку й економічного аналізу процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств.

Воєнна російська агресія проти територіальної цілісності та суверенітету України вплинула на соціальну, економічну та політичну сфери суспільного життя. Важливе значення у забезпеченні економічної стабільності держави в сучасних суспільно-політичних умовах відіграють суб'єкти господарювання, що безперервно працюють і були евакуйовані з територій бойових дій та окупованих територій, а також відновлюють свою діяльність на безпечних територіях.

Проте невирішеними залишаються питання не лише економічного та юридичного характеру, але й облікового відображення відновлення роботи підприємства на безпечних територіях, що має містити як правові, так і економічні положення даного процесу. В науковій літературі дане питання висвітлено лише частково, зокрема в частині наслідків бойових дій та окупації державних територій. Важливе значення під час формування інформаційного забезпечення управління процесом евакуації промислових підприємств з окупованих територій або ж територій бойових дій надається системі бухгалтерського обліку. Зважаючи на специфіку досліджуваного об'єкта є потреба в обґрунтуванні нових підходів до організації та методики бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства.

Процес евакуації промислового підприємства є технологічно, інформаційно та юридично складним процесом, що вимагає залучення сукупності суб'єктів та ресурсів. Складність зазначеного процесу передбачає сукупність проблем у його обліковому відображенні та ідентифікації відповідних об'єктів. Розроблена інформаційна модель системи об'єктів бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства, передбачає ідентифікацію сукупності об'єктів та обґрунтування порядку відображення витрат, що з нею пов'язані.

Обґрунтовано структуру та властивості системи об'єктів бухгалтерського обліку процесів евакуації та відновлення діяльності промислового підприємства, що полягає в розробці комплексної інформації моделі, яка характеризує такі складові об'єктів: об'єкти господарської діяльності; наслідки бойових дій та тимчасової окупації державних територій; необлікові об'єкти (інформаційні ресурси); витрати пов'язані з процесом евакуації та відновленням діяльності підприємства.

Розроблено комплексний підхід до організації бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства, який враховує положення щодо власне евакуації підприємства, так і запуску його роботи на безпечних територіях. Організацію бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства пропонуємо здійснювати за вказаними етапами: 1) оцінка можливості евакуації підприємства; 2) формування наказу про евакуацію підприємства; 3) встановлення специфіки процесу евакуації; 4) визначення суб'єкта ведення бухгалтерського обліку; 5) встановлення порядку приймання-передачі евакуйованого майна; 6) встановлення порядку приймання передачі евакуйованих інформаційних ресурсів; 7) організація документального супроводу операцій щодо евакуації підприємства; 8) визначення порядку відображення витрат на евакуацію; 9) визначення порядку списання втраченого майна; 10) визначення порядку списання втрачених документів; 11) визначення порядку формування та оприлюднення звітності. За кожним етапом запропоновано порядок дій та визначено ключові змістовні точки. Організація бухгалтерського обліку процесу запуску роботи промислового підприємства на безпечних територіях передбачає такі етапи: 1) оцінка стану бухгалтерського обліку в результаті евакуації; 2) визначені форми організації бухгалтерського обліку; 3) формування облікової політики; 4) затвердження робочого плану рахунків; 5) організація первинного документування; 6) встановлення порядку формування та оприлюднення звітності.

Запропоновано порядок організації інвентаризаційного процесу; встановлено напрями реквізитного розширення первинних документів; обґрунтовано порядок організації аналітичного обліку та встановлено порядок відображення на рахунках сукупності об'єктів управління. Запропоновано організаційно-методичні положення, що полягають у пропозиціях щодо формування робочого плану рахунків для обліку майна підприємства, що було евакуйовано, придбано для відновлення роботи, отримано від держави і міжнародних фондів та отримано в результаті програми державної підтримки релокації. Встановлено порядок облікового відображення даних активів. Розроблено підходи до організації аналітичного обліку виробничих запасів та витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях.

Розроблено систему внутрішньої звітності промислового підприємства в частині представлення інформації про наслідки бойових дій та окупації державних територій; евакуації промислового підприємства та запуску роботи на безпечних територіях. Встановлено вимоги до внутрішньої звітності: оперативність, повнота, простота / зрозумілість, ризикоорієнтована, зіставність, методологічна єдність, об'єктивність, достовірність. Відповідно визначено завдання, які розподілено на стратегічні, тактичні та оперативні. Запропоновано етапи формування системи внутрішньої звітності.

Обґрунтовано організаційно-методологічні положення економічного аналізу ефективності процесів евакуації та відновлення роботи промислового підприємства на безпечних територіях. Обґрунтовано необхідність виділення завдань економічного аналізу за об'єктом дослідження. Встановлено, що виконання зазначених завдань можливе за дотримання сукупності принципів економічного аналізу, які запропоновано групувати таким чином: принципи системи економічного аналізу (системність, науковість, державний підхід, критичність); принципи організації економічного аналізу (систематичність,

періодичність, своєчасність, оперативність, плановість, дієвість, ефективність); принципи методики економічного аналізу (комплексність, порівнюваність, конкретність, об'єктивність, достовірність, точність, безперервність). Розроблено сукупність аналітичних показників: недоотримані доходи; втрата матеріальних ресурсів; втрата необоротних активів; коефіцієнт витрати необоротних активів; коефіцієнт евакуйованих необоротних активів; коефіцієнт відновлення фонду необоротних активів; коефіцієнт співвідношення необоротних активів, що отримані у власність та отримані в результаті програми державної підтримки; вартість втрачених запасів; коефіцієнт втрати запасів, витратомісткість евакуації необоротних активів; витратомісткість евакуації запасів; витратомісткість відновлення роботи необоротних активів; витратомісткість відновлення роботи необоротних активів, що отримані за програмою державної підтримки.

Ключові слова: бухгалтерський облік, економічний аналіз, наслідки бойових дій та окупації державних територій, евакуація підприємства, релокація підприємства, господарська діяльність, воєнні втрати, воєнний стан.

ABSTRACT

Kuchuk A.O. Accounting and analytical support for managing evacuation and restoration of industrial enterprises. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 071 - Accounting and Taxation (branch of knowledge 07 - Management and Administration) - Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2024.

The dissertation is devoted to substantiating the theoretical foundations and improving the organizational and methodological provisions of accounting and economic analysis of industrial enterprises evacuation and restoration processes.

The paper identifies a set of management objects of evacuation and restoration processes at industrial enterprises for the purposes of accounting and analytical evaluation; substantiates the directions of developing organizational accounting provisions for the processes of industrial enterprises evacuation and restoration; develops methodological provisions for accounting the process of industrial enterprise evacuation; substantiates the procedure for accounting the processes of restoring the industrial enterprise activity in safe areas; designs the mechanism for forming an internal reporting system for the evacuation and restoration of industrial enterprise activities; develops methodological provisions for economic analysis of evacuation and restoration processes efficiency of industrial enterprises in safe areas.

The object of the study is economic processes and operations related to the evacuation and restoration of industrial enterprise activities in safe areas.

The subject of the study is the theoretical, organizational and methodological provisions of accounting and economic analysis of the evacuation and restoration of the industrial enterprise activities.

The Russian military aggression against the territorial integrity and sovereignty of Ukraine has affected the social, economic and political spheres of public life. An important role in ensuring the economic stability of the state in modern socio-political conditions is played by business entities that operate continuously and have been evacuated from the areas of hostilities and occupied territories and resume their activities in safe territories.

However, the issues of not only economic and legal nature, but also accounting of the enterprise's activity resumption in safe territories, which should contain both legal and economic provisions of this process, remain unresolved. In the scientific literature, this issue is covered only partially, in particular in terms of the consequences of hostilities and the occupation of state territories. An important role

in the formation of information support for the management of the process of industrial enterprises evacuation from occupied territories or territories of hostilities is given to the accounting system. Given the specifics of the object under study, there is a need to substantiate new approaches to the organization and methodology of accounting for the process of an industrial enterprise evacuation.

The industrial enterprise evacuation is a technologically, informationally and legally complex process that requires the involvement of a set of subjects and resources. The complexity of the specified process involves a set of problems in its accounting reflection and identification of the relevant objects. An information model of the accounting objects system for the process of an industrial enterprise evacuation has been developed, which involves the identification of a set of objects and the justification of the procedure for reflecting the costs associated with it. The structure and properties of the accounting objects system for evacuation and restoration of an industrial enterprise activities have been substantiated. It consists in the development of a comprehensive information model that characterizes the following objects components: objects of economic activity; consequences of hostilities and temporary occupation of state territories; non-accounting objects (information resources); costs associated with the process of evacuation and restoration of the enterprise activities.

A comprehensive approach to organizing accounting for the evacuation process of an industrial enterprise has been developed, which takes into account the provisions on the enterprise evacuation itself and the launch of its work in safe areas. We propose to organize accounting for the evacuation process of an industrial enterprise according to the following stages: 1) assessment of the possibility of evacuating the enterprise; 2) formation of an order to evacuate the enterprise; 3) establishment of the evacuation process specifics; 4) determination of the subject of accounting; 5) establishment of the procedure for accepting and transferring evacuated property; 6) establishment of the procedure for accepting the transfer of evacuated information resources; 7)

organization of documentary support for operations related to evacuating the enterprise; 8) determination of the procedure for reflecting evacuation costs; 9) determination of the procedure for writing off lost property; 10) determination of the procedure for writing off lost documents; 11) determination of the procedure for forming and publishing reports. For each stage, a procedure for action is proposed and key points are identified. The organization of accounting for the process of launching an industrial enterprise in safe areas involves the following stages: 1) assessment of the state of accounting as a result of evacuation; 2) defined forms of accounting organization; 3) formation of accounting policy; 4) approval of the working plan of accounts; 5) organization of primary documentation; 6) establishment of the procedure for the reporting formation and publication.

The procedure for organizing the inventory process is proposed; the directions for expanding the requisites of primary documents are established; the procedure for organizing analytical accounting is substantiated and the procedure for reflecting the totality of management objects on the accounts is established. Organizational and methodological provisions are offered, consisting of proposals for forming a working plan of accounts for accounting the property of the enterprise that was evacuated, purchased for the resumption of activity, received from the state and international funds and received as a result of the state support program for relocation. The procedure for accounting asset data is established. Approaches to organizing analytical accounting of production stocks and costs for the enterprise restoration in safe territories are developed.

A system of an industrial enterprise internal reporting has been developed in terms of presenting information on the consequences of hostilities and occupation of state territories; evacuation of an industrial enterprise and the launch of work in safe territories. Requirements for internal reporting have been established: efficiency, completeness, simplicity / clarity, risk-oriented, comparability, methodological unity, objectivity, reliability. The defined tasks

are divided into strategic, tactical and operational. Stages of forming an internal reporting system have been proposed.

The organizational and methodological provisions for the economic analysis of the evacuation and restoration efficiency of an industrial enterprise activity in safe areas are substantiated. The need to allocate economic analysis tasks by the object of study is substantiated. It is established that the implementation of the specified tasks is possible by observing a set of economic analysis principles, which are proposed to be grouped as follows: principles of the economic analysis system (systematicity, scientificity, state approach, criticality); principles of the economic analysis organization (systematicity, periodicity, timeliness, planning, effectiveness, efficiency); principles of the economic analysis methodology (comprehensiveness, comparability, specificity, objectivity, reliability, accuracy, continuity). A set of analytical indicators has been developed: unearned income; loss of material resources; loss of non-current assets; coefficient of expenditure of non-current assets; coefficient of evacuated non-current assets; coefficient of recovery of the non-current assets fund; ratio of non-current assets acquired as property and obtained as a result of the state support program; cost of lost inventories; inventory loss ratio, cost of evacuating non-current assets; cost of evacuating inventories; cost of restoring non-current assets; cost of restoring non-current assets received under the state support program.

Keywords: accounting, economic analysis, consequences of hostilities and occupation of state territories, enterprise evacuation, enterprise relocation, economic activity, war losses, martial law.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації

1. Кучук А.О. Бухгалтерський облік процесів відновлення діяльності підприємств на безпечних територіях. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 2022. Том 33 (72). № 1. С. 52-58.
2. Кучук А.О. Огляд основних джерел дослідження проблем бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації промислових підприємств. Економічний простір. 2022. № 178. С.89-96.
3. Кучук А.О. Структура об'єктів управління процесами евакуації промислових підприємств. Держава та регіони. 2021. № 2 (119). С. 86-93.
4. Кучук А.О. Організація бухгалтерського обліку евакуації промислових підприємств. Інтелект ХХІ. 2021. № 1. С. 101-109.
5. Кучук А.О. Облікове відображення процесу евакуації промислових підприємств. Проблеми системного підходу в економіці. 2021. Випуск 3 (83). С. 105-117.
6. Кучук А.О. Ризики використання аутсорсингу для економічної безпеки суб'єктів господарювання в Україні. Економіка та суспільство. 2021. №24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/209>
7. Юхименко-Назарук І.А., Тростенюк Т.М., Наумчук К.М., Кучук А.О., Заглинська Л.В. Методичні положення економічного аналізу ефективності процесу евакуації. Економіка, управління та адміністрування, 2024. №4(106), С. 76–85.
8. Грицишен Д.О., Кучук А.О. Розробка системи внутрішньої звітності щодо процесу евакуації як інформаційна основа аналітичної оцінки. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2022. № (2(52)), С. 18–28.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Кучук А.О. Інформаційна модель системи об'єктів бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства. Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (Житомир, 7-8 грудня 2023 р.). Житомир: Житомирська політехніка, 2023. – 585 с. С. 583-585.

10. Кучук А.О. Методичні положення бухгалтерського обліку процесів евакуації підприємств. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали V Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 10 жовтня 2024 року). Житомир: Житомирська політехніка, 2024. – 218 с., С.211-213.

11. Кучук А.О. Ключові завдання бухгалтерського обліку процесів евакуації підприємств. Тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. – Житомир : «Житомирська політехніка», 2024. – 696 с., С. 698-699.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОЦЕСІВ ЕВАКУАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	25
1.1. Джерельна база дослідження проблем бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації промислових підприємств ...	25
1.2. Структура об'єктів управління процесами евакуації промислових підприємств	41
1.3. Статистичний аналіз наслідків окупації державних територій та їх місце в системі бухгалтерського обліку	55
Висновки до 1-го розділу	70
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПРОЦЕСІВ ЕВАКУАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	72
2.1. Організація бухгалтерського обліку евакуації промислових підприємств	72
2.2. Облікове відображення процесу евакуації промислових підприємств.....	92
2.3. Бухгалтерський облік процесів відновлення діяльності підприємств на безпечних територіях	113
Висновки до 2-го розділу	123
РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЕВАКУАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	126
3.1. Розробка системи внутрішньої звітності щодо процесу евакуації як інформаційна основа аналітичної оцінки	126
3.2. Методичні положення економічного аналізу ефективності процесу евакуації	146
Висновки до 3-го розділу	164
Висновки	168
Список використаних джерел	173
Додатки	192

ВСТУП

Актуальність теми. Воєнна російська агресія проти територіальної цілісності та суверенітету України вплинула на соціальну, економічну та політичну сфери суспільного життя. Важливе значення у забезпеченні економічної стабільності держави в сучасних суспільно-політичних умовах відіграють суб'єкти господарювання, що безперервно працюють і були евакуйовані з територій бойових дій та окупованих територій, а також відновлюють свою діяльність на безпечних територіях. Так, станом на 4 квітня 2022 р. було евакуйовано 156 [69] підприємств, 59 з яких відновили свою діяльність на безпечних територіях. Відновлення роботи промислового підприємства після евакуації є складним та багатоетапним процесом. В інформації про даний процес зацікавлені більшість стейкхолдерів промислового підприємства. На сьогодні державою організовано ряд проєктів щодо релокації бізнесу та відновлення його роботи на безпечних територіях. Проте невирішеними залишаються питання не лише економічного та юридичного характеру, але й облікового відображення відновлення роботи підприємства на безпечних територіях, що має містити як правові, так і економічні положення даного процесу. В науковій літературі дане питання висвітлено лише частково, зокрема в частині наслідків бойових дій та окупації державних територій. Важливе значення під час формування інформаційного забезпечення управління процесом евакуації промислових підприємств з окупованих територій або ж територій бойових дій надається системі бухгалтерського обліку. Зважаючи на специфіку досліджуваного об'єкта є потреба в обґрунтуванні нових підходів до організації та методики бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства.

Окреслені проблеми є новими для України та для багатьох країн світу в XXI столітті. Проте вже понад вісім років як на території України проходять бойові дії та окуповані державні території. Вперше зазначені проблеми в контексті облікового відображення та аналітичної оцінки наслідків бойових дій та окупації державних територій були розглянуті в докторській дисертації Д.О. Грицишена. Комплексні дослідження проблем теорії, організації та методики бухгалтерського обліку наслідків надзвичайних ситуацій, в тому числі бойових дій та окупації державних територій, були здійснені К.Ю. Поляк та О.С. Гораєм. Вагоме значення в розвитку бухгалтерського обліку та економічного аналізу досліджуваних об'єктів мають дисертаційні дослідження, що присвячені проблемам обліку господарської діяльності в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема: О.Л. Міклуха та М.М. Настенко. Окремі аспекти бухгалтерського обліку наслідків бойових дій та окупації державних територій висвітлені в працях О.М. Дзюбенка, В.В. Євдокимова, В.В. Ксендзук, Ю.Ю. Мороз, С.Ф. Легенчука, О.В. Олійник, Т.О. Тарасової, І.А. Юхименко-Назарук. Визначені питання стали об'єктом дослідження зарубіжних вчених, зокрема: К. О'Роурке (K. O'Rourke), С. Дж. Ковне (C.J. Coyne), Д. Клафам (D. Clapham), Б. Корф (B. Korf), М. Бордо (M. Bordo), Ю. Уайт (U. White), Дж. Дж.Марк (D. D. Mark), Є. Р. Волкер (E.R. Walker), П. Матіас (P. Mathias), М. Болдорф (M. Boldorf), П. О'Браєн (P. O'Brien), А. Меддісон (A. Maddison), Дж. Шернер (J. Scherner) та інші.

Вивчивши результати наукових досліджень нами встановлено сукупність вирішених пороблених питань та ідентифіковані критичні точки в системі інформаційного забезпечення управління процесами евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств. Зокрема встановлено, що більшість вчених присвятили свої дослідження економічних, а в окремих випадках екологічним і соціальним наслідкам бойових дій та окупації державних територій, проте питання організації та методики бухгалтерського обліку й економічного аналізу процесів

евакуації та відновлення діяльності підприємств на безпечних територіях, залишилися поза увагою більшості вчених та є на сьогодні найбільш вагомим не вирішеною проблемою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету «Житомирська політехніка» за темою «Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів» (номер державної реєстрації 0120U103443). У межах теми автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою організаційних та методичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в обґрунтуванні теоретичних основ та удосконаленні організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств.

Для досягнення мети в роботі поставлені та вирішені такі завдання:

– ідентифікувати сукупність об'єктів управління процесами евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств для цілей облікового відображення та аналітичної оцінки;

– обґрунтувати напрями розвитку організаційних положень бухгалтерського обліку процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств;

– розробити методичні положення бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства;

– обґрунтувати порядок облікового відображення процесів відновлення діяльності промислового підприємства на безпечних територіях;

– розробити механізм формування системи внутрішньої звітності щодо евакуації та відновлення діяльності промислового підприємства;

- розвинути методичні положення економічного аналізу ефективності процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств на безпечних територіях.

Об'єктом дослідження є господарські процеси та операції, що пов'язані з евакуацією та відновленням діяльності промислового підприємства на безпечних територіях.

Предметом дослідження є теоретичні та організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку й економічного аналізу процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнофілософські та загальнонаукові методи пізнання явищ та процесів у системі економічних наук. Методи бібліометричного аналізу, групування та систематизації використано для встановлення рівня публікаційної активності з проблем евакуації промислових підприємств через воєнне вторгнення (п. 1.1). Розробка комплексної інформаційної моделі системи об'єктів бухгалтерського обліку процесів евакуації та відновлення діяльності промислового підприємства (п. 1.2) ґрунтується на використанні методів індукції та дедукції, аналізу та синтезу, групування та систематизації. Методи статистичного та економічного аналізу застосовано для оцінки наслідків окупації державних територій (п. 1.3). Методи теоретичного узагальнення, моделювання, аналогії, аналізу та синтезу, систематизації та групування використані під час організації механізму бухгалтерського обліку (п. 2.1) та розробці методичних положень облікового відображення процесів евакуації (п. 2.2) і відновлення діяльності (п. 2.3) промислового підприємства на безпечних територіях. Системний підхід, моделювання, групування, аналіз та синтез, узагальнення, систематизація використані для розробки системи внутрішньої звітності в частині відображення процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств (п. 3.1). Організаційно-методичні положення економічного аналізу процесів евакуації та

відновлення діяльності промислового підприємства (п. 3.2) розроблені на основі використання методів аналізу, синтезу, порівняння, групування, моделювання, аналізу та синтезу, аналогії, абстрагування.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографії, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем бухгалтерського обліку та економічного аналізу, економіки і політики під час воєнного стану; матеріали конференцій); офіційні документи (кодекси, закони та підзаконні нормативно-правові акти України та міжнародних організацій); дані фінансової та статистичної звітності; статичні дані; довідкові та інформаційні видання та оприлюднені фактологічні матеріали міжнародних організацій евакуації промислових підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку теоретичних та удосконаленні організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

удосконалено:

- організаційні положення бухгалтерського обліку процесів евакуації та відновлення діяльності промислового підприємства, зокрема запропоновано поетапний процес організації бухгалтерського обліку евакуації (1) оцінка можливості евакуації підприємства; 2) формування наказу про евакуацію підприємства; 3) встановлення специфіки процесу евакуації; 4) визначення суб'єкта ведення бухгалтерського обліку; 5) встановлення порядку приймання-передачі евакуйованого майна; 6) встановлення порядку приймання передачі евакуйованих інформаційних ресурсів; 7) організація документального супроводу операцій щодо евакуації підприємства; 8) визначення порядку відображення витрат на евакуацію; 9) визначення порядку списання втраченого майна; 10) визначення порядку списання втрачених документів; 11) визначення порядку формування та оприлюднення

звітності) та відновлення діяльності (1) оцінка стану бухгалтерського обліку в результаті евакуації; 2) визначені форми організації бухгалтерського обліку; 3) формування облікової політики; 4) затвердження робочого плану рахунків; 5) організація первинного документування; 6) встановлення порядку формування та оприлюднення звітності), промислового підприємства, що враховує сукупність факторів та властивостей внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства;

- удосконалено методичні положення бухгалтерського процесу евакуації промислового підприємства, що мають комплексний характер та передбачають наступні складові: 1) розроблено порядок організації інвентаризаційного процесу; 2) встановлено напрями реквізитного розширення первинних документів; 3) обґрунтовано порядок організації аналітичного обліку та встановлено порядок відображення на рахунках операцій списання об'єктів необоротних активів; консервування об'єкта необоротних активів; списання запасів промислового підприємства через бойові дії та окупацію державних територій; списання грошових коштів та їх еквівалентів промислового підприємства через бойові дії та окупацію державних територій; списання та зміна статусу дебіторської заборгованості; витрати на евакуацію;

- організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку відновлення діяльності промислового підприємства на безпечних територіях, які враховують: 1) формування робочого плану рахунків для обліку майна підприємства, що було евакуйовано, придбано для відновлення роботи, отримано від держави та міжнародних фондів та отримано в результаті програми державної підтримки релокації; 2) порядок облікового відображення даних активів; 3) порядок організації аналітичного обліку виробничих запасів та витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях;

- удосконалено методичні положення бухгалтерського процесу евакуації промислового підприємства, що мають комплексний характер та передбачають такі складові: 1) розроблено порядок організації інвентаризаційного процесу; 2) встановлено напрями реквізитного розширення первинних документів; 3) обґрунтовано порядок організації аналітичного обліку та встановлено порядок відображення на рахунках операцій списання об'єктів необоротних активів; консервування об'єкта необоротних активів; списання запасів промислового підприємства через бойові дії та окупацію державних територій; списання грошових коштів та їх еквівалентів промислового підприємства через бойові дії та окупацію державних територій; списання та зміна статусу дебіторської заборгованості; витрати на евакуацію;

- організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку відновлення діяльності промислового підприємства на безпечних територіях, які включають: 1) формування робочого плану рахунків для обліку майна підприємства, що було евакуйовано, придбано для відновлення роботи, отримано від держави та міжнародних фондів та отримано в результаті програми державної підтримки релокації; 2) порядок облікового відображення даних активів; 3) порядок організації аналітичного обліку виробничих запасів та витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях;

- систему внутрішньої звітності промислового підприємства в частині представлення інформації про наслідки бойових дій та окупації державних територій; евакуації промислового підприємства та запуску роботи на безпечних територіях, зокрема: 1) запропоновано етапи формування системи внутрішньої звітності: оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства; визначення точок управління господарською діяльністю; – організація інформаційно-комунікаційних зв'язків у системі управління господарською діяльністю; – проектування системи внутрішньої звітності; – визначення суб'єктів

формування, оприлюднення та обробки внутрішньої звітності; – формування внутрішньої регламентації системи внутрішньої звітності підприємства; – визначення структури системи внутрішньої звітності та змістовного наповнення звітів; – внутрішній контроль внутрішньої звітності; – перегляд системи внутрішньої звітності; 2) розроблено сукупність форм внутрішньої звітності в розрізі наслідків та витрат евакуації та розроблено механізм формування показників;

- організаційно-методологічні положення економічного аналізу ефективності процесів евакуації та відновлення роботи промислового підприємства на безпечних територіях, що враховують сукупність аналітичних показників (недоотримані доходи; втрата матеріальних ресурсів; втрата необоротних активів; коефіцієнт витрати необоротних активів; коефіцієнт евакуйованих необоротних активів; коефіцієнт відновлення фонду необоротних активів; коефіцієнт співвідношення необоротних активів, які отримані у власність та отримані в результаті програми державної підтримки; вартість втрачених запасів; коефіцієнт втрати запасів, витратомісткість евакуації необоротних активів; витратомісткість евакуації запасів; витратомісткість відновлення роботи необоротних активів; витратомісткість відновлення роботи необоротних активів, що отримані за програмою державної підтримки), за якими визначено порядок розрахунку, інформаційне забезпечення та особливості використання під час ухвалення управлінських рішень;

набуло подальшого розвитку:

- ідентифікація тенденцій публікаційної активності щодо економічних, соціальних та екологічних наслідків воєнних конфліктів і їх місця в системі бухгалтерського обліку, що дозволило встановити варіанти розв'язання назрілих проблем та виявити тенденції розвитку наукових досліджень;

- обґрунтування структури та властивостей системи об'єктів бухгалтерського обліку процесів евакуації та відновлення діяльності

промислового підприємства, що полягає у розробці комплексної інформаційної моделі, яка характеризує такі складові об'єктів: об'єкти господарської діяльності; наслідки бойових дій та тимчасової окупації державних територій; необлікові об'єкти (інформаційні ресурси); витрати пов'язані з процесом евакуації та відновленням діяльності підприємства;

- уточнення змісту поняття внутрішньої звітності, вид звітності (комплекс показників, які формуються на основі облікових та необлікових даних про стан господарської діяльності промислового підприємства в цілому та її окремих складових чи процесів, у результаті чого формується інформаційний продукт для ухвалення управлінських рішень оперативного, тактичного та стратегічного характеру внутрішніми користувачами) та розроблено вимоги до внутрішньої звітності (оперативність, повнота, простота / зрозумілість, ризикоорієнтована, зіставність, методологічна єдність, об'єктивність, достовірність).

- обґрунтування вихідних положень економічного аналізу ефективності процесів евакуації та відновлення діяльності промислового підприємства, які включають визначення завдань економічного аналізу за об'єктом дослідження (оцінка впливу бойових дій та окупації державних територій на результати діяльності промислового підприємства; оцінка впливу наслідків бойових дій та окупації державних територій на необоротні активи; визначення частки необоротних активів, які були втрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій; оцінка впливу наслідків бойових дій та окупації державних територій на оборотні активи; визначення частки оборотних активів, які були втрачені у результаті бойових дій та окупації державних територій; оцінка витрат пов'язаних з евакуацією промислових підприємств на безпечні території; оцінка витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях; порівняння показників фінансового стану та техніко-економічного стану промислового підприємства за періоди до та після бойових дій та окупації державних територій) та групування принципів

(принципи системи економічного аналізу (системність, науковість, державний підхід, критичність); принципи організації економічного аналізу (систематичність, періодичність, своєчасність, оперативність, плановість, дієвість, ефективність); принципи методики економічного аналізу (комплексність, порівнюваність, конкретність, об'єктивність, достовірність, точність, безперервність).

Практичне значення одержаних результатів. Результати, що полягають у розробці організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств, можуть бути впроваджені в діяльність вітчизняних підприємств та органів державної влади. Практикоорієнтовані результати доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання підприємствами, зокрема:

- методичні положення облікового відображення витрат на відновлення господарської діяльності підприємства в частині поточних витрат та капітальних витрат (ТзОВ “Науковий парк Державного університету “Житомирська політехніка”, довідка б/н).

Пропозиції з удосконалення бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств використано: при розробці навчальних програм і навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін “Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності”, “Аналіз господарської діяльності»; при підготовці фахівців з обліку та оподаткування в Державному університеті «Житомирська політехніка» (довідка № 44-01/613 від 07.05.2024 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягають у дослідженні комплексу питань, пов'язаних з організацією і методикою

бухгалтерського та економічного аналізу процесів евакуації та відновлення господарської промислових підприємств.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 3 міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, що відображено у публікаціях [9–11].

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 11 наукових праць загальним обсягом 4,6 друк. арк. (особисто автора – 4,4 друк. арк.), з яких: 8 статей у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз; 3 тези доповідей та матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 160 сторінках друкованого тексту. Робота містить 37 таблиць на 25 сторінках (з них 14 таблиць розміщено на 15 сторінках), 19 рисунків на 12 сторінках (з них 7 рисунків розміщено на 7 сторінках), 1 додаток на 3 сторінках. Список використаних джерел нараховує 180 найменувань і розміщений на 17 сторінках.

РОЗДІЛ 1

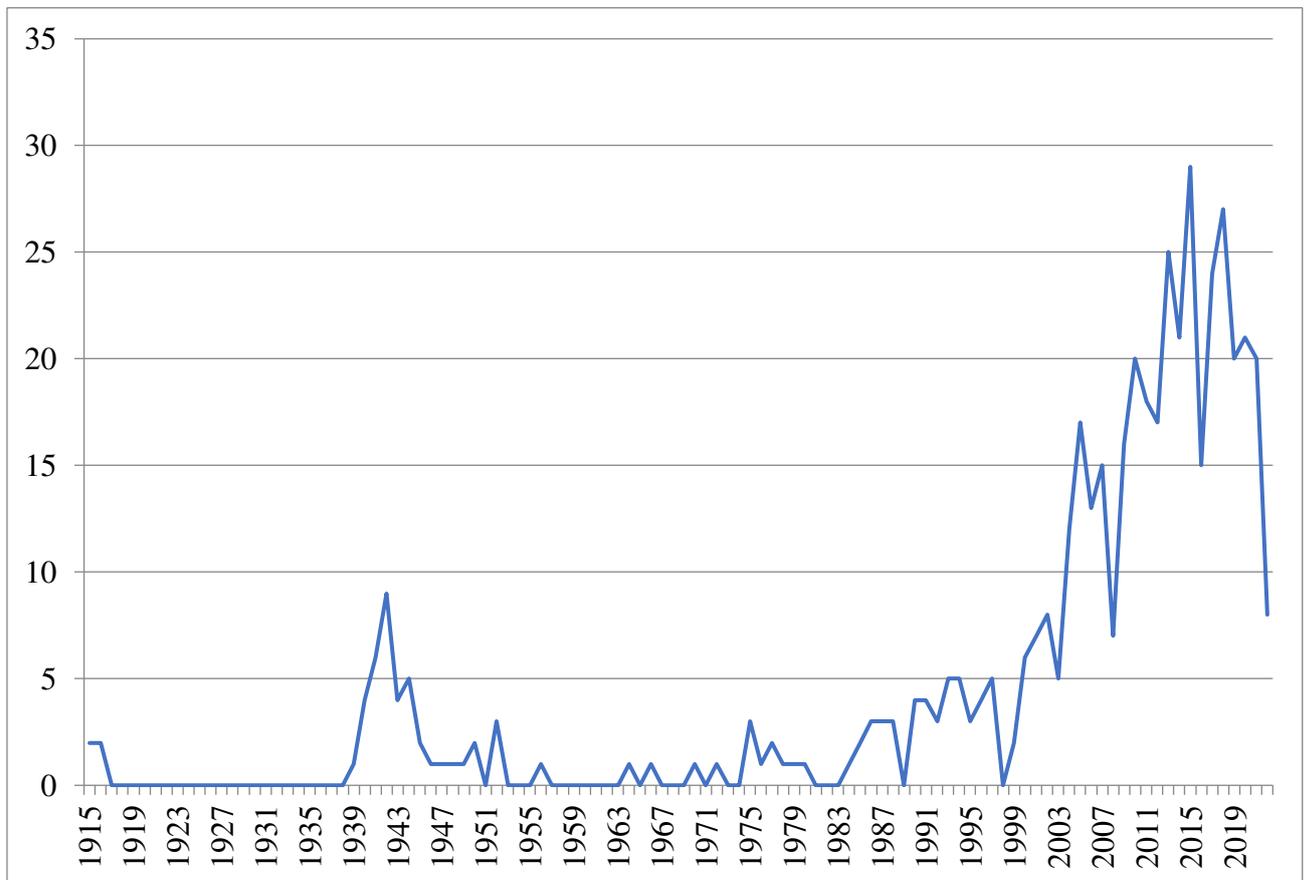
ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОЦЕСІВ ЕВАКУАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Джерельна база дослідження проблем бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації промислових підприємств

Історичний аналіз показує, що воєнна економіка відрізняється високою динамічністю та нерівномірністю розвитку. В минулому столітті у воєнно-економічній діяльності у різних країнах світу відбувалися глибокі зрушення, що зумовили трансформацію способів економічного забезпечення воєнного будівництва. Глибинні зміни у характері воєнних потреб держави зажадали переходу до нового типу воєнної економіки, принципово відрізняється від колишнього за основними якісними та кількісними параметрами, системі організації та управління, формам взаємозв'язків із воєнною організацією держави, загальною економікою та іншими галузями суспільної діяльності.

Війни минулого століття спонукали вчених різних країн вивчати питання стану економіки під час періоду ведення війни. Як показує досвід здобутий у ХХ столітті, війни виграє не лише сильна армія, але й не менш сильна економіка. А воєнна економіка також потребує ефективного механізму управління, який сформований на вивченні практичного та теоретичного досвіду. Тому, дослідження питання воєнної економіки є дуже важливими та особливо актуальними у наш час.

За останні десятиліття у світовій науці накопичено значний арсенал різних методів, підходів та технологій, які спрямовані на отримання якісної картини стану та ефективності наукових досліджень. Найбільш популярним є використання бібліометричних показників, суть яких полягає в оперативному обчисленні, поєднанні, інтерпретації, порівнянні та аналізі елементів наукового документообігу. Тому у своїй роботі ми використаємо бібліометричні методи дослідження на основі наукометричної бази даних Scopus.

Рис. 1.1. Динаміка публікацій з проблематики «воєнна економіка», виділені за часовим виміром (на основі бази даних Scopus)

Відповідно до рис. 1.1 перші роботи присвячені темі економіки під час війни було опубліковано у 1915 році, що пов'язано з початком Першої світової війни. Так, Ash та Edwin L. [i] у своєму дослідженні підняли тему громадського здоров'я та якості харчування населення в умовах воєнної економіки. Натомість інша стаття, яка була опублікована в цьому ж році,

розкриває тему фінансування університетів під час війни, а також подальших наслідків для країни через зменшення фінансування закладів вищої освіти.

Наступний пік досліджень з питань воєнної економіки припадає на 1942 рік, коли тривала Друга світова війна. Так, цікавою роботою є стаття Link H. C., у якій автор розкриває ставлення робітників до профспілок, заробітної плати, цін і промисловості протягом 10–14 травня 1942 року з 1000 інтерв'ю з 695 промисловими робітниками та 305 «білими комерцями» або їхніми дружинами, розташованих у 20 містах по всій території Сполучених Штатів. Дослідження показали, що 36,5 % були членами профспілок або їхніми дружинами. Серед повідомлених результатів такі: у промислових будинках близько половини працівників були членами профспілок; у будинках «білих комерців» приблизно одна десята належала до профспілок. Більшість вважала, що профспілкам не можна дозволяти організовувати нові профспілки під час війни, що уряд повинен фіксувати ціни та орендну плату, що великі виробничі компанії роблять усе можливе, щоб допомогти населенню під час війни. Більшість вважала, що погодинна оплата праці має бути фіксованою, та що компаніям варто дозволити залишати значну частину своїх заробітків, щоб допомогти їм повернутися до роботи в мирний час після війни [172].

Найбільшу публікаційну активність було зафіксовано у 2015 році, що пов'язано з трансформуванням та глобальним уявленням про війни як такі, адже більшість сучасних держав усвідомлюють рівень економічних і політичних втрат, пов'язаних зі збройним конфліктом. Варто також зазначити, що більшість сучасних війн відбувається всередині держав, наприклад, коли урядові сили борються з реальними чи удаваними повстанцями, опозицією. Проте деякі конфлікти так розростаються, що до них починають долучатися закордонні сили, а також й інші держави. Зазвичай у цьому випадку всі учасники конфлікту стикаються з негативними наслідками. Зокрема, з напливом утікачів-біженців чи

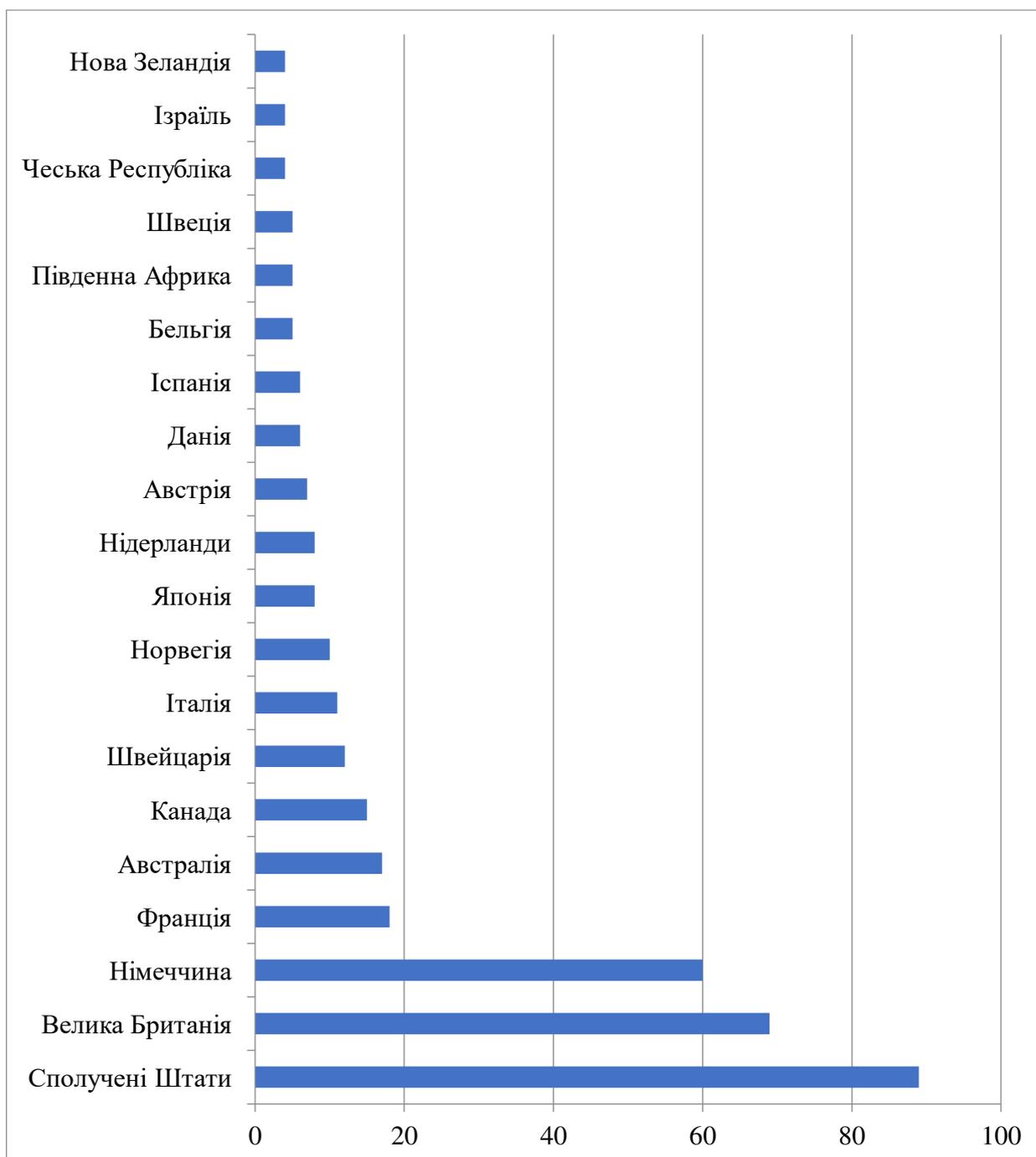
катастрофічним коливанням цін на енергоресурси, що так само негативно впливають на економіку не лише всіх країн-учасниць, а й інших держав. Тому, інтерес науковців до теми економіки під час війни значно зріс у ХХІ столітті.

Варто зазначити, що роботи за досліджуваною тематикою у ХХІ столітті у більшості були присвячені вивченню економік держав, на території яких і до цього часу тривають воєнні дії. Також, вчені не втратили інтерес до вивчення воєнної економіки під час Першої та Другої світових війн.

В цілому, проведений аналіз публікацій протягом 1915–2022 років показав, що більша частина робіт присвячена пошукам шляхів удосконалення організації воєнно-господарської системи, підвищення ефективності її функціонування та інших питань, що мають практичне значення.

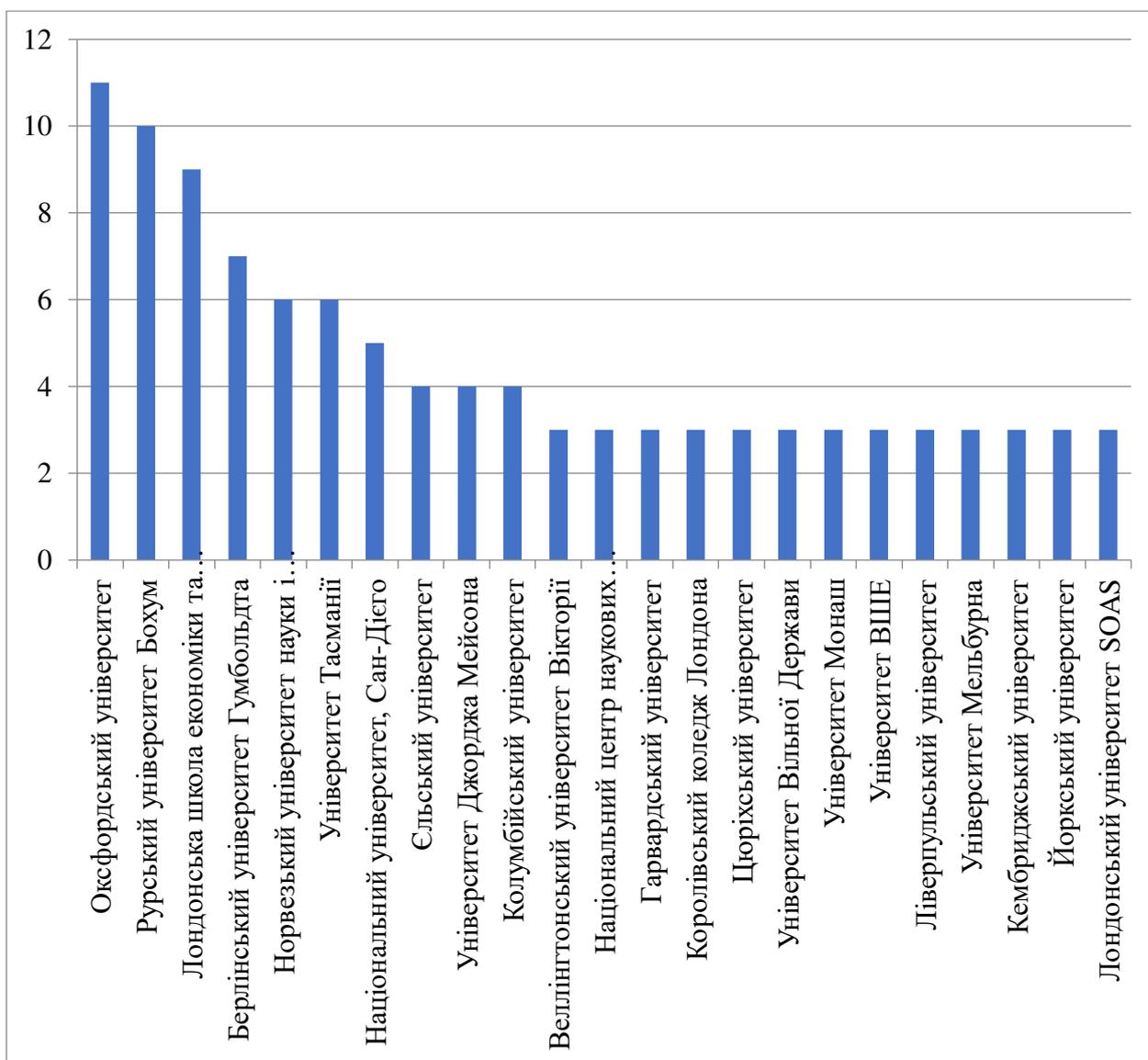
Наступним кроком проведемо аналіз публікацій з питань економіки під час війни за географічним виміром.

Згідно з рис. 1.2, лідерами серед країн з найбільшою публікаційною активністю з питань економіки під час війни є Сполучені Штати Америки, Велика Британія та Німеччина. Так, науковцями з США опубліковано 89 робіт, вченими з Великої Британії – 69 робіт, з Німеччини – 60 робіт. Вагомий внесок у розвиток досліджень воєнної економіки зробили науковці з Франції (18 робіт), Австралії (17 робіт), Канади (15 робіт), Швейцарії (12 робіт), Італії (11 робіт), Норвегії (10 робіт), Японії (8 робіт), Нідерландів (8 робіт), Австрії (7 робіт), Данії (6 робіт), Іспанії (6 робіт), Бельгії (5 робіт), Південної Африки (5 робіт), Швеції (5 робіт), Чехії (4 роботи), Ізраїлю (4 роботи) та Нової Зеландії (4 роботи).

Рис. 1.2. Динаміка публікацій з проблематики «воєнна економіка», виділені за географічним виміром (на основі бази даних Scopus)

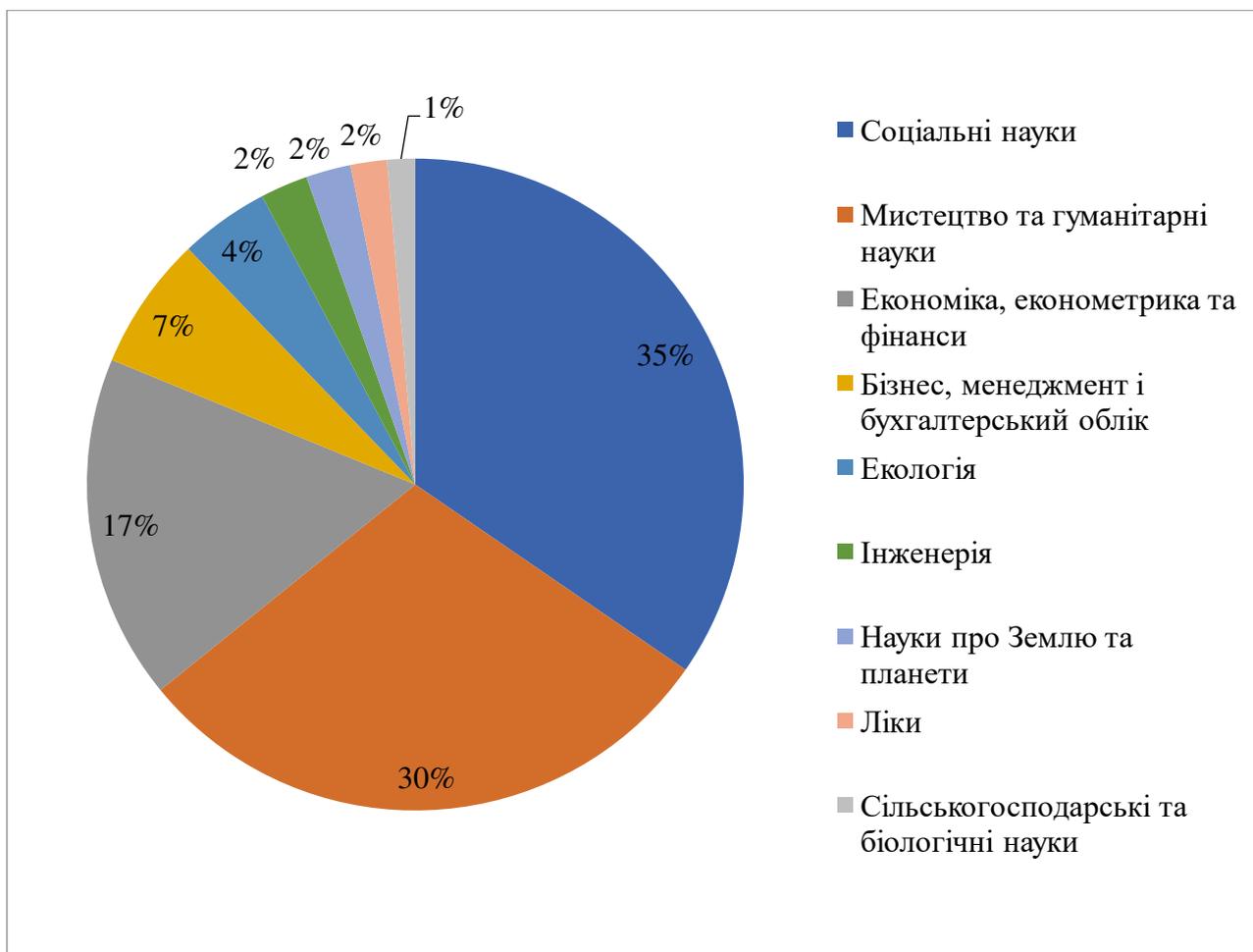
Наступним кроком проведемо аналіз основних організацій, що фінансують наукові дослідження з питань економіки під час війни.

Рис. 1.3. Динаміка публікацій з проблематики «воєнна економіка», виділені за фінансуючими організаціями (на основі бази даних Scopus)

Отже, згідно з даним рисунком, найбільшу кількість досліджень з питань воєнної економіки профінансували такі організації: University of Oxford – 11; Ruhr-Universität Bochum – 10; London School of Economics and Political Science – 9; Humboldt-Universität zu Berlin – 7; Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet – 6; University of Tasmania – 6; National University, San Diego – 5; Yale University – 4; George Mason University – 4; Columbia University – 4; Victoria University of Wellington – 3; CNRS Centre National de la Recherche Scientifique – 3; Harvard University – 3; King's College London – 3; Universität Zürich – 3; University of the Free State – 3; Monash

University – 3; HSE University – 3; University of Liverpool – 3; University of Melbourne – 3; University of Cambridge – 3; York University – 3.

Рис. 1.4. Публікації з проблематики «воєнна економіка», виділені за галузями досліджень (на основі бази даних Scopus)

Проаналізувавши галузі досліджень, за якими були опубліковані роботи (рис. 1.4), можна прослідкувати явну перевагу публікацій соціальних наук. Так, 35 % всіх публікацій належать до соціальних галузей, що становить 251 публікацію, 30 % (214 публікацій) – Мистецтво та гуманітарні науки, 17 % (124 публікації) – Економіка, економетрика та фінанси, 7 % (48 публікацій) – Бізнес, менеджмент і бухгалтерський облік, 4 % (32 публікації) – Екологія, по 2 % (17, 16 та 13 публікацій) – Інженерія, Науки про Землю та планети, Ліки відповідно, та 1 % (10 публікацій) – Сільськогосподарські та біологічні науки.

Звертаємо увагу на роботу Parker C., Moore P.W., у якій науковці досліджують воєнну економіку Іраку. Автори зазначають, що на початку окупація Іраку була класичною грабіжницькою війною. Але останніми роками неможливість мирної експлуатації нафтових ресурсів і витрати на утримання надзвичайно великого контингенту зробили з цього фінансову яму. Однак, США вирішили продовжувати і заплатити ціну. Це свідчить про наявність опосередкованої економічної зацікавленості в їх військовому розгортанні. Ця демонстрація сили необхідна для збереження унікального статусу долара. Оскільки ефективна робота зі збору політичної розвідки, підкріплена цілеспрямованими діями сил спеціального призначення, є єдиним способом ведення переможної боротьби з повстанням, науковці зробили висновок, що війна для Сполучених Штатів програна, також, що Пентагон вирішив тероризувати іракців військовою силою, щоб зберегти, будь-якою ціною, контроль над другими за величиною запасами нафти у світі та утримання своєї економіки на плаву [174].

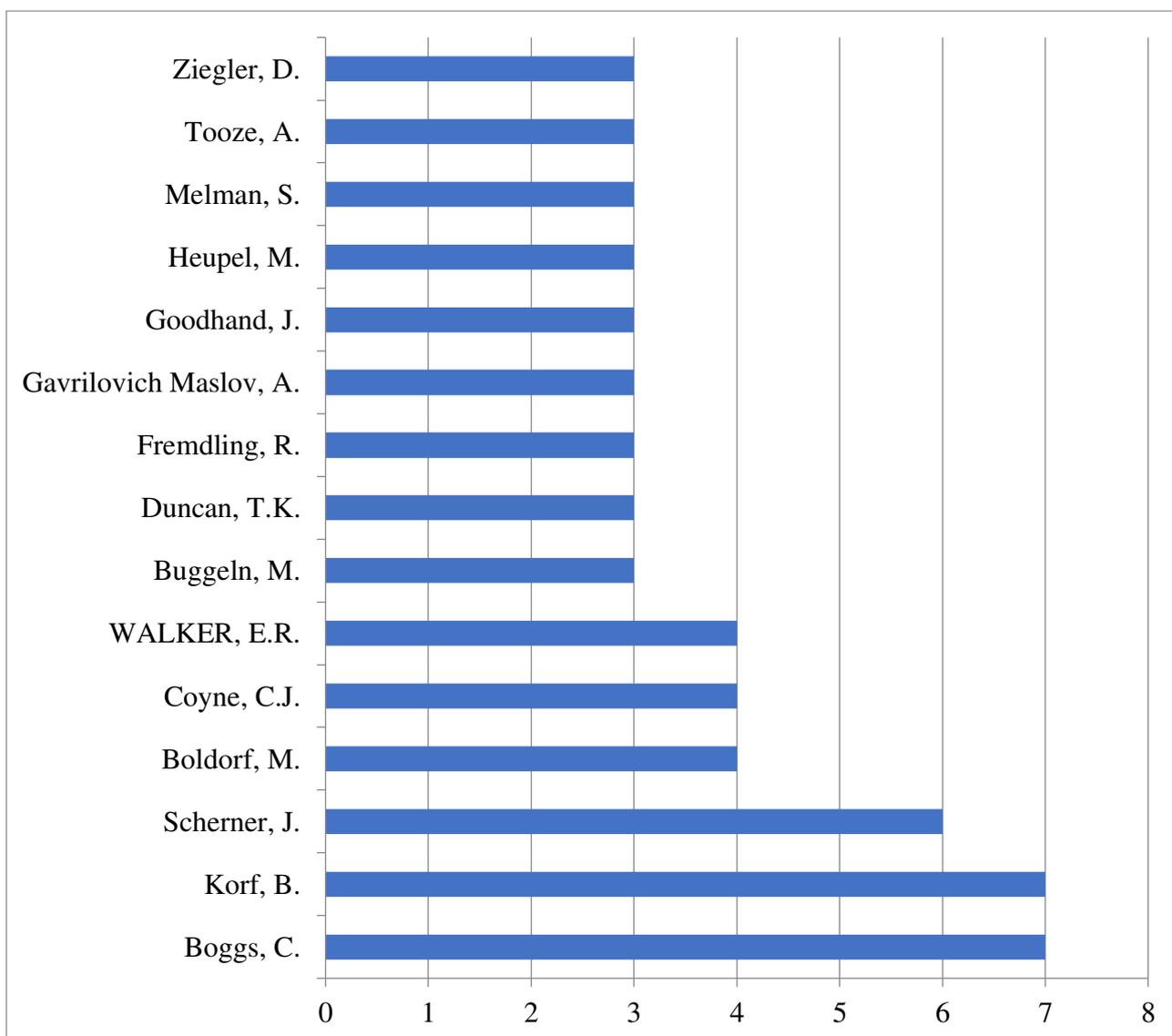

Рис. 1.5. Розподіл документів з проблематики «воєнна економіка» на рік за джерелами (на основі бази даних Scopus)

Найбільшу кількість робіт з питань економіки під час війни було опубліковано у перелічених виданнях: *Jahrbuch Fur Wirtschaftsgeschichte* – 16; *Economic Record* – 12; *Scandinavian Economic History Review* – 7; *Journal Of Contemporary History* – 6; *Economic History Review* – 5; *Geschichte Und Gesellschaft* – 5; *International Journal Of Phytoremediation* – 5; *Vierteljahresschrift Fur Sozial Und Wirtschaftsgeschichte* – 5; *Nature* – 4; *New Political Science* – 4; *Review Of African Political Economy* – 4.

Звернемо увагу на роботу відомих науковців Shortland A., Christopoulou K., Makatsoris C., які дійшли висновку, що у літературі про воєнну економіку стверджується, що тривалі громадянські війни мають економічну логіку: певні групи можуть отримати матеріальну вигоду від вчинення насильницьких актів і, отже, протистояти зусиллям з розбудови миру. Об'єктивні перевірки цих прогнозів поки що були обмежені, оскільки корупція та конфлікти перешкоджають збору надійних економічних даних на місцях. Методи дистанційного зондування та геоінформаційної науки дозволяють авторам подолати ці проблеми збору наземних даних. Науковці використовують геокодовані дані конфліктних подій, щоб проаналізувати економічний вплив конфлікту на місцеве освітлення та доходи. Автори знаходять значний дивіденд миру для бідніших сімей, розташованих на околицях міст, які виграють як від місцевої стабільності, так і від більш мирних умов у країні в цілому. Навпаки, центральні ділові райони відносно добре ізольовані від наслідків місцевих конфліктів, а насильство в Могадишо позитивно впливає на освітленість міст, де розташовані агенції з надання гуманітарної допомоги. Вчені дійшли до висновку, що майбутні мирні ініціативи мають протистояти цим економічним стимулам для продовження конфлікту та краху держави в Сомалі [176].

Вважаємо за необхідне провести аналіз публікаційної активності науковців за досліджуваною нами тематикою.

Рис. 1.6. Публікаційна активність науковців з питань дослідження поняття «воєнна економіка»

Найбільшу кількість статей з проблематики економіки під час війни, а саме 7, опублікував Boggs, C. протягом 1993–2016 рр. Науковець у своїх роботах досліджував питання воєнної економіки Сполучених Штатів Америки. Також варто виокремити серед лідерів таких науковців, як Korf B. (7 робіт), Scherner J. (6 робіт), Boldorf M. (4 роботи), Coyne C.J. (4 роботи), Walker E.R. (4 роботи), та Buggeln M., Duncan T.K., Fremdling R., Gavrilovich Maslov A., Goodhand J., Heupel M., Melman S., Tooze A., Ziegler D., які опублікували по 3 дослідження.

Таблиця 1.1

**10 найбільш цитованих статей із проблематики «воєнна економіка» у 1993–2022 рр.
(складено на основі бази даних Scopus)**

Автор	Назва роботи	Джерело	Рік	Кількість цитувань
Streeck W. [178]	Re-Forming Capitalism: Institutional Change in the German Political Economy (Book)	Re-Forming Capitalism: Institutional Change in the German Political Economy с. 1–320	2011	636
King C. [169]	The benefits of ethnic war: Understanding Eurasia's unrecognized states	World Politics 53(4), с. 524–552	2001	212
Watson M.W. [180]	Business-cycle durations and postwar stabilization of the US economy	American Economic Review 84(1), с. 24–46	1994	121
Rubin B.R. [175]	The political economy of war and peace in Afghanistan	World Development 28(10), с. 1789–1803	2000	88
Baines E.K. [166]	Complex political perpetrators: Reflections on Dominic Ongwen	Journal of Modern African Studies 47(2), с. 163–191	2009	82
McCalla D. [173]	Planting the province: the economic history of Upper Canada, 1784–1870 (Article)	Planting the province: the economic history of Upper Canada, 1784–1870	1993	81
Cramer C., Goodhand J. [167]	Try again, fail again, fail better? War, the state, and the 'port-conflict' challenge in Afghanistan	Development and Change 33(5), с. 885–909	2002	79
Korf B. [171]	War, livelihoods and vulnerability in Sri Lanka	Development and Change 35(2), с. 275–295	2004	74
Jackson S. [168]	Making a killing: Criminality and coping in the Kivu war economy	Review of African Political Economy 29(93-94), с. 517–536	2002	70
Korf B. [170]	Rethinking the greed-grievance nexus: Property rights and the political economy of war in Sri Lanka	Journal of Peace Research 42(2), с. 201–217	2005	54

Було визначено десятку найбільш цитованих публікацій з проблематики «воєнна економіка», що містяться у наукометричній базі даних Scopus (таблиця 1.1). Більшість статей цитувалися близько 100 разів, що свідчить про їх високу оцінку з боку світового наукового співтовариства, присутня певна наукова дискусія, що підтверджує актуальність досліджуваної тематики.

Десятка визначених базою даних Scopus публікацій мають спільне спрямування за тематикою – воєнна економіка. Наведені роботи сумарно охоплюють цю сферу діяльності:

– найбільш цитоване зі списку видання (пункт 1) має оглядове значення щодо деяких з ключових питань у сфері порівняльної політичної економії та інституційної теорії, а саме роль історії в інституційному аналізі, динаміку повільних інституційних змін, обмеження раціонального дизайну та економіко-функціоналістичних пояснень інституційної стабільності, а також постійні труднощі стримування впливу капіталізму на суспільний порядок Німеччини. Також, розглядається питання функціонування економіки Німеччини під час Другої світової війни;

– інша публікація (пункт 2) об'єднує підходи, досліджуючи механізми, за допомогою яких хаос війни перетворюється на мережі прибутку, і за допомогою яких вони, у свою чергу, перетворюються на інститути квазідержав. Перший розділ містить короткий огляд поточних досліджень завершення громадянської війни. У другому розділі окреслюється хід чотирьох євразійських війн і визначаються де факторні держави, що виникли після них: Республіка Нагірний Карабах (в Азербайджані), Республіка Придністровська Молдова (в Молдові), республіки Абхазія та Південна Осетія (в Грузії). У третьому розділі аналізуються стовпи державного будівництва в кожному конкретному випадку: політична економія слабких держав, роль зовнішніх факторів, міфологізаційна функція культурних і освітніх установ, і співучасть центральних урядів. У підсумковому розділі пропонуються рішення, як

саме ці випадки можна розглядати для подальшого вивчення насильства всередині штату;

– у оглядовій публікації (пункт 5) розглядається концепція складних політичних злочинців, щоб описати молодь, яка займає надзвичайно маргінальні місця в умовах хронічної кризи, і яка використовує насильство як прояв політичної дії. А саме розглядають приклад конкретної людини, яка представляє групу молодих бунтарів, які виростили в умовах воєнної економіки;

– у іншій публікації (пункт 3) порушується питання тривалості ділових циклів в економіці у воєнні та післявоєнні періоди стабілізації економіки. У цій статті автор розглядає власне припущення тривалості циклів та надає три можливі пояснення.

Щодо інших публікацій – пункти 4 та 7 – у них розглядали вплив воєнних сутичок та конфліктів на території Афганістану на економіку цієї країни. Зазначається, що Афганістан не лише став найбільшим у світі виробником опіуму та центром торгівлі зброєю, але й підтримує багатомільярдну торгівлю товарами, які контрабандою переправляються з Дубая до Пакистану. У статтях зазначено, що криміналізована економіка фінансує талібів і їхніх супротивників, що так само змінило соціальні відносини та послабило державну й правову економіку в усьому регіоні.

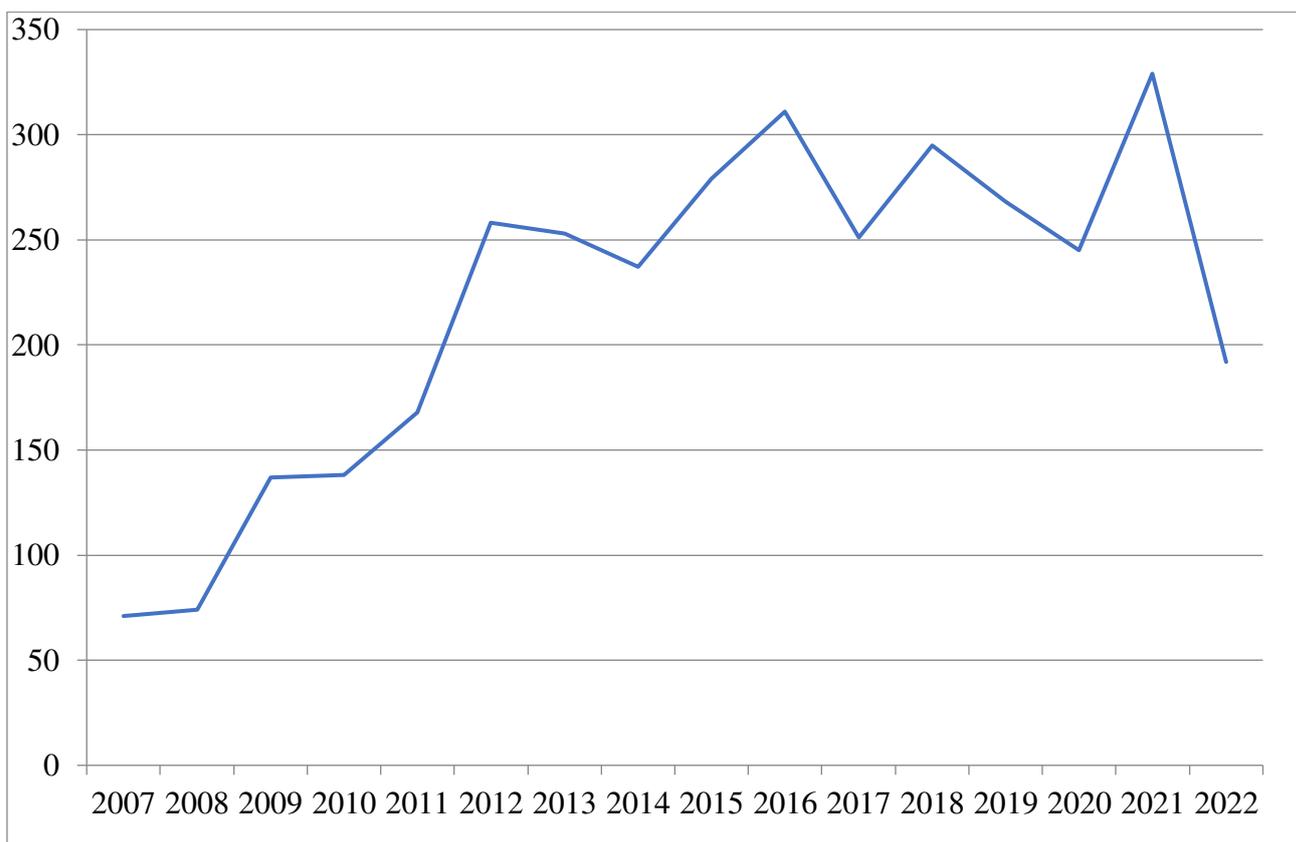
У публікаціях – пункти 8 та 10 – стосуються дослідження рівня та якості життя населення Шрі-Ланки в умовах воєнної економіки. Автори роблять висновки, що цивільні особи в конфліктних ситуаціях не всі є жертвами (деякі також можуть бути винуватцями в політичній економії війни), і що війна може бути і загрозою, і можливістю, часто водночас. Науковці звертають увагу, що по суті, це призводить до «етнічних прав», коли етнічні групи асиметрично наділені переважною владою щодо доступу до ресурсів, залежно від їхньої приналежності до бойовиків та їхніх відповідних початкових владних ресурсів. Ці етнічні права

задовольняють жадібність деяких переможців війни та підживлюють образи серед тих, хто програв.

У пункті 6 дослідження ґрунтується на широких архівних дослідженнях і містить всебічний опис того, як невелика група поселень перетворилася на успішне суспільство в процесі, який був збалансованим і відносно самодостатнім. Аналіз ділиться на три частини. Автор розглядає розвиток економіки під час становлення Канади протягом всієї її історії, а також приділяє увагу економіці під час ведення війн на території країни.

І остання публікація – пункт 9 – стосується досліджень останніх років у східних провінціях Ківу Демократичної Республіки Конго (ДРК), де спостерігався стрімкий підйом і падіння прибуткової економіки, заснованої на кустарному видобутку танталової руди. Автор наголошує, що економіка певним чином будується на старих моделях виживання в Конго, також являє собою радикальну мутацію стратегій засобів до існування, реагуючи на економіку, глибоко зруйновану колоніальним і постколоніальним нехтуванням і жадібністю, а також п'ятьма роками жорстокої війни. Ця війна сама капіталізувала величезні мінеральні багатства країни, поступово стаючи «економізованими», оскільки прибутки все більше спонукають до насильства, а насильство все більше робить прибутки можливими для всіх воюючих сторін. У цій статті детально описано товарний ланцюжок танталу від його бази в лісах і нагір'ях Ківу до світових ринків. Досліджуючи популярні чутки про економічну діяльність, автор також простежує, як війна радикально змінила звичайне ставлення конголезців до традиції виживання «захищатися за себе», від сприйняття героїчного до сприйняття кримінального панування «іноземців» і «конголезьких зрадників».

Наступним кроком проведемо аналіз огляду цитувань наукових публікацій з питань дослідження поняття «воєнна економіка».

Рис 1.7. Огляд цитувань наукових публікацій з питань дослідження поняття «воєнна економіка» (на основі бази даних Scopus)

Згідно з рис. 1.7 ми бачимо, що за останні 15 років зріс інтерес науковців до проблематики воєнної економіки. Так, у 2021 році було процитовано найбільшу кількість робіт – 329. Така динаміка обсягу цитувань пояснюється тим, що 2021 рік пройшов під знаком наростання провокацій з боку Росії щодо країн східного флангу НАТО, зростання напруги навколо Тайваню, наслідком чого стало формування блоку AUKUS (Австралія, Велика Британія, США), поразки США в Афганістані, використання мігрантів як інструменту гібридної війни щодо членів ЄС.

«Водночас в останні роки на території менш розвинутих держав дедалі більше наростає інтенсивність збройних конфліктів різного рівня. Активно в силову конкуренцію втручаються регіональні лідери – Іран, Туреччина. Реанімуються десятиліттями заморожені конфлікти (наприклад, у Нагірному Карабаху). Прямі військові втручання, паралельно з широким використанням невійськових інструментів тиску та

примусу, посилюють тренд на використання сили як способу досягнення політичних та економічних цілей» 70.

Наразі особливо актуальними є дослідження таких нових для нас проблем, як особливості функціонування воєнної економіки в умовах ринку, пошук ефективних шляхів реформування ОПК, активізації інноваційних процесів у воєнній економіці, удосконалення воєнно-бюджетного процесу. Все гостріше відчувається потреба у створенні спеціальних досліджень з розробки науково обґрунтованої та такої, що відповідає сучасним вимогам воєнно-економічної політики стратегії.

Одним із центральних завдань воєнно-економічної науки має стати розробка конкретних рекомендацій щодо вдосконалення державного механізму управління воєнно-економічною діяльністю, оптимізації воєнних витрат, їх зіставлення з економічними та науково-технічними можливостями країни. Важливим напрямом досягнення цих цілей може стати науково-методична розробка, практичне використання програмно-цільового підходу до оцінки, планування та фінансування військових потреб країн.

У цілому наразі розвиток воєнно-економічної науки значно відстає в осмисленні та теоретичному узагальненні нових явищ у сфері економічного забезпечення воєнного періоду.

1.2. Структура об'єктів управління процесами евакуації промислових підприємств

Об'єкт бухгалтерського обліку є складною обліковою, економічною та управлінською категорією. Це обумовлено більшою мірою тим, що не всі об'єкти управління є об'єктами бухгалтерського обліку, власне як і не всі об'єкти економіки знаходяться в структурі системи об'єктів облікового відображення. Крім того, об'єкт бухгалтерського обліку варто по-різному розглядати в різних його проявах (бухгалтерський облік як наука, бухгалтерський облік як практична діяльність, бухгалтерський облік як професійна діяльність) та рівнях вивчення (міжнародна система бухгалтерського обліку, національна система бухгалтерського обліку, система бухгалтерського обліку підприємства). Зазначене актуалізує необхідність постійного переосмислення як власне змісту об'єкта бухгалтерського обліку, так і структури системи об'єктів бухгалтерського обліку під час наукового пошуку щодо вирішення сучасних проблем даної науки та практики.

Питання структури системи об'єктів бухгалтерського обліку на теоретичному рівні наукового пізнання в сфері управління і адміністрування особливо гостро стоїть щодо процесів господарської діяльності та системи управління, які обумовлені непередбачуваними факторами зовнішнього середовища. Саме до таких факторів належить – воєнна агресія російської федерації. Так, бойові дії та окупація державної території, що бере свій початок з 2014 р. та повноцінна воєнна агресія від 24 лютого 2022 року, чинять неабиякий вплив на господарську діяльність суб'єктів господарювання. Це проявляється як в економічних, соціальних та екологічних наслідках, так і в необхідності впровадження нових процесів господарської діяльності та системи управління. Відповідно досить важливим в умовах сьогодення є питання евакуації промислових підприємств з територій бойових дій та тимчасово окупованих територій.

Питання бухгалтерського обліку та економічного аналізу наслідків надзвичайних ситуацій, бойових дій та окупації державних територій вперше серед українських вчених-економістів порушив у своїй докторській дисертації Д.О. Грицишен [42]. Вчений присвятив своє дослідження проблемам ідентифікації, документуванню та обліковому відображенню економіко-екологічних наслідків надзвичайних ситуацій на промислових підприємствах. Питання розвитку організації та методики бухгалтерського обліку та економічного аналізу розкриті в кандидатській дисертації К.Ю. Поляк [129]. Також у комплексі питання бухгалтерського обліку наслідків бойових дій та окупації державних територій були викладені в дисертаційному дослідженні О.С. Горая [35]. Так, автор вперше в комплексі підійшов до вирішення зазначених проблем, розробивши: систему первинного документування наслідків бойових дій та окупації державних територій; процедуру бухгалтерської оцінки наслідків бойових дій та окупації державних територій, щодо яких неможливо застосування механізму зменшення корисності, яка складається із послідовних етапів; методику облікового відображення дебіторської та кредиторської заборгованостей, які виникли в результаті попередньої взаємодії з підприємствами, що знаходяться та/або знаходилися на території бойових дій та окупованих державних територіях; методичні положення бухгалтерського обліку необоротних та оборотних активів, грошових коштів та їх еквівалентів, які були пошкоджені або втрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій; організаційні положення процесу відновлення бухгалтерських первинних документів. Зазначені дослідники є єдиними представниками вітчизняної облікової науки, які у комплексі запропонували вирішення назрілих теоретико-методологічних проблем бухгалтерського обліку та економічного аналізу, що зумовлені такими факторами зовнішнього середовища як окупація державних територій та бойові дії. Віддаючи належне згаданім вченим варто наголосити, що повноцінна воєнна агресія російської федерації обумовлює науковий пошук розширення структури

системи об'єктів бухгалтерського обліку, особливо в частині процесу евакуації промислових підприємств.

Варто наголосити, що питання системи об'єктів бухгалтерського обліку розвивалося на сторінках праць вітчизняних представників облікової науки, зокрема: О.В. Олійник, В.В. Євдокимова, О.М. Дзюбенка, Ю.Ю. Мороз, С.В. Свірко, М.І. Бондара, С.Ф. Легенчука, О.М. Петрука, В.В. Ксендзук, К.В. Романчук, С.О. Левицької, О.О. Осадчої, Л.В. Чижевської, І.В. Жиглей, І.В. Замули, Т.В. Барановської, В.В. Савіцького, А.П. Дикого, О.С. Дикої, Т.М. Тростенюк, І.В. Супрунової та інших. Вченими розроблено сукупність положень теоретичного, методологічного та організаційного характеру розвитку системи об'єктів бухгалтерського обліку, проте назрілі зовнішньополітичні загрози обумовлюють трансформацію системи господарської діяльності промислових підприємств. Особливим процесом є евакуація промислових підприємств під час загрози окупації державних територій, а даний процес змістовно та формально неможливо ідентифікувати лише з одним об'єктом або групою об'єктів бухгалтерського обліку.

Система об'єктів бухгалтерського обліку є складною та динамічною, що залежить від сукупності факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Водночас ряд факторів мають об'єктивний характер, що обумовлено економічними, соціальними, природними та виробничими особливостями. Інші ж обумовлені суб'єктивними факторами внутрішнього (формування положень облікової політики з позиції задоволення інтересів відповідних стейкхолдерів) та зовнішнього (національне та міжнародне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що може визначатися політичними факторами) середовища. В цілому спираючись на національну систему бухгалтерського обліку, вважаємо за необхідне виділити такі фактори впливу та структуру системи об'єктів бухгалтерського обліку:

- Система державного регулювання бухгалтерського обліку в країні. Питання регулювання бухгалтерського обліку є складною проблемою як з

позиції формування теоретичного підґрунтя розвитку законодавчої бази, так і з позиції практичної реалізації нормативних положень. Легенчук С.Ф. визначив потребу в регулюванні бухгалтерського обліку, зазначаючи: «необхідність в регулюванні облікової системи виникла внаслідок існуючої недосконалості фінансових ринків та неповноти інформації про діяльність підприємств, що надається учасникам таких ринків для прийняття рішень. Бухгалтерський облік є засобом, що дозволяє усувати різноманітні негативні явища, які супроводжують функціонування фінансових ринків (неповнота інформації, інформаційний шум, інформаційна асиметрія). З метою підвищення ефективності функціонування бухгалтерського обліку, як окремого соціально-економічного інституту, що вирішує недосконалості ринку, з'являється необхідність в його регулюванні на основі застосування різних видів і типів моделей» [103]. Тимощенко Ю.М. вказує, що «Сучасна національна система бухгалтерського обліку динамічно розвивається та на сьогодні складається з підсистем, які можна згрупувати за ознакою регуляторного органу, що встановлює порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Нині суб'єктами нормативного регулювання обліку є кабінет Міністрів, Міністерство фінансів, Державний комітет статистики, Державна податкова служба, Національний банк та інші державні органи» [145]. Відповідно система державного регулювання має враховувати потреби учасників ринків та власне самих ринків для формування інформаційного простору ухвалення управлінських рішень на різних рівнях соціально-економічних відносин. Залежно від інформаційного запиту визначається структура системи об'єктів бухгалтерського обліку і їх місця в фінансовій звітності та порядок визнання об'єктів для цілей облікового відображення. Зазначене міститься у системі нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку.

- Процеси політичної інтернаціоналізації держав як фактор впливу на зміну національної системи бухгалтерського обліку. Важливою рисою сучасного бухгалтерського обліку є його інтернаціоналізація. На думку

Белової І. «рушійною силою розвитку бухгалтерського обліку є, інформаційні потреби економічних суб'єктів, необхідність в отриманні максимально детальної і точної інформації, що веде до постійного вдосконалення методики обліку, способів подання інформації, більш представницькому опису окремих галузей економічної діяльності. Це відбувається через те, що до національних систем бухгалтерського обліку пред'являють все більші вимоги не лише зовнішні, але й внутрішні користувачі. Таким чином, розвиваючись, бухгалтерський облік втрачає замкнутість, виходить за національні кордони, відбувається «інтернаціоналізація обліку». Іншими словами, відокремлене існування національних систем бухгалтерського обліку стає неможливим, оскільки воно є одним з основних перешкод до об'єднання економік» [9]. «В сучасних умовах бухгалтерський облік як система знань та практична сфера діяльності зазнає значних змін. Після епохи багатовікового панування національних бухгалтерських шкіл, їх розвитку та збагачення шляхом взаємопроникнення прогресивних ідей наступила ера формування єдиного бухгалтерського інформаційного простору. В її основі лежить перехід від національних правил ведення обліку до обліку за міжнародно визнаними обліковими принципами, що складають методологічну базу Міжнародних стандартів фінансової звітності» [137]. Відповідно виникає потреба в розширенні системи бухгалтерського обліку в контексті міжнародних вимог. Це так само призводить до трансформації змісту системи об'єктів бухгалтерського обліку та змін у її структурі.

- Політична система держави. Залежно від форми правління в державі визначаються і властивості системи бухгалтерського обліку та його об'єктів. Так, демократична форма правління в державі призводить до неможливості зміни «правил гри» через суб'єктивні фактори. Зі свого боку, як свідчать історичні дані, тоталітарні та диктаторські режими призводять до впливу на систему бухгалтерського обліку з метою суб'єктивного управління економічними процесами, які відбуваються в державі (може

відбуватися як через зміну нормативно-правового регулювання, так і через директивні методи). Зазначене залишає відповідний відбиток на суб'єктах бухгалтерського обліку в контексті їх визначення та оцінки.

- Природно-кліматичні умови країни впливають як на систему регулювання бухгалтерського обліку, так і власне на його властивості та склад об'єктів. Так, природно-кліматичні умови визначають специфіку економічних процесів, які властиві тій чи іншій країні та в контексті до цього визначають й інформаційні запити внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів. Природно-кліматичні умови визначають особливості використання природних та матеріальних ресурсів в цілому, а також можуть передбачати появу специфічних об'єктів бухгалтерського обліку, Зокрема, в країнах із високим рівнем сейсмічної активності склад витрат підприємства може передбачати відповідні їх складові, що пов'язані з забезпеченням відповідного рівня безпеки, Прикладом можуть слугувати також можливі резерви щодо подолання наслідків надзвичайних ситуацій природного характеру.

- Геополітичні аспекти розвитку держави. Геополітика є досить важливим фактором розвитку економічної системи держави та господарської діяльності окремого підприємства. Так, є низка країн з високим рівнем воєнної небезпеки, зокрема Ізраїль. Постійні загрози ракетних ударів призводять до специфіки робочого графіка роботи та необхідності дотримання правил безпеки під час повітряної тривоги. Це також визначає структуру витрат підприємств, а також відповідних резервів та розрахунків за оплату праці. Зазначене питання є досить актуальним і для України, що обумовлено російським воєнним вторгненням 24 лютого 2022 р.

- Релігійно-культурні особливості. Релігія та культура того чи іншого народу визначає специфіку розвитку соціально-економічних відносин. Вперше питання впливу релігії на систему бухгалтерського обліку розглянув вітчизняний вчений Д.О. Грицишен [40, 39, 43, 44] у своїй кандидатській дисертації «Ісламська модель бухгалтерського обліку в

умовах глобалізації: напрями адаптації в Україні». Вчений в дисертації доводить наступне: «Обґрунтовано, що НСБО певної країни є результатом формування та розвитку соціально-економічного, суспільно-правового та політичного середовища під впливом різноманітних факторів (релігійного, історичного, соціального, географічного тощо). Залежність системи обліку від цих факторів, а особливо домінуючого, породила різні підходи до його розвитку та необхідність групування їх у відповідні моделі. На основі цього встановлено економічні характеристики, які вплинули на розвиток відповідної моделі (відповідність економічній та правовій системам, вплив релігійного чинника, економічний підхід до розвитку бухгалтерського обліку, філософська основа економічних відносин, методологія дослідження, облікова теорія, покладена в основу моделі), а також визначено їх місце в сучасній науці. На основі аналізу особливостей ісламської економічної доктрини як основи розвитку НСБО в країнах зазначеного регіону встановлено та обґрунтовано основні фактори, що сприяли її розвитку та становленню ісламської моделі бухгалтерського обліку (звільнення від колоніального гніту; прихильність більшої частини мусульманського населення до впровадження в економіку принципів ісламу; неспроможність економічних систем західного типу забезпечити ефективність економічного розвитку держав; сучасний стан економічної дисципліни, що очолюється країнами заходу, утворює дихотомію між ісламською вірою та діями, до яких спрямовують Західні економічні концепції; зростання ефективності впровадження на глобальному рівні ісламських фінансових інструментів)» [41].

- Галузеві особливості діяльності промислових підприємств. «Належність до тієї чи іншої галузі є класифікаційною ознакою суб'єкта господарювання, що відображається в його ідентифікаційному коді, незалежно від форми власності та організаційно-правової форми господарювання. Належність суб'єкта господарювання до певної галузі визначається основним видом його діяльності. Складна та розгалужена

галузева структура економіки висуває відповідні вимоги до інформаційного забезпечення функціонування окремих галузей. Не викликає сумнівів той факт, що характер і склад такої інформації не можуть бути спільними для всіх галузей економіки. А отже і уніфікована, стандартна для всіх галузей система бухгалтерського обліку – явище в певній мірі нереальне в плані можливості стовідсоткового задоволення потреб її користувачів» [126]. Беззаперечним є факт, що на систему бухгалтерського обліку впливають галузеві особливості, які обумовлюють властивості та специфіку організації виробництва і промислових підприємств. Крім того, галузеві особливості мають неабиякий вплив на процес формування облікової політики та Робочого плану рахунків.

Отже, зазначені фактори визначають специфіку, властивості, зміст та структуру системи об'єктів бухгалтерського обліку господарської діяльності промислового підприємства в цілому. Зокрема, воєнно-політичний фактор обумовив появу такого процесу управлінської діяльності як евакуація підприємства, який є комплексним об'єктом управління та складається з сукупності об'єктів бухгалтерського обліку. На процес евакуації з позиції облікового відображення також впливають зазначенні вище фактори, що визначають властивості системи об'єктів бухгалтерського обліку. Досліджуючи склад об'єктів бухгалтерського обліку процесу евакуації промислових підприємств є необхідність вказати на сучасний їх склад, який визначено Планом рахунків бухгалтерського обліку та фінансовою звітністю:

- необоротні активи. На практиці та в теорії, що у змісті необоротних активів відсутні дискусії. В загальному варто погодитися із вітчизняними практиками бухгалтерами: «Необоротні активи – це активи, очікувана тривалість використання яких перевищує 1 рік. Або один операційний цикл, якщо він довший за рік. Виходить, що єдиним критерієм у розділенні активів на оборотні і необоротні є час. Ні вартість, ні їх форма (фізична чи нематеріальна), ні їх вид – значення не мають. Водночас така тривалість використання є саме

очікуваною, а не фактичною» [122]. До необоротних активів, відповідного до Плану рахунків бухгалтерського обліку та Положень (стандартів) бухгалтерського обліку належать: основні засоби, інші необоротні матеріальні активи; нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції; капітальні інвестиції; довгострокові біологічні активи; відстрочені податкові активи; довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи; гудвіл. Зазначені об'єкти бухгалтерського обліку. Зазначені об'єкти бухгалтерського обліку є особливим об'єктом процесу евакуації промислових підприємств, адже саме вони є засобами праці та забезпечують господарську діяльність підприємства, зокрема усі господарські процеси (придбання, виробництво та реалізація). Саме від можливості їх евакуації залежить подальше функціонування промислового підприємства. Адже, промислові підприємства є найбільш фондомісткими;

- оборотні активи. «Оборотні активи є одним зі складників ресурсного потенціалу підприємства, формування, стан, структура, та використання яких безпосередньо впливають на ефективність його функціонування. Для безперебійної роботи підприємства, досягнення ефективного розвитку, підтримання стійкого фінансового стану та збереження високої ділової репутації на підприємстві варто ефективно формувати склад та структуру оборотних активів. Саме відповідальність і самостійність підприємства у виробленні та ухваленні політики формування та прийняття управлінських рішень щодо формування складу та структури оборотних активів є важливим для забезпечення ефективності розрахунків із дебіторами та кредиторами. Вміле й ефективне управління цією частиною активів є невід'ємною умовою підтримки необхідного рівня ліквідності і платоспроможності підприємства. Актуальність дослідження полягає у необхідності вивчення проблеми ефективного використання оборотних коштів підприємства задля покращення його функціонування, а також формування раціональної структури оборотних активів, їх оптимальної величини, розроблення варіантів фінансування та забезпечення ефективності їх використання, що у майбутньому приведе до

фінансової стійкості підприємства» [153]. У результаті воєнних дій питання облікового відображення втрачених оборотних активів є досить важливим, адже визначає сукупність аналітичних показників, що є важливими для ухвалення управлінських рішень внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами. Крім того, оборотні активи можуть мати різну форму, що вимагає різних підходів до організації їх евакуації на більш безпечні території України. Згідно з планом рахунків до оборотних активів належать: виробничі запаси; поточні біологічні активи; малоцінні та швидкозношувані предмети; виробництво; брак у виробництві; напівфабрикати; готова продукція; продукція сільськогосподарського виробництва; товари; готівка; рахунки в банках; інші кошти; короткострокові векселі одержані; поточні фінансові інвестиції.

Зазначені об'єкти пов'язані з певним видом діяльності, що є важливим з позиції їх подальшого облікового відображення після евакуації. Зі свого боку, О.С. Горай вказує, що «специфікою наслідків бойових дій та окупації державних територій як об'єкта управління є неможливість їх ідентифікації за окремим об'єктом бухгалтерського обліку як того, що складає основну господарську діяльність (операційна, фінансова, інвестиційна діяльність та господарські процеси), так і того, що забезпечує господарську діяльність (оборотні та необоротні активи, грошові кошти та їх еквіваленти, зобов'язання)» [36].

Це дає можливість сформувати інформаційну модель системи об'єктів бухгалтерського обліку процесу евакуації промислових підприємств (рис. 1.8).

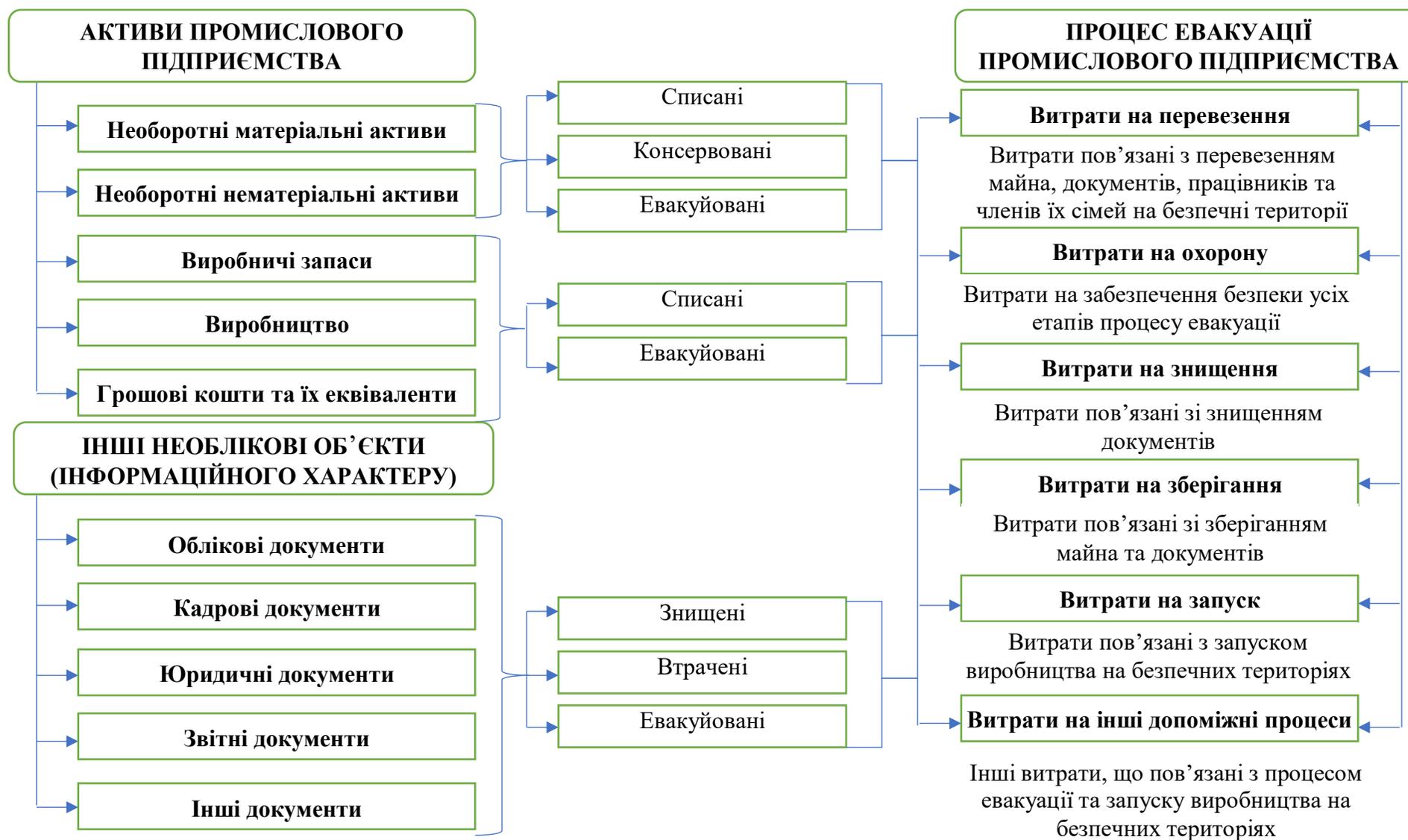

Рис. 1.8. Інформаційна модель системи об'єктів бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства

Відповідно до зазначеної моделі система об'єктів бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства в результаті воєнного вторгнення має таку структуру:

1. Об'єкти бухгалтерського обліку господарської діяльності промислового підприємства. Зокрема, до даних об'єктів зараховуємо активи промислового підприємства, які використовувалися за звичайних умов (необоротні матеріальні активи, необоротні нематеріальні активи, виробничі запаси, виробництво, грошові кошти та їх еквіваленти).

2. Наслідки бойових дій та тимчасової окупації державних територій для промислового підприємства. Такими наслідками можуть бути втрата майна підприємства, припинення виробничих чи інших господарських процесів.

Факторами, що визначають наслідки бойових дій та окупації державних територій є специфіка діяльності промислового підприємства; галузеві особливості; географічне розташування виробничих та невиробничих структурних підрозділів; географія реалізації продукції; географія постачання сировини тощо. В результаті визначаються наслідки бойових дій та окупації державних територій для підприємства, якими можуть виступати як:

- втрата та/або пошкодження активів підприємства. Необоротні активи підприємства, які знаходять на окупованих територіях або територіях бойових дій мають бути: по-перше, списані за умови, що підприємство володіє достовірною інформацією про їх знищення (державні інформаційні джерела, зокрема дані Збройних сил України); по-друге, консервовані, якщо відсутня інформація про стан необоротних активів; по-третє, евакуйовані, за умови, що така можливість була; щодо оборотних активів то вони мають бути списані або ж евакуйовані, якщо така можливість була у підприємства;

- припинення виробництва на окупованих територіях та прифронтових територіях. Припинення виробництва тягне за собою сукупність наслідків, зокрема: по-перше, невиконання контрактів щодо постачання готової

продукції; по-друге, оплата праці працівників у результаті простою; по-третє, інші наслідки, що призводять до додаткових витрат;

- припинення співпраці з суб'єктами господарювання, які знаходяться на окупованих територіях, або ж які почали співпрацю з окупантами. Протягом звичайної діяльності промислового підприємства виникає сукупність зобов'язань як кредиторської, так і дебіторської заборгованості. Підприємству необхідно здійснити сукупність операцій пов'язаних з управлінням дебіторською та кредиторською заборгованістю із контрагентами, що знаходяться на території бойових дій або тимчасово окупованих територіях і відповідно підтримали окупаційні війська та продовжують свою діяльність за законодавством держави агресора, або ж з контрагентами, які внесені в санкційні списки України або ж країн, що визнали агресію російської федерації проти України.

3. Інші необлікові об'єкти (інформаційні ресурси). Зазначені об'єкти евакуації не відображаються в системі бухгалтерського обліку, адже представляють документальне забезпечення процесу управління господарською діяльністю промислового підприємства:

- облікові документи (архіви первинних документів у паперовій та електронній формах);

- кадрові документи (трудові книжки, особові справи та інші кадрові документи);

- юридичні документи (контракти); звітні документи (фінансова звітність, статистична звітність, соціальна звітність, екологічна звітність, звітність сталого розвитку; управлінська звітність; інші види внутрішньої та зовнішньої звітності);

- інші документи підприємства.

За умови необхідності евакуації промислового підприємства зазначені документи можуть бути: по-перше, знищені, за умови неможливості їх евакуювати або ж відсутності такої потреби; по-друге, втрачені, якщо евакуювати їх не було можливості; по-третє, евакуювані.

4. Витрати пов'язанні з процесом евакуації активів та необлікових об'єктів промислового підприємства. Зазначені витрати залежать від видів об'єктів, які евакуюються та мети подальшого функціонування промислового підприємства. В цілому процес евакуації можна охарактеризувати за такими складовими:

- витрати на перевезення - витрати пов'язані з перевезенням майна, документів, працівників та членів їх сімей в безпечні території. Витрати на перевезення будуть займати найбільшу частку витрат, пов'язаних із евакуацією підприємства. Дані витрати покладаються на підприємства або ж можуть частково фінансуватися коштом держави, міжнародних фондів, благодійних або іноземних держав. Процес перевезення може відбуватися власними силами підприємства, за умови наявності відповідного автопарку, або ж із використанням послуг відповідних підприємств;

- витрати на охорону - витрати на забезпечення безпеки усіх етапів процесу евакуації. Забезпечення безпеки процесу евакуації є досить важливим елементом гарантування його ефективності. Складність забезпечення охорони полягає в тому, що необхідно забезпечити охорону як на усіх етапах процесу евакуації, так і охорону різного характеру, зокрема: охорона майна підприємства; охорона працівників підприємства; охорона документів та інформаційних ресурсів підприємства. Залежно від специфіки діяльності підприємства, буде залежати форма організації безпеки процесу евакуації, а саме: власними силами чи з використанням послуг сторонніх організацій;

- витрати на знищення - витрати пов'язані зі знищенням документів. Даний процес є досить важливим, позиції подальшої безпеки діяльності та підприємства на безпечних територіях, а також особистою безпекою керівництва та працівників промислового підприємства. Так, за умови неможливості організації евакуації документів підприємства вони мають бути знищені, якщо це можливо та безпечно;

- витрати на зберігання - витрати пов'язані зі зберіганням майна та документів на безпечних територіях. Одним із заключних процесів евакуації

підприємства є забезпечення зберігання майна та документів підприємства на безпечних територіях, що може відбуватися різними шляхами. Даний етап відбувається до запуску діяльності підприємства;

- витрати на запуск - витрати пов'язані з запуском виробництва на безпечних територіях. За умови ухвалення рішення про запуск діяльності підприємства на безпечних територіях, відбувається процес державної реєстрації діяльності підприємства на відповідній території та усі технологічні підготовчі процедури;

- витрати на інші допоміжні процеси - інші витрати, що пов'язані з процесом евакуації та запуску виробництва на безпечних територіях.

В цілому всі витрати пов'язані з евакуацією підприємства пропонуємо групувати як за відповідними етапами, так і за елементами витрат: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, витрати на соціальні заходи, амортизація та інші витрати.

Таким чином, процес евакуації промислового підприємства є технологічно, інформаційно та юридично складним процесом, що вимагає залучення сукупності суб'єктів та ресурсів. Складність зазначеного процесу передбачає сукупність проблем в його обліковому відображенні та ідентифікації відповідних об'єктів. Розроблена інформаційна модель системи об'єктів бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства, передбачає ідентифікацію сукупності об'єктів та обґрунтування порядку відображення витрат, що з нею пов'язані.

1.3. Статистичний аналіз наслідків окупації державних територій та їх місце в системі бухгалтерського обліку

Під час окупації державних територій та у ході бойових дій порушується робота всіх галузей економіки. Підприємства, що знаходяться в зоні активних бойових дій є першою групою ризику повного або часткового пошкодження майна та виробничих потужностей. Значних втрат зазнають об'єкти

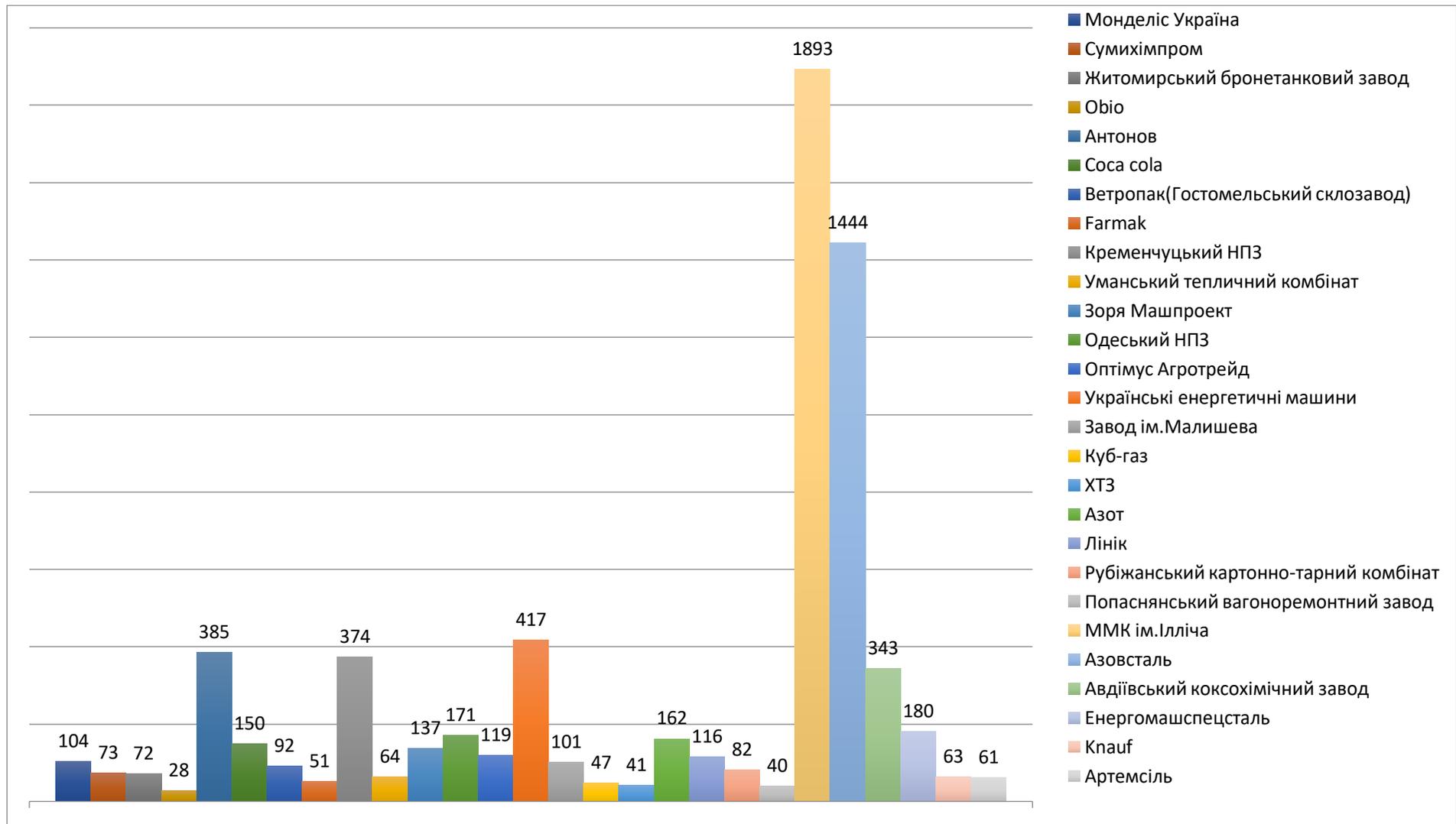
інфраструктури сфери торгівлі та сільського господарства. Задля збереження функціонування діяльності підприємств власники змушені переміщати свої підприємства з зон бойових дій у більш безпечні місця для їх подальшої діяльності. Окупація територій призводить до втрати працівниками свого робочого місця, зменшення експортно-імпортних операцій, відсутністю сплати податків, що призводить до занепаду економіки в цілому.

Аналіз масштабів руйнувань підприємств надає можливість оцінити реальні втрати, які понесли власників підприємств для вживання заходів для відшкодування збитків та компенсації від країни-агресора для відновлення економіки країни.

Вкрай негативним наслідком окупації території є напади на проживаюче населення, які нині продовжуються у східних та південних регіонах України. Дана ситуація ставить під загрозу життя населення та доступу до базових послуг. З початку бойових дій більше ніж третина українців була змушена залишити свої домівки. На сьогодні це є найбільша криза з переміщенням людей у світі. У межах України було переміщено понад 7 мільйонів осіб, проте близько 13 мільйонів людей залишаються на територіях, на яких проходять затяті бої, та не мають можливості виїхати через підвищені безпекові ризики, руйнування мостів та доріг, нестачу ресурсів або інформації про те, де вони можуть знайти прихисток і житло [179].

Переміщення значної кількості населення внаслідок війни створює нові виклики та збільшує вже існуючі для громад, які приймають переселенців та громад, з яких здійснюється переміщення населення. Під час розробки державних та місцевих політик, мають бути враховані та оцінені процеси переміщення населення та їх наслідки.

На рис. 1.9. наведено кількісну оцінку постраждалих промислових підприємств від повномасштабного російського вторгнення з 24 лютого 2022 року.

Рис. 1.9. Оцінка кількості зруйнованих промислових підприємств України внаслідок вторгнення Російської Федерації, (активи, млн. грн), у період з 24 лютого по червень 2022 р. Сформовано на основі [71]

Отже, з початку повномасштабного вторгнення на території України найбільше постраждало 25 великих підприємств (рис. 1.8), а саме:

1. повністю зруйновані:

- Тростянецька фабрика ПАТ "Моделіс Україна" розташована у Сумській області, активи підприємства становлять близько 104 млн. дол. США.

- Металургійний комбінат "Азовсталь" розташований у Донецькій області, активи підприємства оцінюють у 1,44 млрд дол. США.

- ТОВ "Обіо" виробник будівельних матеріалів, підприємство розташоване у Житомирській області, активи підприємства складають понад 28 млн. дол. США.

- ПП "Кока Кола Беверіджиз Україна Лімітед", підприємство з виробництва напоїв, яке розташоване у Київській області, активи підприємства дорівнюють близько 385 млн. дол. США.

- ПАТ "Ветропак Гостомельський склозавод" розташований у Київській області, активи підприємства становлять 92 млн. дол. США.

- "Кременчуцький НПЗ" розташований у Полтавській області, активи підприємства дорівнюють значенню 374 млн. дол. США.

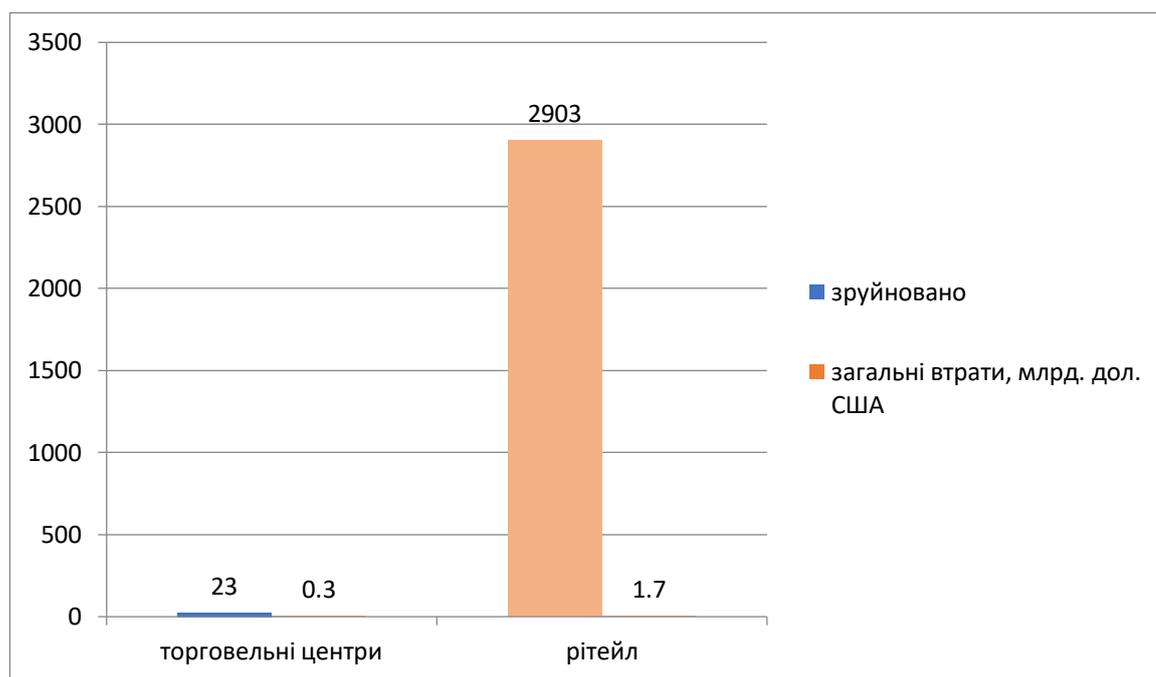
- "ДП "Науково-виробничий комплекс газотурбобудування "ЗОРЯ" – "МАШПРОЕКТ" розташований у Миколаївській області, активи підприємства оцінені у 137 млн. дол. США.

2. частково зруйновані:

- ПАТ "Сумхімпро" активи становлять 73 млн. грн, ДП "Житомирський бтз" – 72 млн. дол. США, ДП "Антонов" – 385 млн. дол. США, склад ПАТ "Фармак" – 51 млн. дол. США, "Уманський тепличний завод" – 64 млн. дол. США, ПАТ "Одеський НПЗ" – 171 млн. дол. США, ТОВ "Оптімусагротрейд" – 119 млн. дол. США, АТ "Українські енергетичні машини" – 417 млн. дол. США, ДП "Завод ім.Малишева»" – 101 млн. дол. США, ТОВ "Куб – Газ" – 47 млн. дол. США, ПАТ "Харківський тракторний завод" – 41 млн. дол. США, ПАТ "Сєверодонецьке об'єднання "Азот" – 162 млн. дол.

США, ТОВ "Лінік" – 116 млн. дол. США, АТ "Рубіжанський картонно-тарний комбінат" – 82 млн. дол. США, ТОВ "Попаснянський вагоноремонтний завод" – 40 млн. дол. США, ПАТ "ММК ім.Ілліча" – 1 893 млрд дол. США, ПАТ "Авдіївський коксохімічний завод" – 343 млн. дол. США, ПАТ "Енергомашспецсталь" – 180 млн. дол. США, ТОВ "Кнауф Гіпс Донбас" – 63 млн. дол. США, ДП "Артемсіль" – 61 млн. дол. США.

На рис. 1.10 зображено кількість зруйнованих та пошкоджених об'єктів торговельної інфраструктури в Україні.

Рис. 1.10. Оцінка кількості зруйнованих та пошкоджених об'єктів інфраструктури сфери торгівлі внаслідок вторгнення Російської Федерації станом на червень 2022 р.
Сформовано на основі [71]

Сфера торгівлі значно постраждала від вторгнення Російської Федерації за перших чотири місяці, адже загальні втрати від зруйнованих та пошкоджених будівель торговельних центрів склала понад 0,3 млрд дол. США, кількість пошкоджених об'єктів рітейлу становить понад 2 903 тис. одиниць та сума заподіяної шкоди складає близько 1,7 млрд дол. США.

На рис.1.11 відображено показники закритих та дієвих торгових об'єктів рітейлу за перший місяць війни Російської Федерації з Україною.

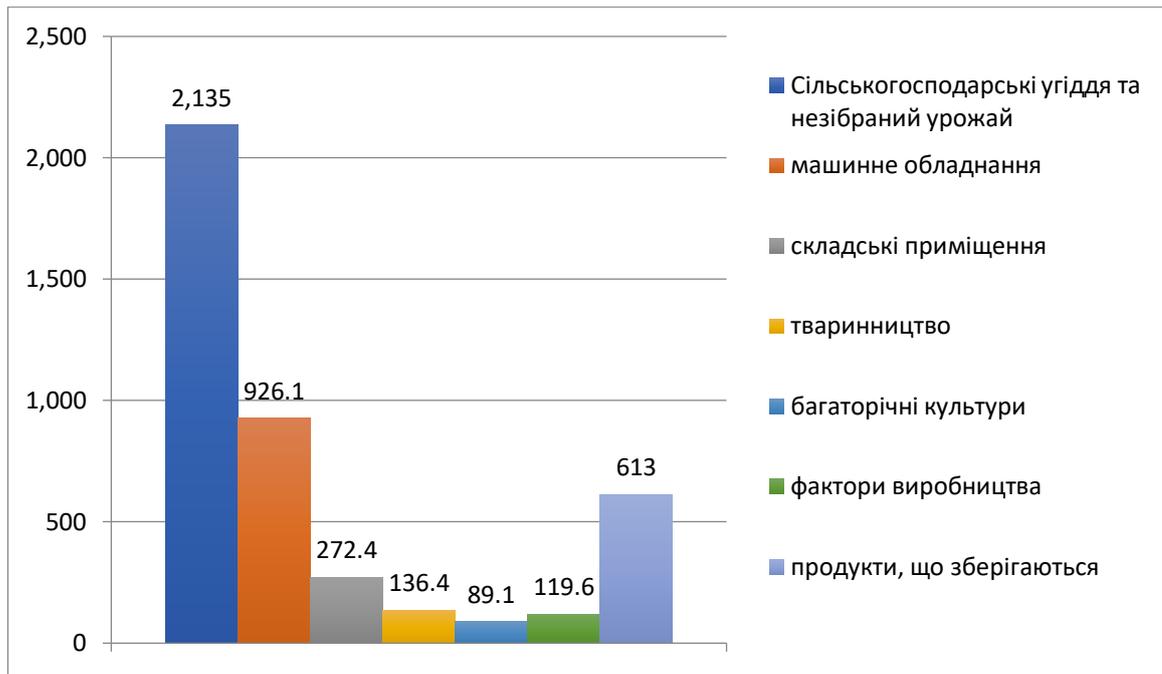

Рис. 1.11. Кількість закритих та дієвих торгових об'єктів ритейлу за перший місяць воєнних дій в Україні, 2022.
Сформовано на основі [71]

Варто зазначити, що найбільше постраждали такі торговельні об'єкти ритейлу, як: розважальні центри та ювелірні вироби, відсоток закритих об'єктів становив 87 та 85 % відповідно. Значною мірою постраждали магазини одягу та взуття, відбулося закриття близько 72 % об'єктів продажу, понад 51 % магазинів побутової та цифрової техніки змушені були закритися.

Проте такі об'єкти ритейлу, як мінімаркети, супермаркети залишилися відкритими під час воєнних дій, закрилося лише 17 %, кількість закритих аптек становить близько 16 %, а АЗС було зачинено лише 15 %.

На рис. 1.12 наведено розмір збитків завданих сфері сільського господарства під час вторгнення Російської Федерації на територію України.

**Рис. 1.12. Оцінка збитків сфери сільського господарства внаслідок вторгнення Російської Федерації станом на червень 2022 р., млн. дол. США
Сформовано на основі[119]**

Варто зазначити, що найбільші втрати у сфері сільського господарства зазнали сільськогосподарські угіддя та незібраний врожай внаслідок його знищення або часткового пошкодження, збитки становлять понад 2 135 млн. дол. США. Понад 19 % усіх зрошуваних сільськогосподарських угідь України розташовано на тимчасово окупованій Херсонщині та 10 % – на території частково окупованої Запорізької області. Орієнтовна вартість заміни та ремонту пошкодженої іригаційної інфраструктури складає більше, ніж 225 мільйонів доларів США.

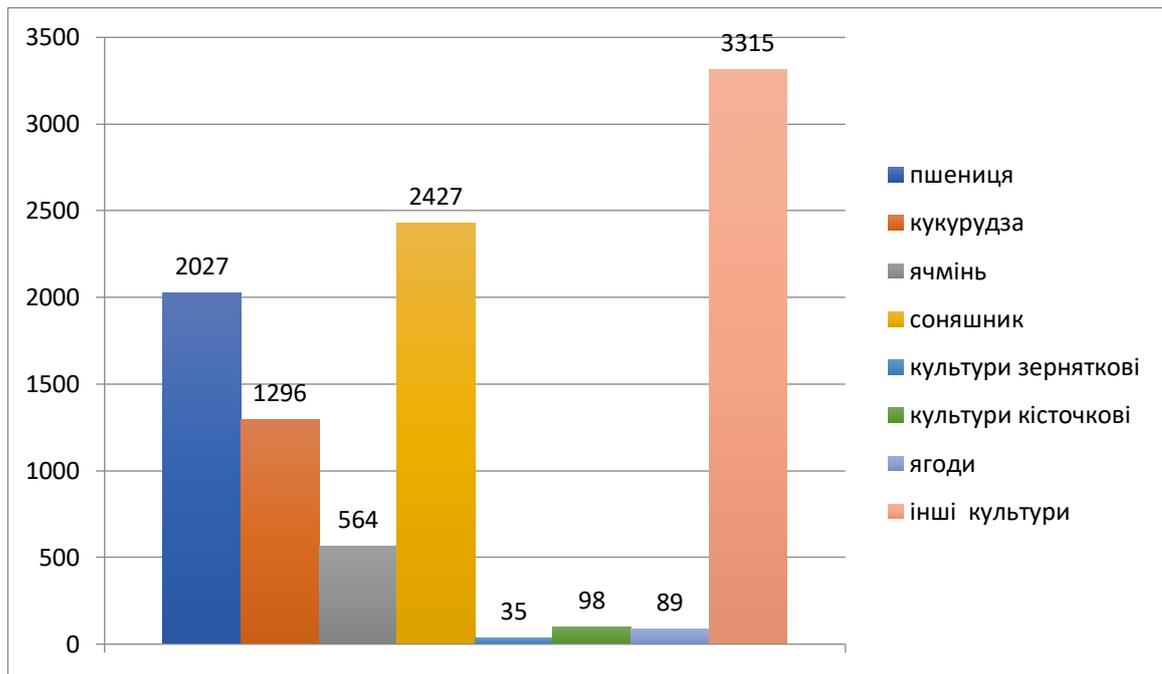
Наступною складовою сільського господарства, що постраждала внаслідок обстрілів, авіаударів та бойових дій є сільськогосподарська техніка, завдані збитки становлять понад 926 млн. дол. США. Найвищий ризик пошкоджень мають трактори та вантажні автомобілі.

Значної шкоди завдано сільськогосподарським продуктам, що зберігаються, так розмір збитків дорівнює понад 613 млн. дол. США.

Розмір збитків зруйнованих та пошкоджених зерносховищ від воєнних дій з боку Російської Федерації склали більше, ніж 272,4 млн. дол. США.

Оцінювальна вартість збитків багаторічних сільськогосподарських культур та факторів виробництва становлять 89,1 та 119,6 млн. дол. США відповідно.

На рис. 1.13 наведено розмір непрямих втрат через зменшення виробництва рослинництва внаслідок вторгнення Російської Федерації на територію України.

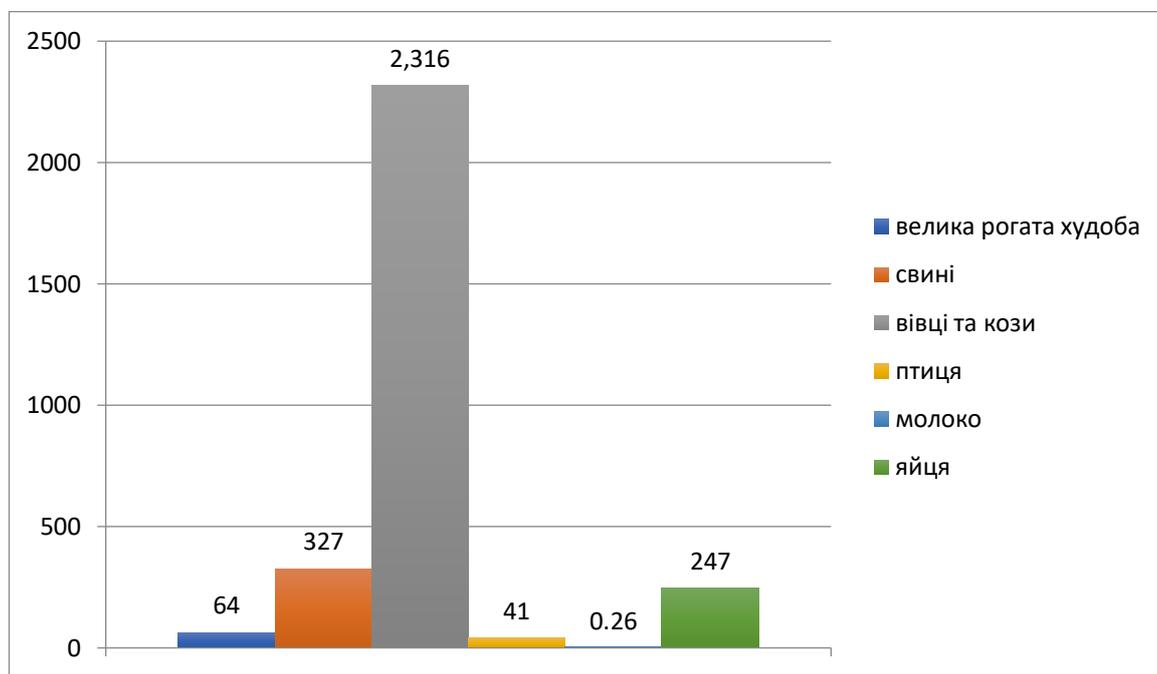

Рис. 1.13. Непрямі втрати через зменшення виробництва рослинництва від війни в Україні станом на червень 2022 р.
Сформовано на основі[119]

Непрямі втрати через зменшення виробництва рослинництва внаслідок бойових дій зазнали такі сільськогосподарські культури, як соняшник – 2 427 млн. дол. США та пшениця – 2 027 млн. дол. США, оскільки більшість виробництва цих культур знаходяться безпосередньо на території активних бойових дій та на окупованих територіях.

Децю менший розмір непрямих втрат зафіксовано за таким видом сільськогосподарських культур, як кукурудза та дорівнює 1 296 млн. дол. США, культури кісточкові – 98 млн. дол. США, ягоди – 89 млн. дол. США.

На рис. 1.14 зображено розмір непрямих втрат через зменшення виробництва тваринництва внаслідок вторгнення Російської Федерації на територію України.

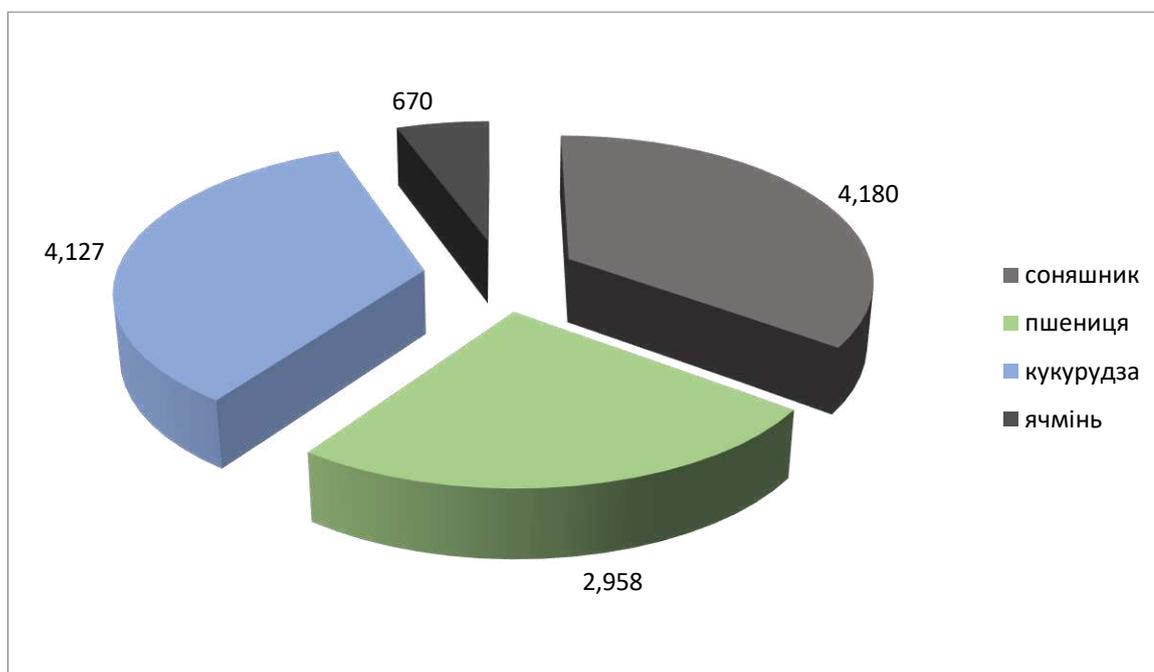

Рис. 1.14. Непрямі втрати через зменшення виробництва тваринництва від війни в Україні станом на червень 2022 р., млн. дол. США
Сформовано на основі[119]

Максимальний розмір непрямих витрат зазнали такі види тваринного сектору, як вівці та кози – 2 316 млн. дол. США, свині – 327 млн. дол. США та яйця – 247 млн. дол. США.

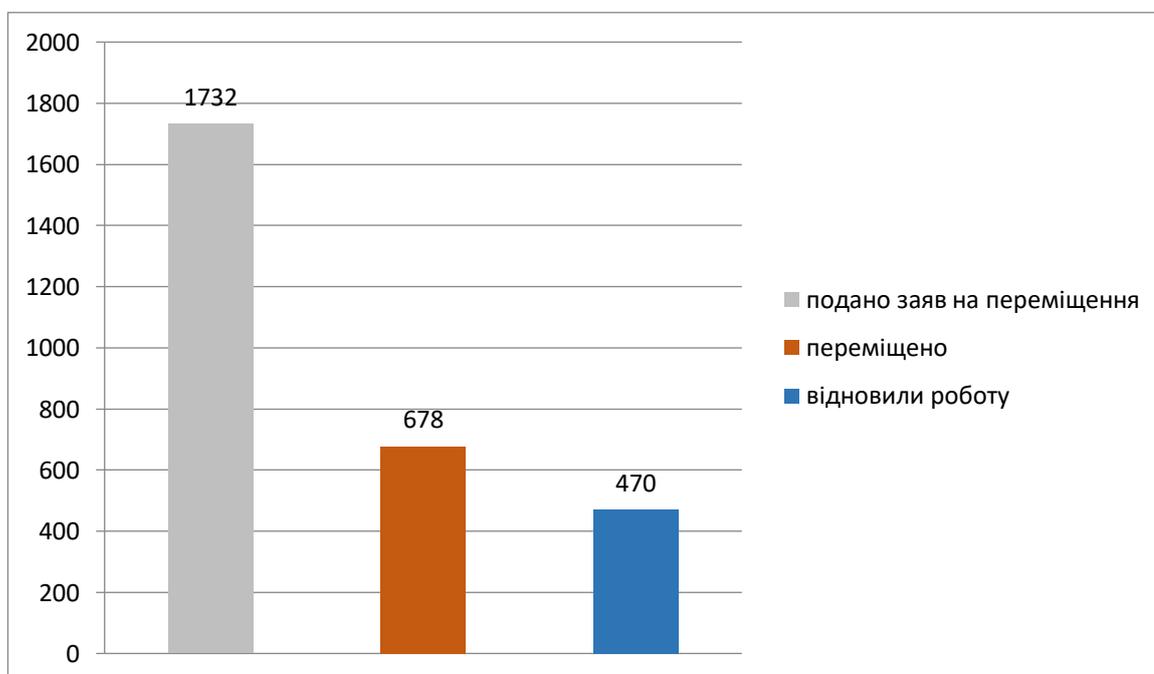
Зниження цін виробників на експортні товари є наслідком російського вторгнення на територію України. Втрати виробників через блокаду морських портів на перелічену сільськогосподарську продукцію становлять (рис1.15):

- соняшник – 4 180 млн. дол. США, пшениця – 2 958 млн. дол.США та ячмінь – 670 млн. дол. США.

Рис. 1.15. Структура втрат сільськогосподарської сфери через блокування портів внаслідок вторгнення Російської Федерації станом на червень 2022 р.
Сформовано на основі[119]

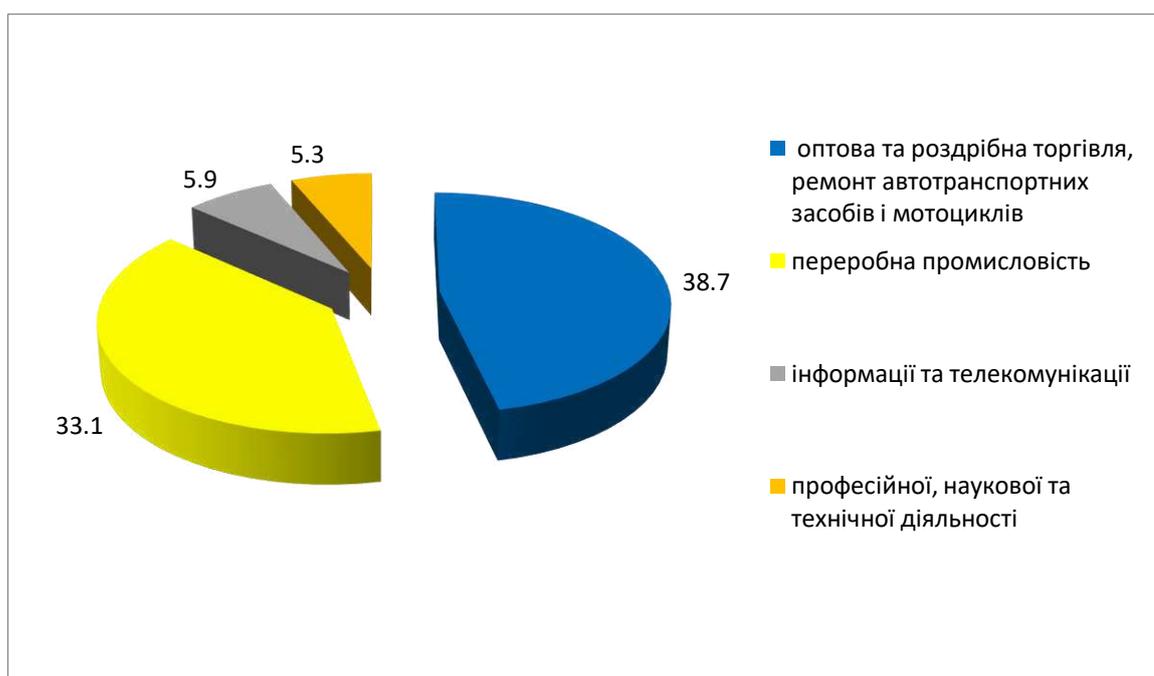
На рис. 1.16 наведено показники кількості переміщених виробництв з зони бойових дій на інші території України.

Рис. 1.16. Кількість переміщених підприємств з зони бойових дій внаслідок вторгнення Російської Федерації станом на червень 2022 р.
Сформовано на основі[113]

Отже, з початку російського вторгнення на територію України значна кількість підприємств була змушена перемістити свої виробництва з зони бойових дій в більш безпечні місця завдяки програмі релокації, яку запровадив Уряд для збереження та трудового й виробничого потенціалу. Так, з початку війни подано більше ніж 1,7 тис. заяв на переміщення підприємств, 678 компаній перемістили свої компанії та понад 470 підприємств відновили свою роботу.

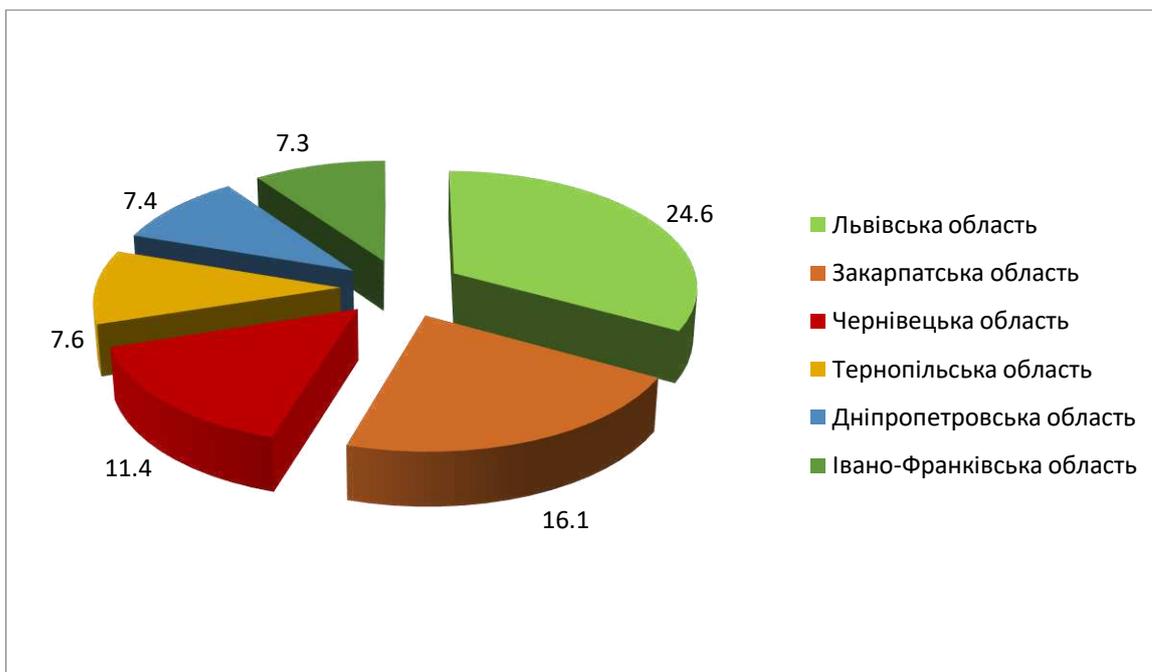
На рис. 1.17 показано структуру переміщених підприємств за видами економічної діяльності.

Рис. 1.17. Структура переміщених підприємств за видами економічної діяльності
Сформовано на основі[113]

Найбільша частка переміщених підприємств становить гуртова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів та становить понад 38,7 %, переробна промисловість займає близько 33,1 %, інформації та телекомунікація становлять 5,9 % та підприємства професійної, наукової та технічної діяльності – 5,3 % від загальнопереміщеної кількості.

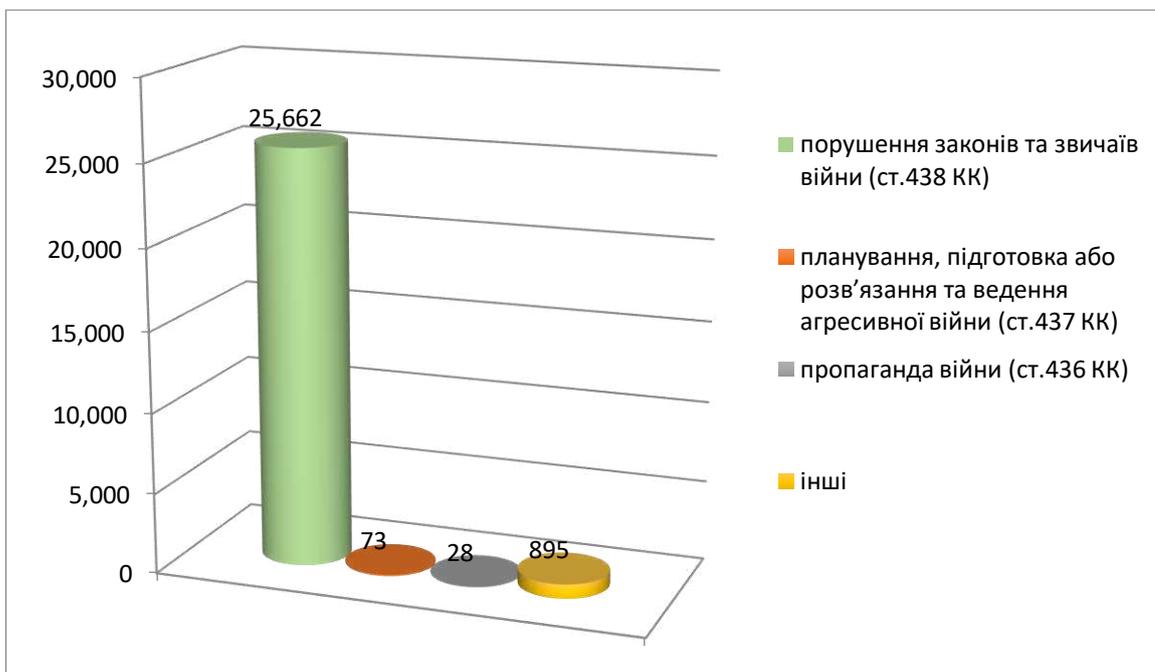
На рис. 1.18 відображено регіони, в які найчастіше відбувається переміщення підприємств із зон бойових дій.

**Рис. 1.18. Пріоритетні регіони переміщених підприємств зони бойових дій станом на червень 2022 р.
Сформовано на основі [113]**

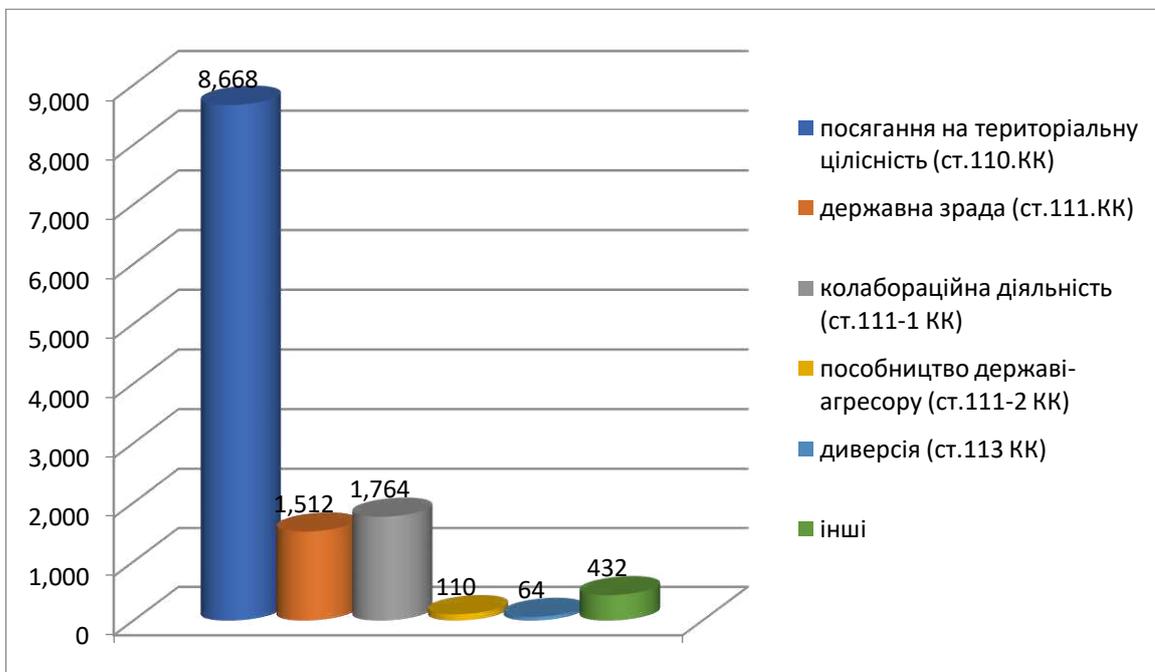
З наведених вище даних на рис. 1.18, можна констатувати, що основна частка підприємств перемістила свої виробництва у Львівську область – 24,6 %, Закарпатську область близько 16,1 %, Чернівецьку область – 11,4 %, Тернопільську – 7,6 %, Дніпропетровську область – 7,4 % та Івано-Франківська область – 7,3 %.

Варто зазначити, що з початку бойових дій з Генеральною прокуратурою України (рис. 1.19), станом на 4 серпня 2022 року, зареєстровано більше ніж 25 662 тис. злочинів порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК), 73 порушень щодо планування, підготовки та ведення агресивно війни (ст. 437 КК) та 28 порушень, що безпосередньо стосуються пропаганди війни (ст. 436 КК).

Рис. 1.19. Зареєстровані злочини агресії та воєнні злочини в Україні під час вторгнення Російської Федерації станом на 04.08.2022 р. Сформовано на основі [113]

На рис. 1.20 зображено кількість злочинів вчених проти національної безпеки з початку повномасштабного російського вторгнення на територію України.

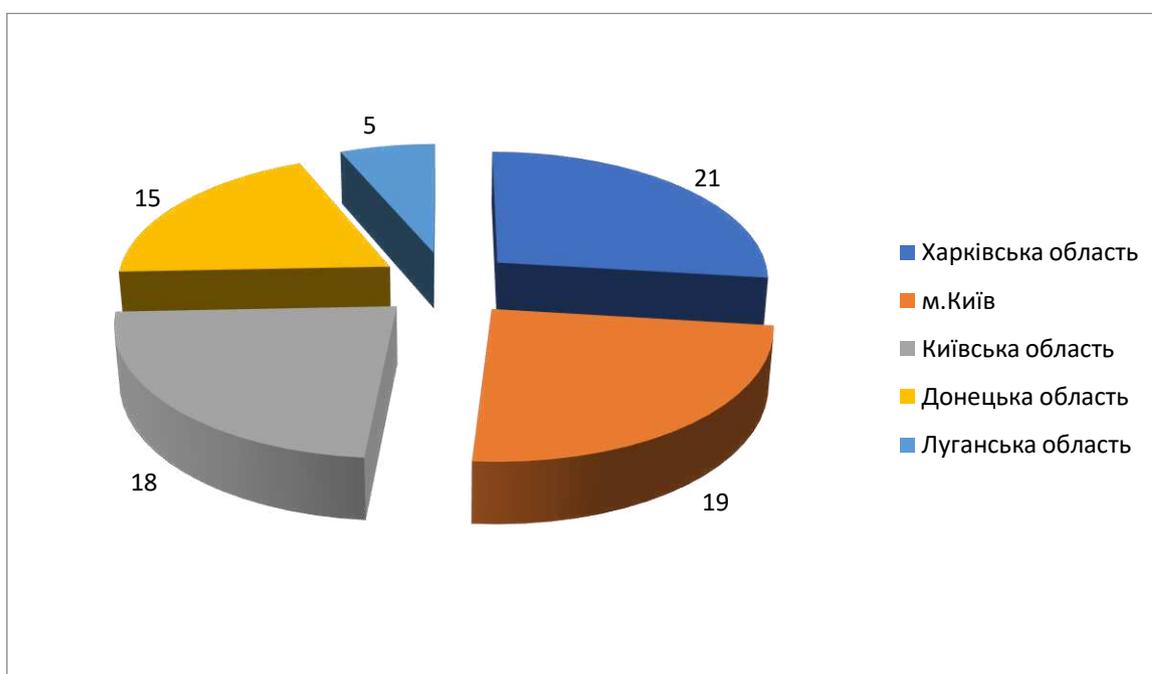

Рис. 1.20. Зареєстровані злочини проти національної безпеки України під час вторгнення Російської Федерації станом на 04.08.2022 р. Сформовано на основі [146]

Максимальна кількість зафіксованих порушень стосується посягання на територіальну цілісність – 8 668 справ (ст. 110.КК). Значна кількість зареєстрованих злочинів державної зради – 1 512 справ, колабораційна діяльність – 1 764 тис. порушень, 110 фактів злочину пособництва державі-агресору (ст. 111.-2 КК) та близько 64 випадки диверсії (ст. 113 КК).

Щодо злочинів скоєних проти дітей, з початку бойових дій зафіксовано понад 358 смертей та понад 693 дитини поранено внаслідок російської агресії на території України.

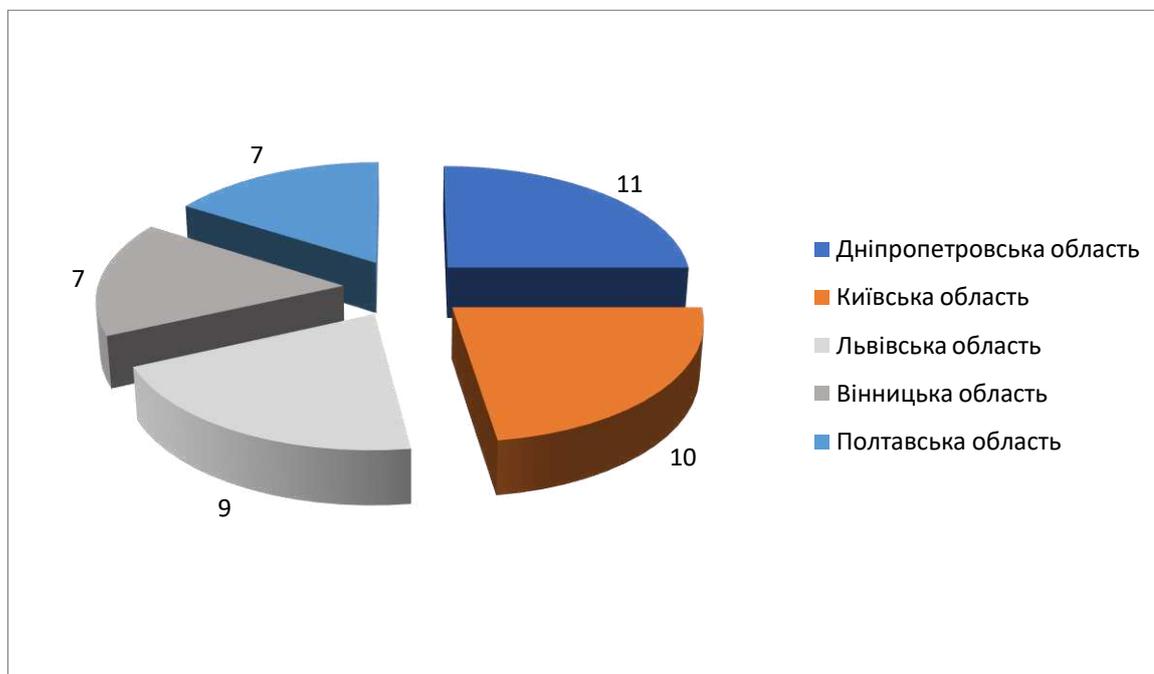
На рис. 1.21 показано пріоритетні області України для внутрішньо переміщених осіб із зон бойових дій.

Рис. 1.21. П'ятірка областей походження внутрішньо переміщених осіб із зон бойових дій станом на червень 2022 р.,%
Сформовано на основі [114]

Варто зазначити, що найбільша кількість внутрішньо переміщених осіб зосереджена безпосередньо з територій, де відбувалися активні бойові дії, а саме: Харківська область – понад 21 % від загальної кількості переселенців, м. Київ та Київська область – 19 % та 185 відповідно, Донецька область – 155 та Луганська область близько 5 %.

У результаті бойових дій на території України основними напрямками переселення для внутрішньо переміщених осіб (рис. 1.22) стали такі області: в Дніпропетровську область переміщено понад 11 % від загальної кількості переселенців, у Київську область – 10 %, у Львівську область – 9 %, у Вінницьку та Полтавську область – 7 %.

Рис. 1.22. П'ятірка областей за кількістю прийнятих внутрішньо переміщених осіб внаслідок бойових дій станом на червень 2022 р. Сформовано на основі [114]

Проведена оцінка кількості пошкоджених та зруйнованих об'єктів інфраструктури торгів, свідчить про часткове та повне руйнування понад 25 великих промислових підприємств, сума збитків оцінена у понад 6,9 млрд дол. США. Втрати від зруйнованих та пошкоджених будівель торговельних центрів становить понад 0,3 млрд дол. США, кількість пошкоджених об'єктів ритейлу становить понад 2 903 тис. одиниць та сума заподіяної шкоди становить близько 1,7 млрд дол. США. Найбільші втрати у сфері сільського господарства зазнали сільськогосподарські угіддя та незібраний врожай внаслідок його знищення або часткового пошкодження, збитки становлять понад 2 135 млн дол. США.

Завдяки програмі релокації, з початку війни на переміщення підприємств було подано більше ніж 1,7 тис. заяв, 678 компаній перемістили свої компанії та понад 470 підприємств відновили свою роботу. Основна частка підприємств перемістила своє виробництво у Західну Україну (Львівська, Тернопільська, Чернівецька області).

Варто зазначити, що з початку бойових дій з Генеральною прокуратурою України (рис 1.18) станом на 4 серпня 2022 року зареєстровано більше ніж 25 662 тис. злочинів порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК) і посягання на територіальну цілісність – 8 668 справ (ст. 110.КК). Також на постійній основі здійснюються хакерські атаки, що зосереджені на Урядовий сегмент та органи місцевої влади.

Внаслідок захоплення державних територій росією та активні бойові дії, на їх території у південних і східних областях України, чисельність населення поступово зменшується. Так, в Дніпропетровській області переміщено понад 11 % від загальної кількості переселенців, у Київську область – 10 %, у Львівську область – 9 %, у Вінницьку та Полтавську область – 7 %.

Висновки до 1-го розділу

1. Проведено бібліометричний аналіз, який дозволяє визначати напрямки дослідження з необхідним ступенем глибини та деталізації, а також виявляти закономірності в наукових розробках вчених різних країн світу. Наше дослідження ми провели на основі наукометричної бази Scopus, в якій перші дослідження були опубліковані в 1915 році. Всупереч тому, що науковці почали досліджувати питання економіки під час війни більше ніж століття тому, дана тема є відносно мало дослідженою, оскільки опубліковано лише близько 500 праць. На початку XXI століття значно почав зростати інтерес науковців до проблематики воєнної

економіки. Так, лідерами є вчені зі Сполучених Штатів Америки – опублікували 89 робіт, вчені з Великої Британії – 69 робіт, з Німеччини – 60 робіт. Найбільша кількість досліджень надійшла від вчених з Оксфордського університету (11 статей). Варто зазначити, що більша частина всіх досліджень воєнної економіки, а саме 35 %, зроблена у галузі соціальних наук, що становить 251 дослідження.

2. Ідентифіковано сукупність факторів, які впливають на структуру та властивості системи об'єктів бухгалтерського обліку: система державного регулювання бухгалтерського обліку в країні; процеси політичної інтернаціоналізації держав як фактор впливу на зміну національної системи бухгалтерського обліку; політична система держави; природно-кліматичні умови; геополітичні аспекти розвитку держави; релігійно-культурні особливості; галузеві особливості діяльності промислових підприємств. Зокрема, воєнно-політичний фактор обумовив появу такого процесу управлінської діяльності як евакуація підприємства, який є комплексним об'єктом управління та складається із сукупності об'єктів бухгалтерського обліку. На процес евакуації з позиції облікового відображення також впливають зазначенні вище фактори, що визначають властивості системи об'єктів бухгалтерського обліку.

3. Встановлено, що в контексті обраного дослідження структура об'єктів бухгалтерського обліку має такий вигляд: 1) об'єкти бухгалтерського обліку господарської діяльності промислового підприємства; 2) наслідки бойових дій та тимчасової окупації державних територій для промислового підприємства; 3) інші необлікові об'єкти (інформаційні ресурси); 4) витрати пов'язані з процесом евакуації активів та необлікових об'єктів промислового підприємства. Також витрати на евакуацію промислового підприємства запропоновано групувати таким чином: витрати на перевезення; витрати на охорону; витрати на знищення; витрати на зберігання; витрати на запуск; витрати на інші допоміжні процеси.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПРОЦЕСІВ ЕВАКУАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Організація бухгалтерського обліку евакуації промислових підприємств

Важливе значення під час формування інформаційного забезпечення управління процесом евакуації промислових підприємств з окупованих територій або ж територій бойових дій надається системі бухгалтерського обліку. Зважаючи на специфіку досліджуваного об'єкта є потреба в обґрунтуванні нових підходів до організації бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства. Так, є необхідність в ідентифікації суб'єктів як організації та управління процесом евакуації, так і суб'єктів організації та ведення бухгалтерського обліку; встановлення етапів організації бухгалтерського обліку; визначення відповідальності за ведення бухгалтерського обліку; організації первинного обліку на усіх етапах евакуації; визначення форми звітування за процесами евакуації підприємства; організації діяльності бухгалтерської служби на безпечних територіях; організації інформаційно-комунікаційних зв'язків; розробки робочого плану рахунків. Усі зазначені питання потребують науково обґрунтованої відповіді.

Окреслені вище питання розглядали: Д.О. Грицишен, О.С. Горай, О.В. Олійник, В.В. Євдокимов, О.М. Дзюбенко, Ю.Ю. Мороз, С.В. Свірко, М.І. Бондар, С.Ф. Легенчук, К.Ю. Поляк, О.М. Петрук, В.В. Ксендзук, К.В. Романчук, С.О. Левицька, О.О. Осадча, Л.В. Чижевська, І.В. Жиглей, І.В. Замула, Т.В. Барановська, В.В. Савіцький, А.П. Дикий, О.С. Дика, Т.М. Тростенюк, І.В. Супрунова та інші.

Питання евакуації бізнесу є вкрай важливим питанням як власне для бізнесу, так і для держави «Економіка повинна працювати навіть під час війни. Саме тому в безпечніші райони України переїжджають не лише громадяни, але й підприємства. Таке вже було. 80 років тому радянська влада евакуювала на схід заводи, щоб урятувати їх від знищення німецькими фашистами. Тепер підприємства переміщують на захід України, рятуючи їх від російських фашистів. До 27 березня державні органи отримали 1 120 заявок на перевезення виробництв з охоплених війною районів. За 368 заявками вже ухвалені рішення про транспортування. З них 89 уже перевезли, а 47 уже почали роботу на нових місцях» [136].

«Більшість бізнесів, що беруть участь у програмі релокації, працюють у сфері виробництва та переробної промисловості. Це виробники харчової продукції, легкої промисловості, підприємства машинобудування. Є серед учасників програми і підприємства оптової торгівлі, які переміщують на Захід свої логістичні центри, зокрема склади з готовою продукцією» [52].

«Бухгалтерський облік – це складний механізм, призначення якого – надавати та забезпечувати інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів з метою здійснення ефективного й оперативного управління суб'єктом господарювання в сучасних умовах. Саме для цього бухгалтерський облік повинен вирішувати поставлені завдання і, відповідно, бути організованим згідно з вимогами чинного законодавства та умовами конкретної господарюючої одиниці. Без належної організації бухгалтерського обліку неможливо досягнути позитивних результатів діяльності, оскільки вона є одним із найвідповідальніших етапів створення підприємства, а також запорукою рентабельності в майбутньому» [14, с. 10].

Бухгалтерський облік будучи інформаційною системою господарської діяльності підприємства виконує сукупність завдань щодо інформування внутрішніх та зовнішніх користувачів. В цілому завдання бухгалтерського обліку вчені формулюють по-різному, що залежить як від об'єктно-предметного

поля дослідження, так і від мети, яку має дослідник. У результаті завдання впливають на процес організації бухгалтерського обліку як в цілому на діяльність підприємства, так і на його окремі процеси. Серед вітчизняних вчених щодо завдань бухгалтерського обліку триває дискусія. Вітчизняний вчений Д.О. Грицишен розглянувши різні підходи до завдань бухгалтерського обліку обґрунтував необхідність виділення одного завдання системи бухгалтерського обліку та сукупності завдань облікової інформації: «завдання системи бухгалтерського обліку – інформаційне забезпечення зацікавлених користувачів і його похідних, а саме завдань облікової інформації. Завдання облікової інформації є складним теоретико-методологічним питанням, адже її використовують не лише на рівні окремого підприємства, але й на державному та глобальному рівнях, а також сфери її застосування не обмежуються економічними системами, а є основою забезпечення гармонізації економічних, соціальних та екологічних систем суспільства. Адже ухвалення будь-якого рішення щодо господарської діяльності будь-яким учасником господарських відносин має відповідні наслідки, які можуть стосуватися як економічної діяльності підприємства, так і її впливу на навколишнє середовище та соціальну сферу діяльності підприємства. У свою чергу, основою ухвалення управлінського рішення була, є й буде інформація, яка формується в системі бухгалтерського обліку. Бухгалтерська інформація сьогодні стає не лише економічно значущою, але й екологічно та соціально важливою. Це пов'язано з тим, що мотиви «людини як економічного агента», в першу чергу, визначаються економічними потребами, які можуть мати як соціальні, так і екологічні наслідки для суспільства. Зростання важливості облікової інформації дозволяє говорити про модифікацію її завдань в забезпеченні положень сталого розвитку соціально-економічних систем різних рівнів» [45].

Ми повністю погоджуємося із думкою вченого, адже бухгалтерський облік є сервісною системою управління, яка формує інформацію, а вже ухвалені на основі неї рішення залежать від суб'єктів управління.

Відповідно до покладених завдань визначаються організація бухгалтерського обліку господарської діяльності промислового підприємства та організаційні положення щодо облікового відображення окремих об'єктів. Таким чином, завданням бухгалтерського обліку господарської діяльності підприємства є генерування інформації для задоволення інформаційних потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів. Зазначене завдання розширяється в контексті:

- Процедури генерування інформації про господарську діяльність підприємства. Процедура генерування інформації про господарську діяльність у системі бухгалтерського обліку складається із чотирьох взаємопов'язаних компонент, які групують елементи методу бухгалтерського обліку: спостереження (документування та інвентаризація); вимірювання (оцінка та калькулювання); систематизація / групування (рахунки та подвійний запис); узагальнення (баланс та звітність). Відповідно можна виділити такі завдання бухгалтерського обліку: первинне спостереження та фіксація фактів господарського життя; оцінка об'єктів управління та встановлення вартості готової продукції; систематизація інформації про факти господарського життя; узагальнення інформації та її оприлюднення для зацікавлених користувачів.

- Функціональної спроможності, що визначається певною процедурою генерування інформації. Зважаючи на специфіку елементів методу бухгалтерського обліку та їх функціональну складову можна виділити такі завдання: формування повної та правдивої інформації про діяльність; контроль за господарською діяльністю підприємства; оцінка відповідності господарської діяльності запланованим показникам; формування інформаційного забезпечення ухвалення управлінських рішень; збереження майна підприємства; оцінка вартості активів підприємства.

- Об'єктної складової бухгалтерського обліку. В цілому об'єктом бухгалтерського обліку є господарська діяльність підприємства та в цілому її

окремі складові зокрема. Згідно з завданнями бухгалтерського обліку будуть виступати такі: облікове відображення активів підприємства; облікове відображення грошових коштів та їх еквівалентів; облікове відображення власного капіталу; облікове відображення дебіторської заборгованості; облікове відображення зобов'язань; облікове відображення витрат; облікове відображення доходів; облікове відображення та формування фінансових результатів; формування та оприлюднення фінансової звітності; формування та оприлюднення статистичної звітності; формування та оприлюднення соціальної звітності; формування та оприлюднення інтегрованої звітності; формування та оприлюднення внутрішньої звітності підприємства; формування та оприлюднення іншої (галузевої) звітності підприємств.

- Напрямів використання інформації, щодо розв'язання проблем розвитку суспільних відносин. Зазначені завдання Д.О. Грицишен пропонує поділяти на: економічні, соціальні та екологічні. Проте, зважаючи на сучасні проблеми, вважаємо, що бухгалтерському обліку властиві ще й безпекові завдання. До безпекових завдань облікової інформації пропонуємо зарахувати: формування інформації щодо втрат майна промислового підприємства у результаті надзвичайних ситуацій; оцінка економічних наслідків бойових дій та окупації державних територій; формування інформації про евакуацію промислового підприємства; інформаційна підтримка оцінки стану ресурсів підприємства для запуску господарської діяльності на безпечних територіях. Наведені завдання характеризують мікроекономічний рівень, щодо рівня державного, то завдання облікової інформації полягають у формуванні інформаційної підтримки оцінки економічних наслідків бойових дій для регіону та країни в цілому. Зазначені завдання можуть бути розширені залежно від специфіки наслідків бойових дій та окупації державних територій.

Вказані завдання бухгалтерського обліку та бухгалтерської інформації визначають напрями організації бухгалтерського обліку господарської діяльності в цілому та процесу евакуації промислового підприємства зокрема.

Організація бухгалтерського обліку має бути спрямована на забезпечення виконання усіх завдань та одночасно бути раціональною та ефективною, тобто ресурси залучення на систему бухгалтерського обліку не мають перевищувати результати від отриманої інформації.

Досліджуючи проблеми організації бухгалтерського обліку вітчизняні вчені виділяли сукупність послідовних етапів. Зокрема, С.В. Свірко пропонує виділяти такі етапи: 1) Первинний (1) виявлення інформаційних даних щодо об'єктів обліку; • вимірювання на базі системи показників, застосовуваних у бухгалтерському обліку (грошові, натуральні, трудові); • фіксування інформації у відповідних носіях облікових даних (документах); 2) поточний (1) реєстрація інформації здобутої в результаті первинного обліку, у системі рахунків бухгалтерського обліку; • реєстрація інформації в носіях інформації даного етапу обліку – облікових реєстрах; • групування та перегрупування показників інформаційних даних); 3) підсумковий (1) узагальнення інформаційних даних поточного обліку у вигляді відповідних форм звітності; • передача результативних даних зовнішнім та внутрішнім користувачам; • зберігання інформаційних даних первинного, поточного та підсумкового обліку, формалізованих у вигляді облікових документів, реєстрів та звітності) [140, с. 8–9].

Вітчизняні дослідники проблем організації бухгалтерського обліку [124], [123], [86] вказують на необхідність виділення таких етапів організації бухгалтерського обліку:

1. Методичний: передбачає вибір способів та прийомів, що є основою для таких методів обліку як документування, синтетичні та аналітичні рахунки, подвійний запис, бухгалтерський баланс і звітність, інвентаризація, оцінка майна та зобов'язань, калькулювання. Саме на даному етапі проводиться вибір застосування конкретних елементів методу бухгалтерського обліку, що також відповідає першому рівню системи бухгалтерського обліку.

2. Технічний: вибір форми обліку, яка найбільш повно характеризуватиме та відповідатиме розміру підприємства та його галузі. Він полягає у виборі способу обробки облікових даних, розробці, переліку і форм облікових реєстрів, встановленні порядку здійснення записів у регістрах і перенесення даних у форми звітності.

3. Організаційний: забезпечує організацію процесу управління в бухгалтерії, тобто організацію роботи облікового апарату (на відміну від перших двох, які забезпечують організацію ведення облікових записів). На даному етапі здійснюється налагодження системи адміністративного управління в бухгалтерії.

Зазначені етапи в цілому характеризують організацію бухгалтерського обліку господарської діяльності промислового підприємства у звичайних умовах. Процес евакуації промислового підприємства має свої специфічні особливості, які не дозволяють його імплементувати у звичайну систему облікового відображення. Такими особливостями є:

- по-перше, процес евакуації промислового підприємства може відбуватися за різних умов. Так, даний процес може відбуватися як в екстрених умовах, так і за умови попередньої підготовки. Екстрені умови не дозволяють раціонально наблизитися до даного процесу та врахувати усі потреби щодо евакуації, зважаючи на необхідність забезпечення безпеки працівників підприємства та членів їх сімей;

- по-друге, важливе значення під час організації бухгалтерського обліку процесу евакуації займають галузеві особливості господарської діяльності промислового підприємства. Зокрема, зазначені особливості впливають на першочергові об'єкти евакуації як в частині майна підприємства, так і в частині інформаційних ресурсів;

- по-третє, географія розміщення виробничих потужностей промислового підприємства. Дана особливість визначає території розміщення виробничих структурних елементів промислового

підприємства, що впливає як на організацію процесу евакуації, так і на можливе безпечне місце, куди можливо перевести виробничі потужності;

- по-четверте, наявність трудових ресурсів, що добровільно погодилися забезпечити процес евакуації промислового підприємства. В умовах воєнного стану та бойових дій процес евакуації має забезпечувати трудовими ресурсами. Проте, такі умови можуть спричинити відмову персоналу підприємства виконувати накази керівника. Саме тому є потреба в оцінці наявних трудових ресурсів, що зможуть забезпечити організацію процесу евакуації промислового підприємства.

Зважаючи на зазначене, вважаємо за необхідність виділення наступних етапів організації бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства за різних умов (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Етапи організації бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства

Етап	Екстрена евакуація	Підготовлена евакуація
1	2	3
Процес евакуації промислового підприємства		
<i>1. Оцінка можливості евакуації підприємства</i>	Евакуація здійснюється в екстремальних умовах	Можлива підготовка до евакуації підприємства
<i>2. Формування наказу про евакуацію підприємства</i>	Відсутня можливість документального супроводу евакуації підприємства	Наказом визначаються відповідальні за евакуацію підприємства, об'єкти евакуації та місце прибуття
<i>3. Встановлення специфіки процесу евакуації</i>	X	Визначаються об'єкти евакуації та першочергової евакуації
<i>4. Визначення суб'єкта ведення бухгалтерського обліку</i>	Призначається відповідальний серед працівників підприємства за добровільною згодою	Призначається відповідальний за ведення бухгалтерського обліку з працівників бухгалтерської служби за добровільною згодою

Продовження табл. 2.1

1	2	3
5. Встановлення порядку приймання-передачі евакуйованого майна	Залежить від можливості первинного документообігу. Порядок залежить від можливості та безпечності доступу до майна підприємства. За умови, що підприємство евакуйовало майно, необхідно створити комісію із прийняття майна на безпечних територіях	<i>Визначається:</i> - первинні документи щодо приймання-передачі евакуйованого майна; - затверджується форма внутрішнього звіту про евакуйоване майно; - порядок оцінки евакуйованого майна; - порядок списання майна; - відповідальні за евакуацію та приймання-передачі майна; - затвердження робочого плану рахунків
6. Встановлення порядку приймання-передачі евакуйованих інформаційних ресурсів	Визначається: Порядок залежить від можливості та безпечності доступу до документів. За умови, що підприємство евакуйовало документи, необхідно створити комісію із прийняття на безпечних територіях	<i>Визначається:</i> - порядок документального оформлення приймання передачі документів; - встановлення втрачених документів; - відповідальні за евакуацію документів та приймання-передачі документів
7. Організація документального супроводу операцій щодо евакуації підприємства	Залежить від можливості первинного документообігу	Затверджуються внутрішні форми первинних та звітних документів щодо евакуйованого майна та інформаційного ресурсу
8. Визначення порядку відображення витрат на евакуацію	Формування робочого плану рахунків щодо відображення витрат на евакуацію та наслідків бойових дій і окупації державних територій	
9. Визначення порядку списання втраченого майна	Затвердження механізму оцінки та списання втраченого майна (суб'єкти, методи, документальний супровід)	
10. Визначення порядку списання втрачених документів	Затвердження механізму відновлення втрачених документів	
11. Визначення порядку формування та оприлюднення звітності	Затвердження внутрішньої звітності про евакуацію підприємства (визначення форм, порядок формування, напрями оприлюднення)	
Процес запуску промислового підприємства на безпечній території		
1. Оцінка стану бухгалтерського обліку в результаті евакуації	Здійснюється оцінка евакуйованих інформаційних ресурсів, зокрема первинних та звітних документів бухгалтерського обліку та електронних і паперових архівів бухгалтерських даних	

Продовження табл. 2.1

1	2	3
2. <i>Визначені форми організації бухгалтерського обліку</i>	Залежно від обсягів діяльності, місця розташування, напрямів діяльності евакуйованого підприємства, визначається форма організації бухгалтерського обліку, що визначені чинним законодавством	
3. <i>Формування облікової політики</i>	Затверджується облікова політика евакуйованого підприємства зі змінами, що виникли в результаті евакуації	
4. <i>Затвердження робочого плану рахунків</i>	Затверджується чинний робочий план або формується новий робочий план рахунків бухгалтерського обліку	
5. <i>Організація первинного документування</i>	Формується архів евакуйованих документів, відбувається процедура відновлення втрачених документів та формується порядок первинного спостереження за господарською діяльністю підприємства, що запускається після евакуації	
6. <i>Встановлення порядку формування та оприлюднення звітності</i>	Визначається склад звітності, що має оприлюднювати підприємство та формується порядок формування і оприлюднення внутрішньої звітності підприємства	

Відповідно до зазначеного пропонуємо виділяти два напрями організації бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства: по-перше, організація бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства; по-друге, організація бухгалтерського обліку господарської діяльності промислового підприємства, що запустило діяльність після евакуації на безпечній території.

Організація бухгалтерського обліку процесу евакуації передбачає такі змістовні етапи:

1. *Оцінка можливості евакуації підприємства.* Залежно від ходу бойових дій та наступу армії держави-агресора керівництво промислового підприємства визначає можливість евакуації та її обсяги. Так, більшість підприємств Херсонської області та власне м. Херсон, не мали такої можливості після початку російського вторгнення 24 лютого 2022 р. В інших регіонах з вагомим ризиком вторгнення російських військ промислові підприємства мали можливість повністю або частково евакуйовувати виробничі потужності та персонал. Воєнне вторгнення є надзвичайною ситуацією, за якої спрогнозувати чи оцінити ризики не

можливо, а тому методики оцінки не існує і фактично існувати не може. В такому випадку відбувається ситуаційне управління, що залежить від отриманої інформації з офіційних джерел про перебіг подій на фронті. У такій ситуації можна визначити лише окремі вимоги до ухвалення рішень щодо евакуації промислового підприємства:

- можливість забезпечення безпеки персоналу. Дане положення є найважливішим, адже процес евакуації не повинен призвести до безпеки для персоналу підприємства;

- встановлення об'єктів першочергової евакуації. Керівництво підприємства має врахувати об'єкти, що потребують першочергової евакуації. Зокрема, підприємство, в першу чергу, має організувати евакуацію персоналу та членів їх сімей;

- наявність ресурсів для евакуації. Ухвалення рішення про евакуацію промислового підприємства має ґрунтуватися на наявних ресурсах, за допомогою яких є можливість провести усі евакуаційні заходи;

- на основі інформації з офіційних джерел є потреба в оцінці можливості евакуації підприємства та її обсяги;

- визначення точного місця евакуації підприємства. Так, керівництво має визначити місто чи громаду, до якої буде евакуйовано підприємство.

2. *Формування наказу про евакуацію підприємства.* При екстреній евакуації така можливість у підприємства відсутня. За можливості підготовки до евакуації керівник підприємства має видати наказ про евакуацію. Даним наказом має бути передбачено:

- встановлення відповідальних за евакуацію. В такому випадку пропонуємо створити тимчасовий підрозділ з евакуації промислового підприємства в цілому чи його окремих складових. Персональний склад даного підрозділу залежить від специфічних особливостей діяльності промислового підприємства, які наведено вище;

- встановлення об'єктів евакуації. Об'єктами евакуації є: активи промислового підприємства (необоротні матеріальні активи, необоротні

нематеріальні активи, виробничі запаси, виробництво, грошові кошти та їх еквіваленти); інші необлікові об'єкти (інформаційного характеру (облікові документи, кадрові документи, юридичні документи, звітні документи, інші документи)). Наказом необхідно передбачити критерії першочергової евакуації. Важливе значення окрім матеріальних та нематеріальних ресурсів підприємства приділяється паперовим та електронним архівам документів підприємства;

- встановлення місця прибуття. Місце прибуття необхідно визначити залежно від безпечності території, природно-кліматичних умов та їх впливу на господарську діяльність промислового підприємства, а також можливої логістики. Крім зазначеного, керівництво підприємства має визначити усі юридичні моменти щодо можливості евакуації до визначеного місця.

Зазначені складові є лише обов'язковими реквізитами, проте залежно від специфіки діяльності підприємства та евакуаційних можливостей реквізити можуть бути розширеними. В цілому зазначені реквізити визначають специфіку облікового відображення процесу евакуації та витрат пов'язані з зазначеними процедурами.

3. Встановлення специфіки процесу евакуації. На даному етапі визначаються об'єкти евакуації та першочергової евакуації. Так, створений тимчасовий підрозділ з евакуації підприємства має передбачити порядок першочерговості евакуації об'єктів активів підприємства, інформаційних ресурсів та персоналу.

4. Визначення суб'єкта ведення бухгалтерського обліку. За умови, що евакуація промислового підприємства відбувається в екстреному режимі серед працівників підприємства призначається відповідальний за оформлення первинних документів та звітних документів, які надалі мають стати основою відображення наслідків бойових дій та окупації державних територій, а також витрат на евакуацію та евакуйованого майна.

Якщо евакуація відбувається в умовах, що дозволяють підготуватися до даного процесу, то суб'єктом ведення бухгалтерського обліку є бухгалтерська служба підприємства та призначення відповідального бухгалтера за облікове відображення. На даного бухгалтера покладається завдання облікового відображення витрат на евакуацію. В першу чергу, облік матеріальних та нематеріальних активів, які евакуюються можуть відповідати за відповідні ділянки бухгалтерського обліку.

5. Встановлення порядку приймання-передачі евакуйованого майна.
За умови екстремальної евакуації порядок залежить від можливості та безпечності доступу до майна підприємства. За умови, що підприємство евакуювало майно в екстремальних ситуаціях й відповідно не було можливості оформлення відповідних первинних документів, необхідно створити комісію із прийняття майна на безпечних територіях. Дана комісія має складатися із відповідних фахівців.

За можливості підготовки до евакуації промислового підприємства визначаються:

- первинні документи щодо приймання-передачі евакуйованого майна. Зазначені документи можуть бути як загально затверджені, так і розроблені під конкретні цілі на підприємстві;

- затверджується форма внутрішнього звіту про евакуйоване майно. Дана форма звіту має містити інформацію про евакуйоване майно, його первісну та переоцінену вартість, стан даного майна після евакуації та можливі напрями його подальшого використання;

- порядок оцінки евакуйованого майна. Важливе значення в обліковому відображенні процесу евакуації промислового підприємства займає оцінка об'єктів бухгалтерського обліку, що дозволить визначити наслідки бойових дій та окупації державних територій. Під час формування порядку оцінки евакуйованого майна необхідно врахувати чинні підходи, витрати на евакуацію та подальше можливе використання;

- порядок списання майна. Важливою складовою організації бухгалтерського обліку є визначення порядку списання майна, яке було втрачене, або не планується використовувати після запуску підприємства на безпечних територіях;

- відповідальні за евакуацію та приймання-передачі майна. Наказом про евакуацію має бути передбачено суб'єктів відповідальних за евакуацію та прийняття майна на безпечних територіях;

- затвердження робочого плану рахунків. Витрати на евакуацію мають бути відображені на відповідних аналітичних рахунках, для можливості надалі їх ідентифікації з наслідками бойових дій та окупацією державних територій для промислового підприємства.

6. Встановлення порядку приймання-передачі евакуйованих інформаційних ресурсів. За екстремальних умов евакуації порядок приймання-передачі майна залежить від можливості та безпечності доступу до документів. За умови, що підприємство евакуювало документи, необхідно створити комісію із прийняття на безпечних територіях.

За можливості підготовки до евакуації визначається:

- порядок документального оформлення приймання-передачі документів;

- встановлення втрачених документів;

- відповідальні за евакуацію документів та приймання-передачі документів.

7. Організація документального супроводу операцій щодо евакуації підприємства. В даному напрямку пропонуємо визначати перелік первинних документів та звітні документи за окремими операціями, які пов'язані з евакуацією промислового підприємства.

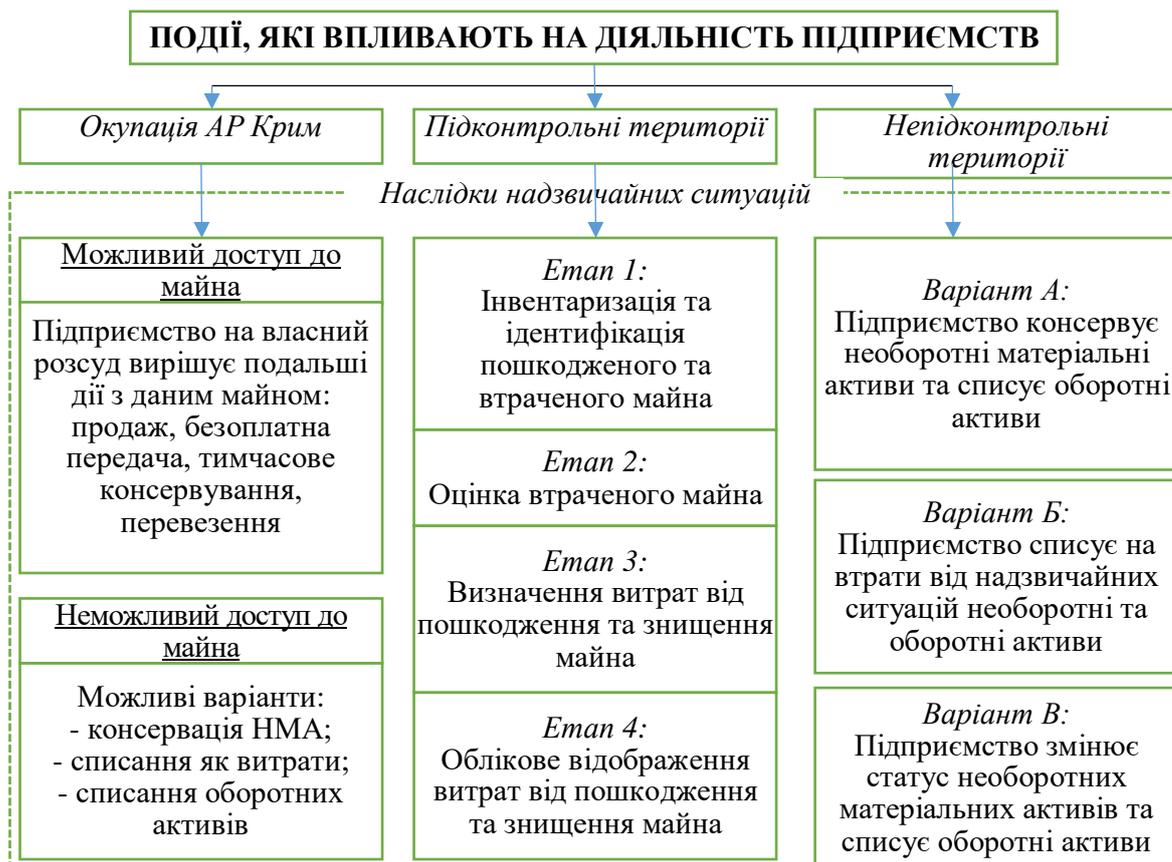
8. Визначення порядку відображення витрат на евакуацію. Формування робочого плану рахунків щодо відображення витрат на евакуацію та наслідків бойових дій і окупації державних територій. Робочий план рахунків має врахувати специфіку понесених витрат та їх

відображення в складі різних видів діяльності. В цілому порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку витрат та евакуацію має дозволити в результаті сформувати розширену звітну калькуляцію собівартості процесу евакуації промислового підприємства.

9. Визначення порядку списання втраченого майна. Важливою складовою облікового відображення процесу евакуації промислового підприємства є списання втраченого майна. В такому випадку на підприємстві варто передбачити чіткий механізм списання необоротних активів. Щодо необоротних активів, то їх варто класифікувати таким чином:

- евакуйовані необоротні активи придатні до використання;
- евакуйовані необоротні активи не придатні до використання;
- евакуйовані необоротні активи частково придатні до використання;
- неевакуйовані необоротні активи, щодо яких наявна інформація про знищення. Дані активи мають підлягати списанню, за умови, що наявна інформація із офіційних державних джерел про їх знищення;
- неевакуйовані необоротні активи, щодо яких відсутня інформація про їх стан. За таких умов є потреба в їх консервуванні.

Загальні аспекти зазначеного було вперше наведено в дисертаційному дослідженні Д.О. Грицишена (рис. 2.1).

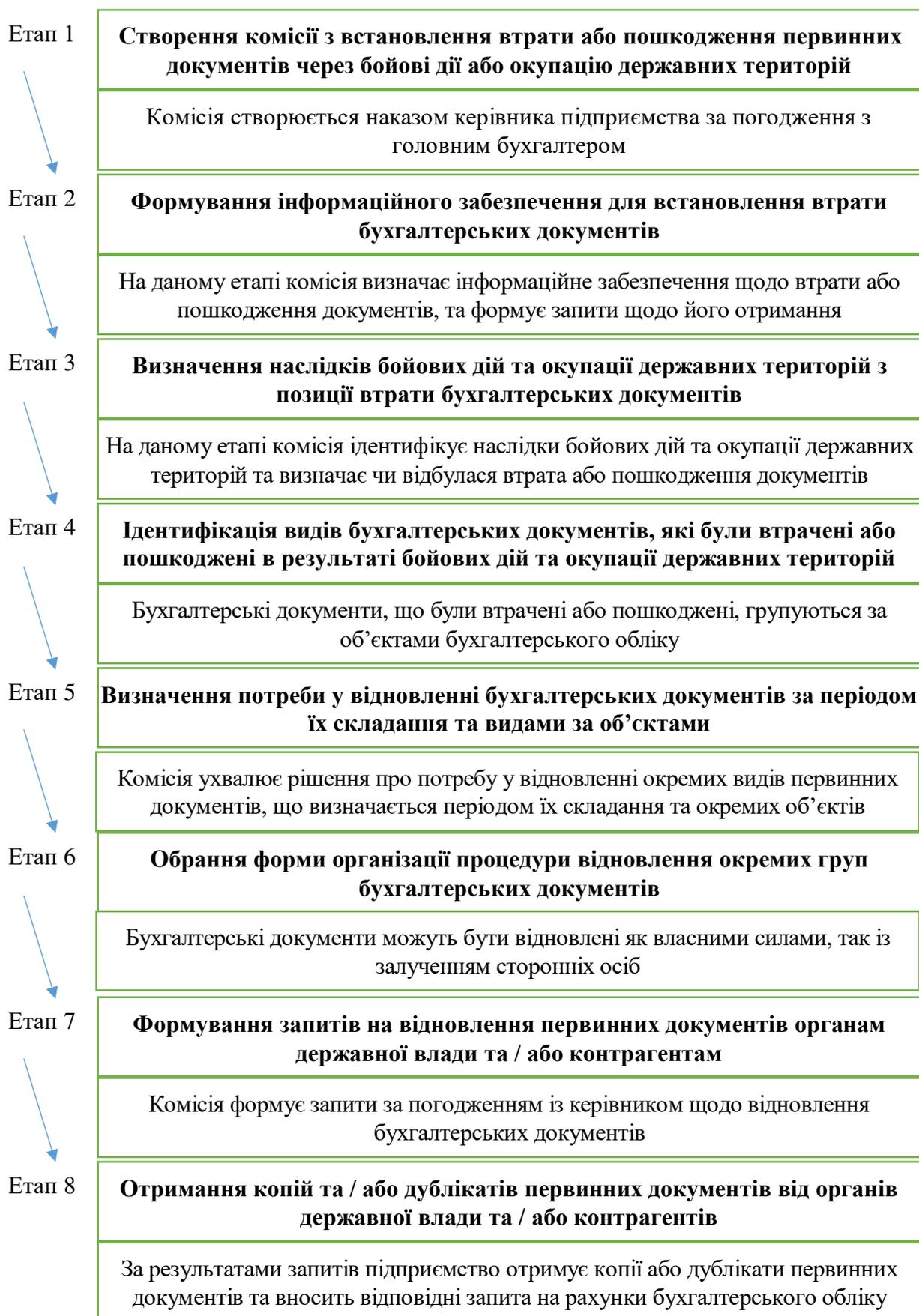
Рис. 2.1. Наслідки тимчасової окупації АР Крим та АТО для підприємств за Д.О. Грицишеним [26, с. 448]

Вченим окреслено загальні аспекти відображення наслідків окупації та бойових дій, що відбулися після 2014 р. В сучасних умовах зазначені наслідки значно розширилися, особливо в контексті повномасштабного російського вторгнення на територію України.

10. Визначення порядку списання втрачених документів. Під час евакуації підприємства за будь-яких умов, можуть статися ситуації, коли не було можливості евакуювати усі документальні архіви в паперовій та електронній формах. Якщо це документи кадрового, облікового та юридичного характеру є потреба у їх відновленні або ж списанні, за умови, що надалі їх відсутність не призведе до юридичних наслідків.

«Наслідки бойових дій та окупації державних територій окрім матеріальних та фінансових складових мають ще й специфічну складову, а саме втрату даних бухгалтерського обліку та бухгалтерських, юридичних кадрових та технологічних документів. Даний вид наслідків бойових дій та окупації державних територій є специфічним з позиції бухгалтерського обліку, адже характеризує як процедурні, так і організаційні аспекти. Втрата даних бухгалтерського обліку, бухгалтерських, юридичних, кадрових та технологічних документів є важливим наслідком, адже призводить до: втрати інформаційного забезпечення управління господарською діяльністю підприємства; неповного використання виробничих потужностей підприємства; порушення договірних відносин у зв'язку з відсутністю інформації про зобов'язання перед контрагентами; порушення трудового законодавства, трудових контрактів (договорів), у частині взаємовідносин «роботодавець-працівник». В цілому зазначене призводить до сукупності наслідків, які впливають на майновий, кадровий та фінансовий потенціал підприємства, знижують його інвестиційну привабливість та фінансову стабільність, а в критичних випадках можуть призвести до банкрутства. Саме тому, неврахування зазначеного при розробці заходів з антикризового управління господарською діяльністю підприємства, може призвести до безповоротних наслідків» [58].

Відповідно важливою складовою організації бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства є механізм відновлення та списання бухгалтерських документів. Вперше питання відновлення бухгалтерської документації в результаті бойових дій та окупації державних територій висвітлено в монографічному дослідженні за авторством Євдокимова В.В., Грицишена Д.О. та Горая О.С. [58], що наведено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Етапи відновлення бухгалтерських документів у результаті їх втрати через бойові дії та окупацію державних територій [58]

11. Визначення порядку формування та оприлюднення звітності.

Підприємства з позиції оцінки наслідків бойових дій та окупації державних територій мають сформувавши інформаційне забезпечення, що міститься у бухгалтерській звітності. Відповідно сьогодні є потреба в трансформації фінансової звітності промислових підприємств з позиції відображення впливу бойових дій та окупації державних територій на господарську діяльність. Крім того, для цілей управління господарською діяльністю є необхідність у розширенні системи внутрішньої звітності за такими складовими:

- внутрішня звітність про наслідки бойових дій та окупації державних територій;
- внутрішня звітність про стан евакуації та витрати на евакуацію;
- внутрішня звітність про евакуйоване майно;
- внутрішня звітність про запуск роботи підприємства на безпечних територіях.

В цілому зазначений порядок характеризує основні складові організації бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства через бойові дії та окупацію державних територій.

Щодо організації бухгалтерського обліку процесу запуску промислового підприємства на безпечних територіях пропонуємо виділяти такі етапи:

1. Оцінка стану бухгалтерського обліку в результаті евакуації (здійснюється оцінка евакуйованих інформаційних ресурсів, зокрема первинних та звітних документів бухгалтерського обліку та електронних і паперових архівах бухгалтерських даних).

2. Визначені форми організації бухгалтерського обліку (залежно від обсягів діяльності, місця розташування, напрямів діяльності евакуйованого підприємства, визначається форма організації бухгалтерського обліку, що визначені чинним законодавством).

3. Формування облікової політики (затверджується облікова політика евакуйованого підприємства зі змінами, що виникли в результаті евакуації).

4. Затвердження робочого плану рахунків (затверджується чинний робочий план або формується новий робочий план рахунків бухгалтерського обліку).

5. Організація первинного документування (формується архів евакуйованих документів, відбувається процедура відновлення втрачених документів та формується порядок первинного спостереження за господарською діяльністю підприємства, що запускається після евакуації);

6. Встановлення порядку формування та оприлюднення звітності (визначається склад звітності, що має оприлюднювати підприємство та формується порядок формування та оприлюднення внутрішньої звітності підприємства).

Таким чином, нами розроблено комплексний підхід до організації бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства, який враховує положення щодо власне евакуації підприємства, так і запуску його роботи на безпечних територіях. Організацію бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства пропонуємо здійснювати за такими етапами: 1) оцінка можливості евакуації підприємства; 2) формування наказу про евакуацію підприємства; 3) встановлення специфіки процесу евакуації; 4) визначення суб'єкта ведення бухгалтерського обліку; 5) встановлення порядку приймання-передачі евакуйованого майна; 6) встановлення порядку приймання-передачі евакуйованих інформаційних ресурсів; 7) організація документального супроводу операцій щодо евакуації підприємства; 8) визначення порядку відображення витрат на евакуацію; 9) визначення порядку списання втраченого майна; 10) визначення порядку списання втрачених документів; 11) визначення порядку формування та оприлюднення звітності. За кожним етапом запропоновано порядок дій та

визначено ключові змістовні точки. Організація бухгалтерського обліку процесу запуску роботи промислового підприємства на безпечних територіях передбачає такі етапи: 1) оцінка стану бухгалтерського обліку в результаті евакуації; 2) визначені форми організації бухгалтерського обліку; 3) формування облікової політики; 4) затвердження робочого плану рахунків; 5) організація первинного документування; б) встановлення порядку формування та оприлюднення звітності. Зазначене дозволяє організувати процес облікового відображення з урахуванням специфіки діяльності підприємства та властивостей надзвичайних ситуацій воєнного характеру.

2.2. Облікове відображення процесу евакуації промислових підприємств

Питання евакуації промислового підприємства через бойові дії та окупацію державних територій є досить складним з позиції правового оформлення та економічних наслідків: «неврахування впливу бойових дій та окупації державних територій на об'єкти бухгалтерського обліку, не дозволяє довіряти показникам ефективності використання основних засобів, оцінці управління оборотними активами підприємства показникам ефективності виробничого процесу. Це значно знижує якість менеджменту підприємства та ефективність управлінських рішень. Значний вплив бойові дії та окупації державних територій чинять на показники фінансового стану підприємства, рівень фінансово-економічної безпеки та здійснюють вплив на прийняття інвестиційних рішень та рішень щодо кредитування та фінансування підприємства фінансовими донорами (інвестори, банки)» [58].

Дане питання є новим і в контексті облікового відображення правових та економічних наслідків зазначеного процесу. Процес евакуації підприємства є комплексним об'єктом бухгалтерського обліку, в інформації про який зацікавлені як внутрішні, так і зовнішні користувачі. Так, для керівництва як внутрішніх користувачів облікової інформації цікавить чи є дані про стан евакуації, обсяги та витрати понесені на евакуації. Зі свого боку зовнішні стейкхолдери будуть цікавитися інформацією про евакуацію з позиції можливості запуску підприємства на безпечній території та його безперервного функціонування в майбутніх періодах.

Сучасні організаційно-методичні підходи, що містяться в бухгалтерському законодавстві не дозволяють повною мірою зобразити процес евакуації, адже зазначений об'єкт став актуальним для України з 2014 р. Незважаючи на низку праць присвячених проблемам наслідків бойових дій та окупації державних територій відкритими залишаються проблеми облікового відображення витрат на евакуацію та її наслідків для підприємства.

Окремі аспекти вирішення зазначених питань було наведено в дослідженнях вітчизняних вчених. Окреслені вище питання розглядали: В.В. Євдокимов, О.В. Олійник, О.М. Дзюбенко, Ю.Ю. Мороз, С.В. Свірко, М.І. Бондар, С.Ф. Легенчук, К.Ю. Поляк, О.М. Петрук, В.В. Ксендзук, К.В. Романчук, С.О. Левицька, О.О. Осадча, Л.В. Чижевська, І.В. Жиглей, І.В. Замула, Т.В. Барановська, В.В. Савіцький, А.П. Дикий, О.С. Дика, Т.М. Тростенюк, І.В. Супрунова та інші. Комплексні дослідження присвячені проблемам облікового відображення наслідків бойових дій були виконані Д.О. Грицишеним, О.С. Гораєм та К.Ю. Поляк.

Комплексний підхід до бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства має групуватися на відповідях таких питань:

- по-перше, яким чином, документально оформити усі операції пов'язані з процесом евакуації промислового підприємства;

- по-друге, яким є порядок визначення операцій пов'язаних із евакуацією промислового підприємства;

- по-третє, як здійснювати оцінку об'єктів пов'язаних із евакуацією промислового підприємства;

- по-четверте, яким є механізм відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій пов'язаних із евакуацією промислового підприємства;

- по-п'яте, яким чином відобразити у внутрішній та зовнішній звітності операцій із евакуацією промислового підприємства.

Зазначене характеризує усю систему бухгалтерського обліку як процес пізнання через елементи методу бухгалтерського обліку, а саме: документування та інвентаризація; оцінка та калькулювання; рахунки та подвійний запис; баланс та звітність.

Для комплексного уявлення про евакуацію промислового підприємства, вважаємо, що облікове відображення даного процесу має врахувати такий комплекс об'єктів бухгалтерського обліку:

1. Списання об'єктів необоротних активів. Сукупність даних операцій пов'язана з тим, що деякі об'єкти необоротних активів надалі не будуть використовуватися через одну з таких причин:

- ухвалено рішення про недоцільність евакуації об'єкта необоротних активів у зв'язку з його зношеністю (моральною та/або фізичною) та/або закінченням терміну придатності в поточному звітному або наступному звітних періодах;

- об'єкт необоротних активів було знищено в результаті бойових дій до процесу евакуації промислового підприємства, але операція зі списання не була оформлена в повному обсязі;

- об'єкт необоротних активів не придатний до використання після демонтажу цілісного майнового комплексу або структурної складової виробничої лінії;

- об'єкт необоротних активів було знищено в результаті бойових дій після евакуації промислового підприємства, а керівництво володіє перевіреною інформацією про даний інцидент з офіційних джерел органів національної безпеки України;

- об'єкт необоротних активів не придатний до використання через низку причин пов'язаних із його евакуацією.

2. Консервування об'єкта необоротних активів. Дані операції пов'язані з тим, що деякі об'єкти не буде використано промисловим підприємством через певні обставини, до яких зараховуємо:

- об'єкт необоротних активів не було евакуйовано на безпечні території через неможливість це зробити за браком часу або ресурсів, але існує ймовірність, що об'єкт може використовуватися підприємством у майбутньому після звільнення державних територій від окупаційних військ;

- об'єкт необоротних активів було евакуйовано, проте не використовується після запуску промислового підприємства за деяких об'єктивних причин, зокрема: запуск роботи на підприємстві відбувся не у повному обсязі; через природно-кліматичні, географічні та інші об'єктивні умови об'єкт не може використовуватися або ж немає потреби у його використанні.

3. Евакуація об'єктів необоротних активів. Операції пов'язані з відображенням витрат на евакуацію необоротних активів та їх відображення в період до запуску роботи підприємства та після запуску роботи підприємства.

4. Списання запасів. Запаси підприємства мають бути списані в таких випадках:

- запаси було знищено в результаті бойових дій до моменту евакуації промислового підприємства;

- запаси не можливо евакуйовати через низку причин, зокрема: властивості (фізичні, хімічні, технологічні) запасів, що унеможливають їх

використання в майбутньому; відсутність можливостей у підприємства евакуювати запаси;

- запаси, щодо яких ухвалено рішення про недоцільність їх використання після запуску роботи підприємства на безпечних територіях.

5. Евакуація запасів підприємства на безпечні території та їх подальше використання в діяльності підприємства.

6. Наслідки бойових дій та окупації державних територій з позиції недотриманих доходів та понесених виробничих витрат за попередні періоди.

7. Списання готівкових коштів та їх еквівалентів, які були витрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій. Так, готівкові кошти та їх еквіваленти, які зберігали на підприємстві та були знищені або у підприємства відсутній доступ через окупацію, мають бути списані.

8. Відображення заборгованості покупців та позичальників, які не можуть виконати свої умови договору. В такому випадку підприємство має списати зазначену заборгованість або визнати її сумнівною.

9. Відображення кредиторської заборгованості перед особами, діяльність яких визначна не законною. Такими особами є юридичні та фізичні особи, які сприяли окупації та почали роботу з окупаційними військами за законодавством країни-агресора. В такому випадку дана заборгованість має бути списана.

10. Відображення кредиторської заборгованості перед особами, діяльність яких відбувалася на окупованих територіях до моменту окупації, та зв'язок з якими було втрачено. Так, за умови відсутності інформації про діяльність таких осіб статус даних зобов'язань має бути змінено.

11. Відображення витрат на евакуацію промислового підприємства. Дані витрати пропонуємо групувати таким чином:

- витрати на перевезення;
- витрати на охорону;
- витрати на знищення;
- витрати на зберігання;

- витрати на запуск;
- витрати на інші допоміжні процеси.

Отже, наведена сукупність об'єктів бухгалтерського обліку на сьогодні не відображається в системі бухгалтерського обліку через відсутність затверджених методичних рекомендацій.

З метою вирішення зазначеної проблеми пропонуємо комплексний організаційно-методичний підхід до облікового відображення процесу евакуації промислового підприємства (табл. 2.2), що надає характеристику механізмів використання елементів методу бухгалтерського обліку, зокрема:

1. *Інвентаризація* (порядок інвентаризації майна підприємства після евакуації) та *документування* (впровадження форм первинних документів щодо ідентифікації наслідків бойових дій та окупації державних територій, а також документування витрат на евакуацію). Інвентаризація є ключовим моментом приймання-передачі майна, що було евакуйовано з окупованих територій. Відповідно, наказом керівника необхідно створити інвентаризаційну комісію щодо приймання майна та документів евакуйованого підприємства. В цьому випадку можливі два варіанти:

- по-перше, промислове підприємство розміщується на різних територіях, в тому числі безпечних. Відповідно майно евакуюється на безпечну територію, на якій підприємство має виробничі потужності (філії, структурні підрозділи). В такому випадку комісія створюється із працівників структурного підрозділу, що знаходиться на безпечній території. Комісія має визначити осіб, які відповідальні за приймання майна та організацію його зберігання та приймання документів і організацію їх зберігання;

Таблиця 2.2

**Комплексний організаційно-методичний підхід до облікового відображення
процесу евакуації промислового підприємства**

Документ	Оцінка / калькулювання	Подвійний запис		Звітність
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
I. СПИСАННЯ ОБ'ЄКТІВ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ				
1. Списання об'єктів необоротних активів у зв'язку з їх зношеністю (моральною та/або фізичною) та/або закінчення терміну корисного використання				
<i>1.1. Списано знос ліквідованого необоротного активу</i>				
Акти ліквідації	Балансова вартість зносу	13	10	Звіт про стан необоротних активів
<i>1.2. Списано залишкову вартість об'єкта необоротних активів</i>				
Акти ліквідації	Балансова вартість	976	10	Звіт про стан необоротних активів
<i>1.3. Відображення витрат на ліквідацію об'єкта необоротних активів</i>				
Акти ліквідації	Поточні витрати	976	66,65,20,68	Звіт про стан необоротних активів
<i>1.4. Оприбутковано запаси отримані від ліквідації</i>				
Акти ліквідації	Ринкова вартість	20	746	Звіт про стан необоротних активів
2. Списання об'єкта необоротних активів, який було знищено в результаті бойових дій до процесу евакуації промислового підприємства, але операція із списання не була оформлена в повному обсязі				
<i>2.1. Відображено дооцінку об'єкта необоротних активів, що було знищено в результаті бойових дій на дату, що передує даті настання надзвичайної ситуації</i>				
Довідка бухгалтерії про переоцінку об'єкта необоротних активів	Ринкова вартість	10	411	Звіт про стан необоротних активів
		10	131	Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>2.2. Відображено уцінку об'єкта необоротних активів, що було знищено в результаті бойових дій на дату, що передує даті настання надзвичайної ситуації</i>				
Довідка бухгалтерії про переоцінку об'єкта необоротних активів	Ринкова вартість	131	10	Звіт про стан необоротних активів
		975	10	Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5
<i>2.3. Списано знос об'єкта необоротних активів, що було знищено в результаті бойових дій</i>				
Акт ліквідації в результаті надзвичайної ситуації	Балансова (переоцінена) вартість	13	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>2.4. Списано залишкову вартість об'єкта необоротних активів, що було знищено в результаті бойових дій</i>				
Акт ліквідації в результаті надзвичайної ситуації	Балансова (переоцінена) вартість	978.1.1	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
3. Списання об'єкта необоротних активів, що не придатний до використання після демонтажу в результаті евакуації підприємства				
<i>3.1. Відображено дооцінку об'єкта необоротних активів, що не придатний до використання після демонтажу в результаті евакуації підприємства</i>				
Довідка бухгалтерії про переоцінку об'єкта необоротних активів	Ринкова вартість	10	411	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
		10	131	
<i>3.2. Відображено уцінку об'єкта необоротних активів, що не придатний до використання після демонтажу в результаті евакуації підприємства</i>				
Довідка бухгалтерії про переоцінку об'єкта необоротних активів	Ринкова вартість	131	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
		975	10	
<i>3.3. Списано знос об'єкта необоротних активів, що не придатний до використання після демонтажу в результаті евакуації підприємства</i>				
Акт ліквідації в результаті надзвичайної ситуації	Балансова (переоцінена) вартість	13	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>3.4. Списано залишкову вартість об'єкта необоротних активів, що не придатний до використання після демонтажу в результаті евакуації підприємства</i>				
Акт ліквідації в результаті надзвичайної ситуації	Балансова (переоцінена) вартість	978.1.2	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5
<i>3.5. Оприбутковано запаси отримані від ліквідації</i>				
Акти ліквідації в результаті надзвичайної ситуації	Ринкова вартість	20	746	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
4. Списання об'єкта необоротних активів, який було знищено в результаті бойових дій після евакуації промислового підприємства, щодо якого існує достовірна інформація				
<i>4.1. Відображено дооцінку об'єкта необоротних активів, що було знищено в результаті бойових дій на дату, що передує даті настання надзвичайної ситуації</i>				
Довідка бухгалтерії про переоцінку об'єкта необоротних активів	Ринкова вартість	10	411	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
		10	131	
<i>4.2. Відображено уцінку об'єкта необоротних активів, що було знищено в результаті бойових дій на дату, що передує даті настання надзвичайної ситуації</i>				
Довідка бухгалтерії про переоцінку об'єкта необоротних активів	Ринкова вартість	131	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
		975	10	
<i>4.3. Списано знос об'єкта необоротних активів, що було знищено в результаті бойових дій</i>				
Акт ліквідації в результаті надзвичайної ситуації Акт прийняття рішення щодо списання об'єкта на основі офіційних даних	Балансова (переоцінена) вартість	13	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>4.4. Списано залишкову вартість об'єкта необоротних активів, що було знищено в результаті бойових дій</i>				
Акт ліквідації в результаті надзвичайної ситуації Акт прийняття рішення щодо списання об'єкта на основі офіційних даних	Балансова (переоцінена) вартість	978.1.3	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5
5. Списання об'єкта необоротних активів не придатних до використання через ряд причин пов'язаних із його евакуацією				
5.1. Списано знос ліквідованого необоротного активу				
Акти ліквідації	Балансова вартість зносу	13	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
5.2. Списано залишкову вартість об'єкта необоротних активів				
Акти ліквідації	Балансова вартість зносу	976	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
5.3. Відображення витрат на ліквідацію об'єкта необоротних активів				
Акти ліквідації	Поточні витрати	976	66,65,20,68	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
5.4. Оприбутковано запаси отримані від ліквідації				
Акти ліквідації	Ринкова вартість	20	746	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
II. КОНСЕРВУВАННЯ ОБ'ЄКТА НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ				
6. Операції з консервації об'єктів необоротних активів, що перебувають на окупованих територіях після евакуації промислового підприємства, та щодо яких відсутня будь-яка інформація про стан				
6.1. Зменшення корисності об'єкта необоротних активів, який перебуває на окупованих територіях в межах нарахованого зносу в попередніх періодах (за умови складання звітності за П(С)БО)				
Розрахунок бухгалтерії про зменшення корисності	Балансова вартість	97	13	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
6.2. Зменшення корисності об'єкта необоротних активів, який перебуває на окупованих територіях в межах первісної вартості (за умови складання звітності за МСФЗ)				
Розрахунок бухгалтерії про зменшення корисності	Балансова вартість	97	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5
<i>6.3. Переведення об'єкта необоротних активів до складу законсервованих</i>				
Довідка бухгалтерії	Переоцінена вартість	10	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
7. Операції з консервації об'єктів необоротних активів, що були евакуйовані, проте не використовуються після запуску роботи підприємства				
<i>7.1. Зменшення корисності об'єкта необоротних активів, що були евакуйовані, проте не використовуються після запуску роботи підприємства (за умови складання звітності за П(С)БО)</i>				
Розрахунок бухгалтерії про зменшення корисності	Балансова вартість	97	13	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>7.2. Зменшення корисності об'єкта необоротних активів, що були евакуйовані, проте не використовуються після запуску роботи підприємства (за умови складання звітності за МСФЗ)</i>				
Розрахунок бухгалтерії про зменшення корисності	Балансова вартість	97	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>7.3. Переведення об'єкта необоротних активів до складу законсервованих</i>				
Довідка бухгалтерії	Переоцінена вартість	10	10	Звіт про стан необоротних активів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
ІІІ. СПИСАННЯ ЗАПАСІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ БОЙОВІ ДІЇ ТА ОКУПАЦІЮ ДЕРЖАВНИХ ТЕРИТОРІЙ				
7. Операції зі списання запасів, що були знищені у результаті бойових дій до моменту евакуації промислового підприємства				
<i>7.1. Списано запаси, що були знищені через бойові дії за балансовою вартістю</i>				
Акт списання запасів	Балансова вартість	978.2.1	20	Звіт про використання запасів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
8. Операції зі списання запасів, щодо яких прийнято рішення про недоцільність їх евакуації				
<i>8.1. Списано запаси, що не були евакуйовані</i>				
Акт списання запасів	Балансова вартість	978.2.2	20	Звіт про використання запасів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5
9. Операції зі списання запасів, щодо яких прийнято рішення про неможливість та недоцільність використання після запуску підприємства на безпечних територіях				
<i>9.1. Відображено вартість отриманих зворотних відходів від списання запасів</i>				
Акт списання запасів Накладна на оприбуткування	Ринкова вартість	209	20	Звіт про використання запасів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>9.2. Відображено незворотні відходи на позабалансовому рахунку</i>				
Акт списання запасів Акт зберігання / утилізації / захоронення відходів	Не оцінюються	07	20	Звіт про використання запасів Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>9.3. Відображено вартість списаних виробничих запасів з урахуванням вартості зворотних відходів</i>				
Акт списання запасів	Балансова вартість Ринкова вартість	978.2.3	20	
IV. СПИСАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ БОЙОВІ ДІЇ ТА ОКУПАЦІЮ ДЕРЖАВНИХ ТЕРИТОРІЙ				
<i>10.1. Списано втрачені готівкові кошти в національній валюті</i>				
Акт списання грошових коштів та їх еквівалентів	Балансова вартість	978.3.1	301	Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>10.2. Списано втрачені готівкові кошти в іноземній валюті</i>				
Акт списання грошових коштів та їх еквівалентів	Балансова вартість Ринкова вартість	978.3.2	302	Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>10.3. Списано втрачені еквіваленти грошових коштів</i>				
Акт списання грошових коштів та їх еквівалентів	Балансова вартість Ринкова вартість	978.3.3	33	Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
V. СПИСАННЯ ТА ЗМІНА СТАТУСУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ				
11. Відображення дебіторської заборгованості контрагентів, що внесені до санкційних списків через російське воєнне вторгнення на територію України				
<i>11.1. Відображено списання дебіторської заборгованості контрагентів, щодо якого запроваджено санкції</i>				
Акт списання дебіторської заборгованості	Балансова вартість	978.4.1	36	Звіт про дебіторську заборгованість Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5
<i>11.2. Відображено списану дебіторську заборгованість на позабалансовому рахунку</i>				
Акт списання дебіторської заборгованості	Балансова вартість	07	-	Звіт про дебіторську заборгованість Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>11.3. Відображено списану дебіторську заборгованість після закінчення строку позовної давності</i>				
Довідка бухгалтерії	Балансова вартість	-	07	Звіт про стан позабалансового обліку
12. Відображення дебіторської заборгованості контрагентів, які почали працювати за законодавством країни-окупанта				
<i>12.1. Відображено списання дебіторської заборгованості контрагентів, які почали працювати за законодавством країни-агресора на окупованих територіях</i>				
Акт списання дебіторської заборгованості	Балансова вартість	978.4.2	36	Звіт про дебіторську заборгованість Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>12.2. Відображено списану дебіторську заборгованість на позабалансовому рахунку</i>				
Акт списання дебіторської заборгованості	Балансова вартість	07	-	Звіт про дебіторську заборгованість Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>12.3. Відображено списану дебіторську заборгованість після закінчення строку позовної давності</i>				
Довідка бухгалтерії	Балансова вартість	-	07	Звіт про стан позабалансового обліку
13. Відображення дебіторської заборгованості контрагентів, з якими втрачено зв'язок через їх знаходження на окупованих територіях				
<i>13.1. Відображено списання дебіторської заборгованості контрагентів, з якими втрачено зв'язок через їх знаходження на окупованих територіях</i>				
Акт списання дебіторської заборгованості	Балансова вартість	978.4.3	36	Звіт про дебіторську заборгованість Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>13.2. Відображено списану дебіторську заборгованість на позабалансовому рахунку</i>				
Акт списання дебіторської заборгованості	Балансова вартість	07	-	Звіт про дебіторську заборгованість Звіт про наслідки надзвичайних ситуацій
<i>13.3. Відображено списану дебіторську заборгованість після закінчення строку позовної давності</i>				
Довідка бухгалтерії	Балансова вартість	-	07	Звіт про стан позабалансового обліку

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5
VI. ВІДОБРАЖЕННЯ ВИТРАТ НА ЕВАКУАЦІЮ				
14. Варіант 1. Витрати на евакуацію відображаються в складі витрат надзвичайних ситуацій				
<i>14.1. Відображено витрати на перевезення необоротних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.1.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.2. Відображено витрати на перевезення оборотних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.1.2	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.3. Відображено витрати на перевезення персоналу</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.1.3	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.4. Відображено витрати на перевезення документів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.1.4	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.5. Відображено витрати на охорону необоротних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.2.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.6. Відображено витрати на охорону оборотних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.2.2	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.7. Відображено витрати на охорону персоналу</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.2.3	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.8. Відображено витрати на охорону документів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.2.4	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.9. Відображено витрати на знищення / утилізацію необоротних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.3.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.10. Відображено витрати на знищення / утилізацію оборотних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.3.2	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства

Продовження табл. 2.2

<i>14.11. Відображено витрати на знищення / утилізацію документів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.3.3	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.12. Відображено витрати на зберігання необоротних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.4.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>14.13. Відображено витрати на зберігання оборотних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	978.5.4.2	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
15. Варіант 2. Витрати на евакуацію відображаються в складі витрат періоду				
<i>15.1. Відображено витрати на перевезення необоротних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	23.X.1.1 91.X.1.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.2. Відображено витрати на перевезення оборотних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	23.X.1.2 91.X.1.2	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.3. Відображено витрати на перевезення документів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	92.X.1.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.4. Відображено витрати на перевезення персоналу</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	92.X.1.2	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.5. Відображено витрати на охорону необоротних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	23.X.2.1 91.X.2.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.6. Відображено витрати на охорону оборотних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	23.X.2.2 91.X.2.2	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.7. Відображено витрати на охорону документів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	92.X.2.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства

Продовження табл. 2.2

<i>15.8. Відображено витрати на охорону персоналу</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	92.Х.2.2	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.9. Відображено витрати на знищення / утилізацію необоротних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	23.Х.3.1 91.Х.3.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.10. Відображено витрати на знищення / утилізацію оборотних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	23.Х.3.2 91.Х.3.2	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.11. Відображено витрати на знищення / утилізацію документів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	92.Х.3.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.12. Відображено витрати на зберігання необоротних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	23.Х.4.1 91.Х.4.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.13. Відображено витрати на зберігання оборотних активів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	23.Х.4.2 91.Х.4.2	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.14. Відображено витрати на зберігання документів</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	92.Х.4.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства
<i>15.15. Відображено витрати на тримання персоналу</i>				
Акт виконаних робіт, накладна, розрахунково-платіжна відповідь	Витрати відповідно до документів	92.Х.5.1	20, 63, 66, 65, 68	Звіт про евакуацію промислового підприємства

- по-друге, промислове підприємство не має територій та приміщень на безпечні території. В такому випадку комісія створюється із працівників, що були евакуйовані та найняті на роботу. Дана комісія також має визначити відповідальних осіб за прийняття майна та документів.

Процес первинного документування має бути розширений в контексті таких форм первинних документів:

- Акт ліквідації об'єкта необоротних активів у результаті надзвичайної ситуації. Основними реквізитами є: дата складання акту; перелік членів комісії; причина ліквідації; технічні дані об'єкта; балансова вартість; переоцінена вартість; кореспонденція.

- Довідка бухгалтерії про переоцінку об'єкта необоротних активів через його ліквідацію в результаті надзвичайних ситуацій, що має такі реквізити: дата складання; обраний метод переоцінки; балансова вартість; ринкова вартість; переоцінена вартість; кореспонденція.

- Акт списання запасів у результаті надзвичайних ситуацій, що має такі результати: дата складання акту; перелік членів комісії; причина списання; технічні дані; балансова вартість; утворені зворотні відходи; утворені незворотні відходи; кореспонденція.

- Акт списання грошових коштів та їх еквівалентів у результаті надзвичайних ситуацій, що має такі реквізити: дата складання акту; перелік членів комісії; причина списання; сума грошових коштів та їх валюта; балансова вартість еквівалентів грошових коштів; кореспонденція.

2. *Оцінка* (новий механізм оцінки наслідків бойових дій та окупації державних територій, а також майна, яке було евакуйовано на безпечні території та буде або не буде використовуватися після запуску роботи промислового підприємства) та *калькулювання* (формування калькуляції процесу евакуації промислового підприємства та відображення в собівартості наслідків надзвичайних ситуацій).

3. *Рахунки та подвійний запис* (порядок відображення на рахунках процесу евакуації промислового підприємства та наслідків бойових дій і

окупації державних територій). Порядок відображення наведено в попередній таблиці. Щодо рахунків то важливим напрямом є організація аналітичного обліку. В таблиці 2.3 відображено напрями аналітичного обліку відображення наслідків надзвичайних ситуацій.

Таблиця 2.3

Організація аналітичного обліку наслідків бойових дій та окупації державних територій

Аналітика 1-го рівня		Аналітика 2-го рівня	
Шифр	Назва	Шифр	Назва
978 «Витрати, що виникли в результаті надзвичайних ситуацій»			
978.1	Пошкодження та витрата необоротних активів	978.1.1	Вартість необоротних активів, що були знищені в результаті бойових дій до моменту евакуації
		978.1.2	Вартість необоротних активів, не придатних необоротних активів після демонтажу в результаті евакуації
		978.1.3	Вартість необоротних активів, що були знищені в результаті бойових дій після евакуації
978.2	Пошкодження та втрата запасів	978.2.1	Запаси, що були знищені в результаті бойових дій до моменту евакуації промислового підприємства
		978.2.2	Запаси, щодо яких прийнято рішення про недоцільність їх евакуації
		978.2.3	Запаси, щодо яких прийнято рішення про недоцільність їх використання після запуску роботи підприємства на безпечних територіях
978.3	Втрати грошових коштів та їх еквівалентів	978.3.1	Витрата готівкових коштів у національній валюті
		978.3.2	Витрата готівкових коштів в іноземній валюті
		978.3.3	Втрата еквівалентів грошових коштів
978.4	Списана дебіторська заборгованість у зв'язку з бойовими діями та окупацією державних територій	978.4.1	Списана дебіторська заборгованість контрагентів, щодо яких прийняті міжнародні санкції
		978.4.2	Списана дебіторська заборгованість контрагентів, які почали працювати за законодавством країни-окупанта
		978.4.3	Списана дебіторська заборгованість контрагентів, з якими втрачено зв'язок через їх знаходження на окупованих територіях

В таблиці 2.4 наведено пропозиції щодо організації аналітичного обліку витрат на евакуацію промислового підприємства.

Таблиця 2.4

Організація аналітичного обліку витрат на евакуацію промислового підприємства

Аналітика 2-го рівня		Аналітика 3-го рівня	
Шифр	Назва	Шифр	Назва
1	2	3	4
<i>Варіант 1. Витрати на евакуацію відображаються в складі витрат надзвичайних ситуацій</i>			
978.5 «Відображення витрат на евакуацію промислового підприємства»			
978.5.1	Витрати на перевезення	978.5.1.1	Витрати на переведення необоротних активів
		978.5.1.2	Витрати на переведення оборотних активів
		978.5.1.3	Витрати на перевезення персоналу
		978.5.1.4	Витрати на перевезення документів
978.5.2	Витрати на охорону	978.5.2.1	Витрати на охорону необоротних активів
		978.5.2.2	Витрати на охорону оборотних активів
		978.5.2.3	Витрати на охорону персоналу
		978.5.2.4	Витрати на охорону документів
978.5.3	Витрати на знищення / утилізацію	978.5.3.1	Витрати на знищення необоротних активів
		978.5.3.2	Витрати на знищення оборотних активів
		978.5.3.3	Витрати на знищення документів
978.5.4	Витрати на зберігання	978.5.4.1	Витрати на зберігання необоротних активів
		978.5.4.2	Витрати на зберігання оборотних активів
		978.5.4.3	Витрати на зберігання документів
<i>Варіант 2. Витрати на евакуацію відображаються в складі витрат періоду</i>			
23.Х. «Витрати на евакуацію виробничих ресурсів» / 91.Х «Витрати на евакуацію виробничих ресурсів»			
23.Х.1 91.Х.1	Витрати на перевезення	23.Х.1.1 91.Х.1.1	Витрати на переведення необоротних активів
		23.Х.1.2 91.Х.1.2	Витрати на переведення оборотних активів
23.Х.2 91.Х.2	Витрати на охорону	23.Х.2.1 91.Х.2.1	Витрати на охорону необоротних активів
		23.Х.2.2 91.Х.2.2	Витрати на охорону оборотних активів
23.Х.3 91.Х.3	Витрати на знищення / утилізацію	23.Х.3.1 91.Х.3.1	Витрати на знищення необоротних активів
		23.Х.3.2 91.Х.3.2	Витрати на знищення оборотних активів
23.Х.4 91.Х.4	Витрати на зберігання	23.Х.4.1 91.Х.4.1	Витрати на зберігання необоротних активів
		23.Х.4.2 91.Х.4.2	Витрати на зберігання оборотних активів

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4
<i>92 «Витрати на евакуацію адміністративного характеру»</i>			
92.X.1	Витрати на перевезення	92.X.1.1	Витрати на перевезення документів
		92.X.1.2	Витрати на перевезення персоналу
92.X.2	Витрати на охорону	92.X.2.1	Витрати на охорону документів
		92.X.2.2	Витрати на охорону персоналу
92.X.3	Витрати на знищення	92.X.3.1	Витрати на знищення документів
92.X.4	Витрати на зберігання	92.X.4.1	Витрати на зберігання документів
92.X.5	Витрати на утримання	92.X.5.1	Витрати на утримання персоналу

4. *Баланс та звітність* (розробка форм внутрішньої звітності щодо наслідків бойових дій та окупації державних територій і процесу евакуації промислового підприємства; встановлення порядку відображення наслідків у примітках до річної фінансової звітності). Питання бухгалтерської звітності буде відображено нами в подальших дослідженнях.

Варто зауважити, що фінансування зазначених витрат може відбуватися як за рахунок підприємства, так і за підтримки держави. «Підприємства, які знаходяться в зоні активних бойових дій, або де є загроза бойових дій, можуть отримати державну допомогу в переміщенні своїх потужностей на захід України. Відповідна допомога передбачає створення з боку держави умов для: підбору місць та необхідних площ для розміщення виробничих потужностей; безкоштовного переїзду до місця тимчасового переміщення; перевезення та розселення персоналу; пошуку нових працівників після переїзду. Важливо, що відповідна евакуація відбувається з ініціативи самих підприємств. Тому, якщо власник бізнесу бажає перемістити своє виробництво на захід України, то для цього необхідно подати заявку на участь у відповідній програмі [за посиланням](#). Варто зазначити, що з метою організації виконання вказаної програми Кабінет Міністрів України 25 березня 2022 року затвердив план невідкладних заходів з переміщення виробничих потужностей підприємств. Наприклад, планом пропонується розглянути можливість

перенесення строку сплати відсотків за кредитами переміщених підприємств з метою відновлення виробництва. Також передбачено опрацювання питань щодо спрощення порядку передачі в оренду державного та комунального майна; спрощення процедур надання або передачі земельних ділянок для розміщення виробничих потужностей підприємств. Реалізація заходів з евакуації запланована на березень-травень 2022 року. Станом на сьогодні ряд підприємств уже подали заявки для евакуації. Отже, якщо підприємство знаходиться у зоні бойових дій, або є ризик пошкодження чи знищення виробничих потужностей, власникам бізнесу варто невідкладно розглянути питання щодо подачі заявки на участь у програмі аби вберегти власне виробництво та забезпечити його функціонування» [53].

Таким чином, нами розроблено комплексний підхід до облікового відображення процесу евакуації промислового підприємства. Зокрема, запропоновано порядок організації інвентаризаційного процесу; встановлено напрями реквізитного розширення первинних документів; обґрунтовано порядок організації аналітичного обліку та встановлено порядок відображення на рахунках таких об'єктів: списання об'єктів необоротних активів; консервування об'єкта необоротних активів; списання запасів промислового підприємства через бойові дії та окупацію державних територій; списання грошових коштів та їх еквівалентів промислового підприємства через бойові дії та окупацію державних територій; списання та зміна статусу дебіторської заборгованості; витрати на евакуацію. В цілому зазначене дозволяє сформувати комплексний інформаційний продукт для ухвалення управлінських рішень внутрішніми та зовнішніми зацікавленими сторонами.

2.3. Бухгалтерський облік процесів відновлення діяльності підприємств на безпечних територіях

Відновлення роботи промислового підприємства після евакуації є складним та багатоетапним процесом. В інформації про даний процес зацікавлені більшість стейкхолдерів промислового підприємства. На сьогодні державою організовано низку проєктів щодо релокації бізнесу та відновлення його роботи на безпечних територіях. Проте невирішеними залишаються питання не лише економічного та юридичного характеру, але й облікового відображення відновлення роботи підприємства на безпечних територіях, що має містити як правові, так і економічні положення даного процесу. В науковій літературі дане питання висвітлено лише частково, зокрема в частині наслідків бойових дій та окупації державних територій. Зокрема дані питання висвітлено в роботах вітчизняних вчених: Д.О. Грицишена, В.В. Євдокимова, О.С. Горая, К.Ю. Поляк. Проте, розробка напрямів відображення в бухгалтерському обліку процесу створення бізнесу містяться в працях перелічених авторів: В.В. Євдокимов, О.В. Олійник, О.М. Дзюбенко, Ю.Ю. Мороз, С.В. Свірко, М.І. Бондар, С.Ф. Легенчук, К.Ю. Поляк, О.М. Петрук, В.В. Ксендзук, К.В. Романчук, С.О. Левицька, О.О. Осадча, Л.В. Чижевська, І.В. Жиглей, І.В. Замула, Т.В. Барановська, В.В. Савіцький, А.П. Дикий, О.С. Дика, Т.М. Тростенюк, І.В. Супрунова та інших.

Ключовими проблемами бухгалтерського обліку процесу відновлення діяльності підприємства на безпечних територіях є: по-перше, облік майна, що було евакуйовано та введено в експлуатацію; по-друге, облік витрат на відновлення роботи промислового підприємства; по-третє, облік приміщень та земельних ділянок, що отримано для використання за програмою державної підтримки. Вирішення зазначених питань дозволить сформувати комплексне інформаційне забезпечення ухвалення

управлінських рішень щодо відновлення роботи підприємства на безпечних територіях.

Розглянемо більш детально кожен із зазначених аспектів формування інформаційного забезпечення управління процесом релокації промислового підприємства.

1. Бухгалтерський облік евакуйованих необоротних активів промислового підприємства.

Бухгалтерський облік евакуйованих необоротних активів промислового підприємства залежить від того, чи виробничі потужності були евакуйовані в місця перебування структурних підрозділів підприємства чи відсутність таких. За умови, що підприємство не має приміщень та земельних ділянок на безпечних територіях є можливість скористатися програмами державного підприємства з релокації бізнесу. Крім того, низка об'єктів необоротних активів можуть бути консервовані у зв'язку з відсутністю потреби їх використання. Для розв'язання проблемного питання, пропонуємо організацію аналітичного обліку основних засобів, що були евакуйовані та будуть або не будуть використані після відновлення роботи підприємства (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Організація аналітичного обліку основних засобів у контексті відновлення роботи підприємства на безпечних територіях

Аналітика 1-го рівня		Аналітика 2-го рівня	
<i>Шифр</i>	<i>Назва</i>	<i>Шифр</i>	<i>Назва</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
<i>Основні засоби у власності промислового підприємства</i>			
10Х.У.	Основні засоби, що були евакуйовані	10Х.У.1	Об'єкти, що були евакуйовані та будуть використані у відновленні роботи підприємства
		10Х.У.2	Об'єкти, що були евакуйовані та підлягають консервації через відсутність потреби у використанні
		10Х.У.3	Об'єкти, що були придбані для відновлення роботи підприємства
		10Х.У.3	Об'єкти, що були отримані у власність від держави або міжнародних фондів

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4
<i>Модернізація об'єктів необоротних активів отриманих за програмою релокації</i>			
15.X.1	Капітальні витрати на модернізацію об'єктів необоротних активів отриманих за програмою підтримки релокації	15.X.1.1	Матеріальні витрати
		15.X.1.2	Витрати на оплату праці
		15.X.1.3	Витрати на соціальні заходи
		15.X.1.4	Амортизація
		15.X.1.5	Інші витрати
<i>Оприбутковані капітальні витрати введених в експлуатацію об'єктів необоротних активів отриманих за програмою підтримки релокації</i>			
103.X	Оприбутковані капітальні витрати введених в експлуатацію об'єктів необоротних активів отриманих за програмою підтримки релокації	103.X.N	За видами активів отриманих за програмою підтримки релокації
<i>Знос об'єктів необоротних активів отриманих за програмою підтримки релокації</i>			
131.X	Знос капітальних витрат введених в експлуатацію об'єктів необоротних активів отриманих за програмою підтримки релокації	131.X.N	За видами активів отриманих за програмою підтримки релокації
<i>Основні засоби, що отримані для відновлення роботи підприємства на безпечних територіях</i>			
026	Активи отримані за державною програмою релокації бізнесу	026.1	Будівлі та споруди отримані за програмою релокації бізнесу
		026.2	Земельні ділянки отримані за програмою релокації бізнесу
		026.1	Транспортні засоби отримані за програмою релокації бізнесу
		026.1	Інші об'єкти отримані за програмою релокації бізнесу
<i>Витрати на введення в експлуатацію необоротних активів та не включенні до балансової вартості об'єктів</i>			
91.X.	Витрати на введення в експлуатацію необоротних активів виробничого призначення	91.X.1	Матеріальні витрати
		91.X.2	Витрати на оплату праці
		91.X.3	Витрати на соціальні заходи
		91.X.4	Амортизація
		91.X.5	Інші витрати
92.X	Витрати на введення в експлуатацію необоротних активів адміністративного призначення	92.X.1	Матеріальні витрати
		92.X.2	Витрати на оплату праці
		92.X.3	Витрати на соціальні заходи
		92.X.4	Амортизація
		92.X.5	Інші витрати
949.X	Витрати на введення в експлуатацію необоротних активів, що отримані за програмою релокації	949.X.1	Матеріальні витрати
		949.X.2	Витрати на оплату праці
		949.X.3	Витрати на соціальні заходи
		949.X.4	Амортизація
		949.X.5	Інші витрати

Відповідно до зазначеного об'єктами бухгалтерського обліку, що відображають на балансових рахунках є:

- необоротні активи, що були евакуйовані та введенні в експлуатацію на безпечних територіях. Так, пропонуємо відображати дані об'єкти на окремому аналітичному рахунку з їх виділення в окремий показник у внутрішній звітності та розширених реквізитах приміток до річної фінансової звітності;

- необоротні активи, що були евакуйовані та будуть використані у роботі підприємства, пропонуємо відображати на окремому аналітичному рахунку. Надалі це дозволить сформувати інформацію про об'єкти необоротних активів, які не використовуються підприємством, але щодо яких несуться витрати на їх утримання та зберігання. На рівні економічного аналізу це дозволить провести оцінку ефективності використання майна підприємства;

- необоротні активи, що були придбані для відновлення роботи підприємства на безпечних територіях. Відображення даних об'єктів на окремому рахунку дозволить в цілому оцінити ефективність процесу евакуації та відновлення роботи на безпечних територіях;

- необоротні активи, що отримані у власність від держави або міжнародних фондів для відновлення його діяльності на безпечних територіях;

- капітальні витрати, що понесені підприємством для модернізації необоротних активів, які отримані підприємством для тимчасового користування за програмою державної підтримки релокації. В подальшому зазначені капітальні витрати пропонуємо оприбутковувати в складі основних засобів (в момент введення в експлуатацію земельної ділянки чи приміщення, які були отримані за програмою державної підтримки релокації) з метою подальшого нарахування амортизації на зазначені капітальні витрати та їх включення до складу собівартості готової продукції або витрат періоду;

- поточні витрати на введення в експлуатацію необоротних активів пропонуємо розподіляти в аналітичному обліку за призначенням: виробничого призначення, адміністративного призначення. Крім того, окремо пропонуємо вести аналітичний облік поточних витрат на введення в експлуатацію необоротних активів, що отримані за програмою державної підтримки релокації. Надалі аналітичний облік має вестися в розрізі елементів витрат (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, витрати на соціальні заходи, амортизація, інші витрати);

- на окремому аналітичному рахунку пропонуємо вести облік накопиченого зносу оприбуткованих капітальних витрат введених в експлуатацію об'єктів необоротних активів отриманих за програмою підтримки релокації. Розширений аналітичний облік пропонуємо вести за окремими об'єктами, щодо яких були понесені капітальні витрати.

Аналітичний облік основних засобів отриманих для відновлення роботи підприємства на безпечних територіях за програмою державної підтримки релокації пропонуємо вести таким чином:

- будівлі та споруди отримані за програмою релокації бізнесу;
- земельні ділянки отримані за програмою релокації бізнесу;
- транспортні засоби отримані за програмою релокації бізнесу;
- інші об'єкти отримані за програмою релокації бізнесу.

Ведення бухгалтерського обліку таким чином дозволить сформувати інформацію для ухвалення управлінських рішень та здійснити аналітичні розрахунки щодо оцінки ефективності використання необоротних активів підприємства, що відновило свою роботу після евакуації на безпечних територіях.

Порядок відображення вказаних операцій на запропонованих рахунках бухгалтерського обліку наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Комплексний організаційно-методичний підхід до облікового відображення необоротних активів при відновленні роботи промислового підприємства

Документ	Оцінка / калькулювання	Подвійний запис		Звітність
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
I. Відображення процесу надходження необоротних активів (є власністю підприємства)				
1. Недобротні активи, що були евакуйовані та введені в експлуатацію				
<i>1.1. Відображено балансову вартість евакуйованих необоротних активів</i>				
Акт приймання-передачі	Балансова вартість об'єкта	15	10	Звіт про стан необоротних активів
<i>1.2. Відображено капітальні витрати на введення в експлуатацію необоротних активів</i>				
Накладна, РПВ, Акт виконаних робіт, Розрахунок бухгалтерії	Витрати згідно з документами	15	20, 66, 65, 13, 68	Звіт про капітальні витрати
<i>1.3. Введено в експлуатацію необоротні активи, що були евакуйовані</i>				
Акт введення в експлуатацію	Балансова вартість	10Х.У.1	15	Звіт про стан необоротних активів
2. Необоротні активи, що були евакуйовані та не будуть використовуватися певний час підприємством				
<i>2.1. Відображено балансову вартість евакуйованих необоротних активів, що консервуються</i>				
Акт приймання-передачі	Балансова вартість об'єкта	10Х.У.2	10	Звіт про стан необоротних активів
3. Необоротні активи, що були придбані для відновлення роботи промислового підприємства				
<i>3.1. Відображено вартість придбання необоротного активу</i>				
Накладна, договір	Договірна вартість	15	63	Звіт про стан необоротних активів Звіт про зобов'язання
<i>3.2. Відображено ПДВ</i>				
Накладна, Податкова накладна	Договірна вартість	64	63	Звіт про зобов'язання
<i>3.3. Відображено капітальні витрати на введення в експлуатацію необоротних активів</i>				
Накладна, РПВ, Акт виконаних робіт, Розрахунок бухгалтерії	Витрати згідно з документами	15	20, 66, 65, 13, 68	Звіт про капітальні витрати
<i>3.4. Введено в експлуатацію необоротний актив придбаний для відновлення роботи підприємства</i>				
Акт введення в експлуатацію	Балансова вартість	10Х.У.3	15	Звіт про стан необоротних активів Звіт про капітальні витрати

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5
4. Відображено необоротні активи, що надійшли від держави або міжнародних фондів та є власністю підприємства				
<i>4.1. Відображено вартість безплатно отриманих необоротних активів</i>				
Накладна, Розрахунок бухгалтерії	Ринкова вартість	15	424	Звіт про стан необоротних активів Звіт про капітальні витрати
<i>4.2. Відображено вартість капітальних витрат понесених для введення в експлуатацію об'єкта необоротних активів</i>				
Накладна, РПВ, Акт виконаних робіт, Розрахунок бухгалтерії	Витрати згідно з документами	15	20, 66, 65, 13, 68	Звіт про стан необоротних активів Звіт про капітальні витрати
<i>4.3. Введено в експлуатацію безоплатно отриманий об'єкт необоротних активів</i>				
Акт введення в експлуатацію	Балансова вартість	10X.Y.3	15	Звіт про стан необоротних активів Звіт про капітальні витрати
II. Відображення процесу надходження необоротних активів (не є власністю підприємства)				
5. Відображено необоротні активи, що надійшли за програмою державної підтримки релокації				
<i>5.1. Відображено необоротний актив, шор отриманий, що надійшов за програмою державної підтримки релокації</i>				
Акт приймання передачі	Ринкова вартість	026	-	Звіт про стан необоротних активів
<i>5.2. Відображено капітальні витрати на модернізацію об'єктів необоротних активів отриманих за програмою підтримки релокації</i>				
Накладна, РПВ, Акт виконаних робіт, Розрахунок бухгалтерії	Витрати згідно з документами	15.X.1 1 (1, 2, 3, 4, 5)	20, 66, 65, 13, 68	Звіт про стан необоротних активів Звіт про капітальні витрати
<i>5.3. Оприбутковано капітальні витрати на модернізацію та введення експлуатацію об'єктів необоротних активів отриманих за програмою підтримки релокації</i>				
Акт введення в експлуатацію	Балансова вартість	103.X.N	15.X.1 1 (1, 2, 3, 4, 5)	Звіт про стан необоротних активів Звіт про капітальні витрати
III. Відображення поточних витрат на введення в експлуатацію об'єктів необоротних активів				
<i>6.1. Витрати на введення в експлуатацію необоротних активів виробничого призначення</i>				
Накладна, РПВ, Акт виконаних робіт, Розрахунок бухгалтерії	Витрати згідно з документами	91.X. (1, 2, 3, 4, 5)	20, 66, 65, 13, 68	Звіт про витрати періоду
<i>6.2. Витрати на введення в експлуатацію необоротних активів адміністративного призначення</i>				
Накладна, РПВ, Акт виконаних робіт, Розрахунок бухгалтерії	Витрати згідно з документами	92.X. (1, 2, 3, 4, 5)	20, 66, 65, 13, 68	Звіт про витрати періоду
<i>6.3. Витрати на введення в експлуатацію необоротних активів, що отримані за програмою релокації</i>				
Накладна, РПВ, Акт виконаних робіт, Розрахунок бухгалтерії	Витрати згідно з документами	949.X. (1, 2, 3, 4, 5)	20, 66, 65, 13, 68	Звіт про витрати періоду

Відображення зазначених операцій має бути регламентовано на промисловому підприємстві шляхом внесення відповідних змін до Положення про Облікову політику в частині: робочого плану рахунків; оцінки необоротних активів; обрання методу амортизації.

2. Бухгалтерський облік евакуйованих оборотних активів промислового підприємства.

Облік оборотних активів розглянемо на прикладі виробничих запасів. Зокрема, пропонуємо для евакуйованих запасів передбачити в робочому плані рахунків наступні аналітичні розрізи (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Організація аналітичного обліку виробничих запасів евакуйованих на безпечні території

Субрахунок		Аналітика 1-го рівня	
Шифр	Назва	Шифр	Назва
1	2	3	4
<i>Основні засоби у власності промислового підприємства</i>			
201	Сировина та матеріали	201.1	Сировина та матеріали, що були евакуйовані
		201.2	Сировина та матеріали, що були придбані для відновлення діяльності підприємства
		201.3	Сировина та матеріали, що знаходилися на безпечних територіях (відокремлені структурні підрозділи)
		201.4	Інші джерела надходження сировини та матеріалів
202	Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби	202.1	Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, що були евакуйовані
		202.2	Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, що були придбані для відновлення діяльності підприємства
		202.3	Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, що знаходилися на безпечних територіях (відокремлені структурні підрозділи)
		202.4	Інші джерела надходження купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів
203	Паливо	203.1	Паливо, що було евакуйовано
		203.2	Паливо, що було придбано для відновлення діяльності підприємства
		203.3	Паливо, що знаходилося на безпечних територіях (відокремлені структурні підрозділи)
		203.4	Інші джерела надходження палива

Продовження табл. 2.7

1	2	3	4
204	Тара, тарні матеріали	204.1	Тара, тарні матеріали, що були евакуйовані
		204.2	Тара, тарні матеріали, що були придбані для відновлення діяльності підприємства
		204.3	Тара, тарні матеріали, що знаходилися на безпечних територіях (відокремлені структурні підрозділи)
		204.4	Інші джерела надходження тари, тарні матеріали
205	Будівельні матеріали	205.1	Будівельні матеріали, що були евакуйовані
		205.2	Будівельні матеріали, що були придбані для відновлення діяльності підприємства
		205.3	Будівельні матеріали, що знаходилися на безпечних територіях (відокремлені структурні підрозділи)
		205.4	Інші джерела надходження будівельних матеріалів
207	Запасні частини	207.1	Запасні частини, що були евакуйовані
		207.2	Запасні частини, що були придбані для відновлення діяльності підприємства
		207.3	Запасні частини, що знаходилися на безпечних територіях (відокремлені структурні підрозділи)
		207.4	Інші джерела надходження запасних частин

Таким чином, відображення евакуйованих оборотних активів буде відбуватися шляхом зміни аналітичних рахунків. В подальшому вони мають відображатися в складі різних показників бухгалтерської внутрішньої звітності та фінансової звітності.

3. Бухгалтерський облік витрат на відновлення роботи промислового підприємства

Витрати пов'язані з відновленням роботи промислового підприємства пропонуємо відображати двома шляхами:

- 1) в складі виробничих витрат з подальшим включенням до собівартості готової продукції, товарів, робіт та послуг;
- 2) в складі інших поточних витрат з подальшим включенням до складу витрат періоду.

Зазначене має відобразитися в аналітичному обліку (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Організація аналітичного обліку витрат на відновлення діяльності
промислового підприємства на безпечній території**

Субрахунок		Аналітика 1-го рівня	
Шифр	Назва	Шифр	Назва
1	2	3	4
<i>Варіант 1: Відображення витрат на відновлення виробництва в складі виробничих витрат</i>			
23.X	Інші витрати, що пов'язані з відновленням виробництва на безпечній території	23.X.1	Матеріальні витрати
		23.X.2	Витрати на оплату праці
		23.X.3	Соціальні заходи
		23.X.4	Амортизація
		23.X.5	Інші витрати
		23.X.6	Розподілені загальнопромислові витрати
91.X	ЗВВ, що пов'язані з відновленням виробництва на безпечній території	91.X.1	Матеріальні витрати
		91.X.2	Витрати на оплату праці
		91.X.3	Соціальні заходи
		91.X.4	Амортизація
		91.X.5	Інші витрати
<i>Варіант 2: Відображення витрат на відновлення виробництва в складі витрат періоду</i>			
949.X	Витрати на відновлення роботи промислового підприємства після евакуації	949.X.1	Матеріальні витрати
		949.X.2	Витрати на оплату праці
		949.X.3	Соціальні заходи
		949.X.4	Амортизація
		949.X.5	Інші витрати

Відображення на рахунках відбувається за наявності відповідного первинного документа. Інформація, що міститиметься на зазначених рахунках в подальшому має відобразитися у внутрішній звітності та примітках до річної фінансової звітності.

Таким чином, за результатами дослідження розроблено комплекс організаційно-методичних положень, що полягають в пропозиціях щодо формування робочого плану рахунків для обліку майна підприємства, що було евакуйовано, придбано для відновлення роботи, отримано від держави і міжнародних фондів та отримано в результаті програми державної підтримки релокації. Встановлено порядок облікового відображення даних активів. Розроблено підходи до організації аналітичного обліку виробничих запасів та витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях.

Висновки до 2-го розділу

1. Запропоновано виділяти такі напрями розширення завдання бухгалтерського обліку – формування інформаційного забезпечення управління процесами евакуації та відновлення діяльності промислового підприємства: процедури генерування інформації про господарську діяльність підприємства; функціональної спроможності, що визначається певною процедурою генерування інформації; об'єктної складовою бухгалтерського обліку; напрямів використання інформації, щодо вирішення проблем розвитку суспільних відносин.

2. Визначено специфічні етапи організації бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства залежно від можливості здійснення даного процесу: 1. Оцінка можливості евакуації підприємства. 2. Формування наказу про евакуацію підприємства. 3. Встановлення специфіки процесу евакуації. 4. Визначення суб'єкта ведення бухгалтерського обліку. 5. Встановлення порядку приймання-передачі евакуйованого майна. 6. Встановлення порядку приймання передачі евакуйованих інформаційних ресурсів. 7. Організація документального супроводу операцій щодо евакуації підприємства. 8. Визначення порядку відображення витрат на евакуацію. 9. Визначення порядку списання втраченого майна. 10. Визначення порядку списання втрачених документів. 11. Визначення порядку формування та оприлюднення звітності.

3. Запропоновано виділяти наступну послідовність організації бухгалтерського обліку процесу відновлення діяльності промислового підприємства на безпечних територіях: 1. Оцінка стану бухгалтерського обліку в результаті евакуації. 2. Визначені форми організації

бухгалтерського обліку. 3. Формування облікової політики. 4. Затвердження робочого плану рахунків. 5. Організація первинного документування. 6. Встановлення порядку формування та оприлюднення звітності.

4. Розроблено комплексний організаційно-методичний підхід до облікового відображення процесу евакуації промислового підприємства, який передбачає напрями розвитку елементів методу бухгалтерського обліку за переліченими групами операцій: 1. Списання об'єктів необоротних активів у зв'язку з їх зношеністю (моральною та/або фізичною) та/або закінчення терміну корисного використання. 2. Списання об'єкта необоротних активів, який було знищено в результаті бойових дій до процесу евакуації промислового підприємства, але операція із списання не була оформлена в повному обсязі. 3. Списання об'єкта необоротних активів, що не придатний до використання після демонтажу в результаті евакуації підприємства. 4. Списання об'єкта необоротних активів, який було знищено в результаті бойових дій після евакуації промислового підприємства, щодо якого існує достовірна інформація. 5. Списання об'єкта необоротних активів не придатних до використання через низку причин пов'язаних із його евакуацією. 6. Операції з консервації об'єктів необоротних активів, що перебувають на окупованих територіях після евакуації промислового підприємства, та щодо яких відсутня будь-яка інформація про стан. 7. Операції з консервації об'єктів необоротних активів, що були евакуйовані, проте не використовуються після запуску роботи підприємства. 8. Операції зі списання запасів, що були знищені у результаті бойових дій до моменту евакуації промислового підприємства. 9. Операції зі списання запасів, щодо яких ухвалено рішення про недоцільність їх евакуації. 10. Операції зі списання запасів, щодо яких ухвалено рішення про неможливість та недоцільність використання після запуску підприємства на безпечних територіях. 11. Списання грошових коштів та їх еквівалентів промислового підприємства через бойові дії та

окупацію державних територій. 12. Відображення дебіторської заборгованості контрагентів, що внесені до санкційних списків через російське воєнне вторгнення на територію України. 13. Відображення дебіторської заборгованості контрагентів, які почали працювати за законодавством країни-окупанта. 14. Відображення дебіторської заборгованості контрагентів, з якими втрачено зв'язок через їх знаходження на окупованих територіях. 15. Витрати на евакуацію відображаються. Зокрема витрати на евакуацію забороновано відображати за двома варіантами: в складі витрат надзвичайних ситуацій та у складі витрат періоду.

5. Розроблено комплекс організаційно-методичних положень, що полягають в пропозиціях щодо формування робочого плану рахунків для обліку майна підприємства, що було евакуйовано, придбано для відновлення роботи, отримано від держави та міжнародних фондів та отримано в результаті програми державної підтримки релокації. Встановлено порядок облікового відображення даних активів. Розроблено підходи до організації аналітичного обліку виробничих запасів та витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях.

РОЗДІЛ 3

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЕВАКУАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Розробка системи внутрішньої звітності щодо процесу евакуації як інформаційна основа аналітичної оцінки

Процес евакуації промислового підприємства та відновлення роботи на безпечних територіях є складними процесами, що потребують оперативних управлінських рішень з одного боку та оцінки ефективності даного процесу з метою визначення фінансового стану та безперервності діяльності підприємства в стратегічному вимірі з іншого боку. Важливою складовою зазначеного є формування якісного інформаційного продукту для забезпечення ухвалення рішень стейкхолдерами. Реалізація зазначеного можлива шляхом формування системи внутрішньої звітності. «Внутрішня управлінська звітність являє собою гнучку систему форм інформації; складається за центрами відповідальності й загалом для підприємства, подається управлінському персоналу різних рівнів; відображає умови, організаційно-технологічні особливості діяльності підприємства та потреби управлінського персоналу; є джерелом інформації для контролю, аналізу, бюджетування і прийняття ефективних управлінських рішень» [130]. Це визначає потребу в розширенні системи внутрішньої звітності промислового підприємства в контексті відображення наслідків бойових дій та окупації державних територій та процесів евакуації та запуску роботи підприємства на безпечних територіях. Відповідно актуалізують дослідження розвитку внутрішньої звітності щодо процесів евакуації промислових підприємств.

Питання внутрішньої звітності розглядалися в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених: О.В. Олійник, В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, С.Ф. Легенчук, О.С. Горай, В.В. Савіцький, М.Ю. Самчик, С.В. Свірко, І.В. Жиглей, Л.В. Чижевська, К.В. Романчук, І.М. Вигівська, О.М. Петрук, С.В. Кучер, Т.В. Барановська, А.П. Дикий, О.С. Дика, О.М. Баришнікова, Л.А. Куришко, А.Л. Норд, М.І. Бондар, Т.А. Бутинець, О.М. Дзюбенко, К.О. Вольська, Л.В. Гнилицька, М.П. Городиський, Л.В. Гуцаленко, І.М. Дмитренко, І.К. Дрозд, В.М. Жук, І.В. Клименко, Є.В. Калюга, М.Д. Корінько, А.С. Крутова, В.В. Ксендзук, Ю.А. Кузьмінський, О.А. Лаговська, І.Д. Лазаришина, С.О. Левицька, Д.Л. Лозинський, Н.І. Луцька, Г.І. Ляхович, О.В. Мельниченко, О.О. Осадча, Ю.Ю. Мороз, Т.П. Назаренко, М.М. Нестеренко, О.В. Фоміна, Н.Л. Правдюк, Ж.В. Прокопенко, В.К. Савчук, К.І. Самчук, І.В. Супрунова, Т.О. Тарасова, Т.О. Мулик, О.К. Фокін, Н.С. Шалімова, О.Ю. Широкопояс, І.А. Юхименко-Назарук, І.М. Яремчук, Ж.М. Ющак, О.О. Нестеренко та інші.

«Звітність підприємства є головним джерелом економічної інформації про діяльність суб'єктів господарювання і використовується як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами. Вона надає користувачам для ухвалення управлінських рішень повну, правдиву та неупереджену інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. Без звітності підприємства неможливе функціонування жодного підприємства в Україні, оскільки ефективності господарювання неможливо досягти без належного інформаційного забезпечення. Сукупність облікових відомостей про стан і зміни господарських засобів та зобов'язань підприємства дозволяє ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення. В умовах ринкової економіки України робота облікового персоналу підприємств наповнюється новим змістом. Це вимагає сучасних підходів в організації звітності суб'єктів господарювання, в підвищенні рівня знань її аналітичних можливостей» [67].

Дослідники проблем внутрішньої звітності Штуфт П. та Артюх О. вказують на те, що: «На сьогодні проблемним питанням є формування такої звітності для підприємства, яка б могла задовольнити потреби щодо ухвалення оптимальних управлінських рішень. Ця звітність становить комерційну таємницю підприємства і не підлягає оприлюдненню, оскільки її вид, зміст, форми і терміни подання встановлюються внутрішніми розпорядчими документами конкретного суб'єкта господарювання залежно від специфіки діяльності, індивідуальних потреб і вимог внутрішніх користувачів. Така звітність у сучасних умовах функціонування господарюючих суб'єктів посилює завдання, зумовлене необхідністю забезпечення стратегії стабільного розвитку, зростання вартості підприємства та забезпечення безперервної діяльності. Для стабільної роботи підприємства на ринку необхідно правильно та раціонально управляти виробництвом, грошовими потоками та інвестиціями» [162].

Вітчизняні вчені В.П. Пантелеєв, О.А. Юрченко, Г.М. Курило, К.В. Безверхий вважають, що «метою складання внутрішньої (управлінської) звітності є інформаційне забезпечення виконання управлінським персоналом підприємства функцій планування, аналізу, прийняття рішень та контролю за його діяльністю. Внутрішня звітність не регламентована нормативно-правовими актами директивних органів. Внутрішня звітність (управлінська, внутрішньогосподарська звітність тощо) розробляється самим суб'єктом господарювання, вона використовується всередині підприємства менеджерами різних рівнів» [66]. На нашу думку, важливим напрямом використання внутрішньої звітності є основа формування зовнішньої звітності промислових підприємств та в подальшому для комплектування аналітичної оцінки ефективності діяльності промислового підприємства в цілому та окремих бізнес-процесів зокрема.

Вовчик Н.Л. вважає, що «основною метою складання внутрішньої звітності є задоволення інформаційних потреб управлінців для оперативного реагування на зміни в показниках діяльності, що дає змогу контролювати, оцінювати та прогнозувати господарську діяльність підприємства і його структурних одиниць. Така звітність характеризується сукупністю економічних показників, які показують результати господарювання, виражені як у натуральній, так і вартісній формах за визначений проміжок часу. Вона призначена лише для внутрішніх користувачів підприємства. Ухвалення ефективних управлінських рішень на основі внутрішньої звітності можливе за умови її складання за встановленими принципами та відповідності вимогам до структури та наповнення якісними даними. Водночас кожен суб'єкт господарювання самостійно підходить до вибору форм внутрішньої управлінської звітності і їх наповнення, виходячи з особливостей фінансово-господарської діяльності підприємства та потреб користувачів інформації» [24].

Основними напрямками формування системи внутрішньої звітності на промисловому підприємстві в цілому та за процесами евакуації підприємства є:

- 1) визначення сутності внутрішньої звітності;
- 2) визначення вимог до внутрішньої звітності;
- 3) встановлення завдань внутрішньої звітності;
- 4) ідентифікація етапів формування системи внутрішньої звітності;
- 5) розробка форм внутрішньої звітності щодо евакуації промислового підприємства.

Розглянемо особливості кожної складової більш детально, що в цілому дозволить сформулювати наукове уявлення про розвиток системи внутрішньої звітності промислового підприємства.

В науковій літературі існує декілька підходів до сутності внутрішньої звітності, зокрема:

- Внутрішня звітність як комплекс показників. Даний підхід підтримує Н. Адамов, вказуючи, що «управлінська звітність – це комплекс взаємопов’язаних даних і розрахункових показників, які відображають функціонування підприємства як суб’єкта господарської діяльності та згруповані загалом по підприємству і в розрізі структурних підрозділів». Зокрема, Т.О. Коноваліхіна пропонує під внутрішньою звітність розуміти наступне: «управлінська звітність – система показників оцінювання результатів бізнесу та перспектив його розвитку, що надається внутрішнім користувачам для задоволення інформаційних потреб у процесі прийняття стратегічних, тактичних і оперативних управлінських рішень» [81]. Подібний загальний підхід підтримує вітчизняний вчений П.О. Куцик, який вказує, що «внутрішньокорпоративна управлінська звітність – це система взаємопов’язаних показників, що визначають фінансові та інші (виробничі, технологічні тощо) результати діяльності корпоративного об’єднання в грошовому та натуральному вимірах, що ґрунтуються на відображенні поточних і передбачуваних явищ (подій) господарської діяльності корпоративного об’єднання загалом і в розрізі сегментів управлінського поділу (види діяльності; види продуктів виробництва; підприємства, що входять до його складу; центри відповідальності, для потреб управління тощо)» [91]. Штуфт П. та Артюх О. вважають, що «система взаємопов’язаних показників, які визначають фінансові та інші (виробничі, технологічні тощо) результати діяльності корпоративного об’єднання в грошовому та натуральному вимірах, що ґрунтуються на відображенні поточних і передбачуваних явищ господарської діяльності корпоративного об’єднання загалом і в розрізі сегментів управлінського поділу (види діяльності; види продуктів виробництва; підприємства, що входять до його складу; центри відповідальності, для потреб управління тощо)» [162]. Вітчизняні вчені В.П. Пантелеєв, О.А. Юрченко, Г.М. Курило, К.В. Безверхий вказують, що «внутрішня (управлінська) звітність – взаємопов’язаний комплекс узагальненої інформації про умови

та підсумки діяльності підприємства та всіх його підрозділів, сегментів діяльності. Вона включає фінансові та не фінансові показники, які дозволяють здійснювати управління підприємством в цілому та його підрозділами» [66].

- Вид бухгалтерської звітності. Класичне розуміння дослідження внутрішньої звітності як виду бухгалтерської звітності наведено в дослідженнях: 1) Карпенко О. В., Любимов М. О.: «управлінська звітність розглядається як система звітів у цілому по підприємству і щодо окремих аспектів його діяльності з метою забезпечення внутрішніх користувачів необхідною інформацією для обґрунтування управлінських рішень» [174]; 2) Колос І.В.: «під управлінською звітністю потрібно розуміти звітність, яка складається менеджерами різних рівнів управління і містить оцінку результатів діяльності та прогностичні напрями її розвитку» [80]; 3) Король С.Я.: «управлінська звітність – це звітність для внутрішніх користувачів, яка включає інформацію про господарську діяльність підприємства та умови її здійснення, підготовлена з використанням методичних прийомів бухгалтерського обліку, планування, аналізу, контролю й інших дисциплін» [82]; 4) Кузнецова С.А.: «управлінська бухгалтерська звітність – це бухгалтерська звітність, що містить облікову інформацію про діяльність підприємства та надається внутрішнім користувачам у процесі управління підприємством» [88].

- Система форм інформації. В даному напрямку розвивала внутрішню звітність вітчизняна вчена Л.В. Нападовська. Так, вчена зазначає, що «управлінська звітність – це гнучка система форм інформації, яка складається за центрами затрат і центрами відповідальності. Вона повинна відображати умови, специфіку, особливості організації виробництва та потреби управлінського персоналу» [116].

- Складова джерел інформації. Даний підхід у своєму дослідженні підтримують Височан О.С., Кіш І.Р. Так, автори стверджують, що під внутрішньою звітністю варто розуміти: «одне з основних джерел надання

інформації керівництву і дає можливість створювати належну інформаційно-аналітичну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на рівні підприємства, а також контролю за їхнім виконанням по управлінській вертикалі» [23].

- Інформаційний продукт. Даний підхід підтримують Корягін М.В., «внутрішня управлінська звітність – це інформаційний продукт, що є набором відповідних облікових показників, який виступає основним засобом інформаційної підтримки прийняття менеджментом підприємства управлінських рішень» [83].

Аналізуючи зазначені підходи варто вказати, що усі вони мають право на існування, адже кожен дослідник зважає на поставлені завдання; обраний предмет та об'єкт дослідження; методи дослідження, які застосовувалися.

У нашому дослідженні під внутрішньою звітністю будемо розуміти: вид звітності, що являє собою комплекс показників, які формуються на основі облікових та необлікових даних про стан господарської діяльності промислового підприємства в цілому та її окремих складових чи процесів, у результаті чого формується інформаційний продукт для ухвалення управлінських рішень оперативного, тактичного та стратегічного характеру внутрішніми користувачами. Основними напрямками використання інформації внутрішньої звітності є:

- ухвалення оперативних управлінських рішень;
- ухвалення тактичних управлінських рішень;
- ухвалення стратегічних управлінських рішень;
- здійснення аналітичних розрахунків;
- формування аналітичних довідок;
- формування проєктів.

В науковій літературі виділяють різний зміст та структуру завдань системи внутрішньої звітності.

Щодо принципів формування системи внутрішньої звітності в науковій літературі пропонують такі підходи (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Склад принципів внутрішньої звітності в науковій літературі

Джерело	Перелік принципів
Пантелеєв В.П., Юрченко О.А., Курило Г.М., Безверхий К.В. [66]	Доцільність, економічність, оперативність, цільове спрямування, адресність звіту, оптимальність, адекватність, зрозумілість, точність, зіставність, стислість
Бачинський В.І. [7]	Ієрархічності, конфіденційності, своєчасності, аналітичності, зіставності, контрольованості, відособленості, конкретності, агрегування, проєктування зверху, подрібнюваності
Головацька С.І. [33]	Ієрархічності, конфіденційності, своєчасності, аналітичності, зіставності, контрольованості, відособленості, конкретності, агрегування, проєктування зверху, подрібнюваності
Зоріна О.А. [68]	Ієрархічності, конфіденційності, своєчасності, аналітичності, зіставності, контрольованості, відособленості, конкретності, агрегування, проєктування зверху, подрібнюваності
Карпенко О.В. [111]	Ієрархічності, конфіденційності, своєчасності, аналітичності, зіставності, контрольованості, відособленості, конкретності, агрегування, проєктування зверху, подрібнюваності
Михайлів А.А. [111]	Ієрархічності, конфіденційності, своєчасності, аналітичності, зіставності, контрольованості, відособленості, конкретності, агрегування, проєктування зверху, подрібнюваності

В окремих наукових джерелах вчені не розглядають принципи системи внутрішньої звітності, проте пропонують сукупність вимог до такого роду звітності підприємств. В таблиці 3.2 наведено підходи вчених щодо складу та змісту вимог до системи внутрішньої звітності.

Таблиця 3.2

Склад вимог до внутрішньої звітності в науковій літературі

Джерело	Перелік принципів
<i>1</i>	<i>2</i>
Петіна Л.В. [128]	Оперативність надання інформації. Повнота охоплення всіх операцій діяльності.

Продовження табл. 3.2

1	2
Вербило О.Ф., Кондрицька Т.П., Ярошинський В.М. [21]	Оперативність надання інформації, точність. Об'єктивність інформації. Повнота охоплення всіх операцій діяльності. Простота, стислість, ясність і доступність. Державна регламентація. Методологічна єдність розрахунків показників звітності. Економічність складання (доцільність). Порівнюваність показників звітності з показниками бізнес-планів. Достатня аналітичність про об'єкти обліку.
Ларіков В.Ю. [102]	Оперативність надання інформації. Точність. Об'єктивність інформації. Простота, стислість, ясність і доступність. Конфіденційність.
Петіна Л.В. [128]	Оперативність надання інформації. Повнота охоплення всіх операцій діяльності.
Садовська І.Б. [138]	Оперативність надання інформації, точність. Об'єктивність інформації, конфіденційність. Цільове призначення, адресність. Ефективність, обмеженість.

Відповідно до зазначеного пропонуємо визначити наступні вимоги до системи внутрішньої звітності промислового підприємства в цілому та форм внутрішньої звітності щодо процесу евакуації зокрема:

- оперативність – інформація має бути сформована оперативно на запит відповідного стейкхолдера. Зокрема використання інформаційно-комп'ютерних технологій та здатність системи управління до змін дозволить отримувати оперативну інформацію із відповідною швидкістю її формування та оприлюднення;

- повнота – інформація, що представлена у внутрішній звітності має бути повною, тобто система формування та оприлюднення внутрішніх звітів має забезпечити ефективність процесів збору, систематизації та формування показників внутрішньої звітності зважаючи на специфічні властивості господарської діяльності підприємства в цілому та його окремих бізнес-процесів;

- простота / зрозумілість – внутрішні звіти мають бути сформовані таким чином, щоб наведена інформація була зрозуміла більшості зацікавлених сторін, що дозволить ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення;

- ризикоорієнтована – внутрішня звітність має враховувати як інформацію про стан господарської діяльності, так і ризики, які можливо передбачити та їх впливу на господарську діяльність в майбутніх періодах;

- зіставність – внутрішня звітність має бути побудована таким чином, щоб можливо було здійснити порівняння окремих показників за різні звітні періоди з одного боку та зіставляти дані показники із показниками інших видів звітності;

- методологічна єдність – методологія формування та оприлюднення внутрішньої звітності має бути в одній методологічній конструкції з механізмом формування інших видів звітності;

- об'єктивність – інформація наведена у звітності має відповідати вимогам об'єктивності тобто відповідати реальності, а методологія формування має забезпечити врахування усіх специфічних властивостей господарської діяльності;

- достовірність – вказана інформація має бути достовірною, а методологія формування має передбачати методи перевірки достовірності.

Зважаючи на сучасні інформаційні запити система внутрішньої звітності виконує сукупність завдань, які можна групувати за видами управлінських рішень в часі та об'єктною складовою. Найбільш актуальними для потреб управління є систематизація завдань за такими напрямками:

1. Стратегічні завдання системи внутрішньої звітності:

- забезпечення інформацією процесу розробки стратегій розвитку промислового підприємства в довгостроковому періоді;

- формування інформаційного забезпечення аналітичних розрахунків стратегічного аналізу діяльності підприємства;

- інформаційне забезпечення аналітичних розрахунків щодо оцінки діяльності підприємства за принципом безперервності;

- формування інформаційного забезпечення аналітичних розрахунків інвестиційних проєктів;

- формування даних щодо впливу надзвичайних ситуацій (бойових дій та окупації державних територій) на стратегічні цілі промислового підприємства;

- формування інформації для оцінки.

2. Тактичні завдання внутрішньої звітності:

- інформаційне забезпечення економічного аналізу фінансового стану підприємства;

- інформаційне забезпечення формування інтегрованої звітності підприємства;

- формування даних для оцінки наслідків надзвичайних ситуацій (бойових дій та окупації державних територій);

- формування інформації для ухвалення тактичних рішень щодо евакуації промислових підприємств на безпечні території;

- формування інформації для ухвалення тактичних рішень щодо відновлення роботи промислових підприємств на безпечні території;

- інформаційне забезпечення аналітичних розрахунків щодо можливості відновлення роботи підприємства після евакуації.

3. Оперативні завдання внутрішньої звітності:

- оперативне отримання інформації для ухвалення управлінських рішень щодо виробничих процесів;

- оперативне отримання інформації для ухвалення управлінських рішень щодо процесів евакуації;

- оперативне отримання інформації для ухвалення управлінських рішень щодо процесів відновлення роботи.

Зазначені завдання можуть бути розширені та деталізовані залежно від соціально-економічних умов та специфіки діяльності промислового підприємства.

Формування системи внутрішньої звітності для можливості забезпечення виконання зазначених завдань має здійснюватися за такими етапами:

1. Оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства, що передбачає ідентифікацію інформаційних запитів стейкхолдерів. Більшою мірою внутрішня звітність орієнтована на внутрішнього користувача, проте в окремих випадках інформація з внутрішніх звітів може використовуватися і зовнішнім користувачем, зокрема: по-перше, при участі підприємства в інвестиційних чи інноваційних проєктах для оцінки проєктів можуть використовуватися внутрішні звіти; по-друге, консалтинговими компаніями (наприклад, компанії, що надають послуги з безпеки бізнесу) для реалізації інформаційних послуг; по-третє, аудиторськими компаніями або державними контролюючим органами.

2. Визначення точок управління господарською діяльністю промислового підприємства, щодо яких є особливі інформаційні запити. Такими точками можуть бути як окремі підрозділи підприємства, так і процеси господарської діяльності промислового підприємства.

3. Організація інформаційно-комунікаційних зв'язків у системі управління господарською діяльністю виходячи з організаційної структури промислового підприємства. Відповідно визначаються комунікаційні канали, суб'єкти формування та отримання інформації.

4. Проєктування системи внутрішньої звітності промислового підприємства та встановлення центрів відповідальності за формування інформації. На етапі проєктування варто визначити чітку структуру системи внутрішньої звітності за умови звичайної діяльності та напрями її розширення при надзвичайних ситуаціях, наприклад бойових діях та окупації державних територій.

5. Визначення суб'єктів формування, оприлюднення та обробки внутрішньої звітності. Зазвичай такими суб'єктами є: бухгалтерська служба; відділ планування; економічна служба; кадрова служба; виробничі підрозділи; відділ маркетингу; відділи продажу тощо. Під час

проектування системи внутрішньої звітності визначають структуру та зміст внутрішніх звітів за кожним суб'єктом, а також їх одержувачів.

6. Формування внутрішньої регламентації системи внутрішньої звітності підприємства. Внутрішні регламенти мають визначати порядок організації інформаційно-комунікаційних зв'язків; відповідальність за формування та оприлюднення внутрішньої звітності; рівень таємниці інформації, що міститься у внутрішніх звітах; методологію формування внутрішніх звітів; напрями аналізу інформації, що міститься у внутрішній звітності; встановлення напрямів розширення системи внутрішньої звітності.

7. Визначення структури системи внутрішньої звітності та змістовного наповнення звітів. Так, формується склад, форми та зміст внутрішніх звітів. Крім того, визначаються порядок формування внутрішніх звітів за об'єктами, що не є стандартними для господарської діяльності промислового підприємства.

8. Внутрішній контроль внутрішньої звітності, що є складовою внутрішнього контролю господарської діяльності промислового підприємства. Так, здійснюється контроль; по-перше, достовірності внутрішніх звітів та правильності використання затвердженої методології їх формування; по-друге, використання внутрішньої звітності в якості інформаційного джерела контрольних процедур.

9. Перегляд системи внутрішньої звітності, здійснюється періодично або за умови зміни внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування промислового підприємства.

Зазначенні етапи відповідають звичайній діяльності промислового підприємства, що стосується евакуації промислового підприємства та відновлення роботи на безпечних територіях, то на етапі проектування (етап 4) визначаються напрями розширення внутрішніх звітів, зокрема в частині вказаних об'єктів. Етап 6 «Формування внутрішньої регламентації

системи внутрішньої звітності підприємства» передбачає регламентацію критеріїв, що визначають напрями розширення внутрішньої звітності.

Відповідно до зазначеного напрямками розширення системи внутрішньої звітності є розробка форм внутрішньої звітності, що містять інформацію про евакуацію промислового підприємства та процеси відновлення роботи підприємства на безпечних територіях. Зважаючи на властивості зазначених процесів пропонуємо наступні форми внутрішніх звітів:

- Форма внутрішнього звіту про наслідки надзвичайних ситуацій, в тому числі бойових дій та окупації державних територій (необоротні активи) (табл. 3.3).

- Форма внутрішнього звіту про наслідки надзвичайних ситуацій, в тому числі бойових дій та окупації державних територій (виробничі запаси) (табл. 3.4).

- Форма внутрішнього звіту про наслідки надзвичайних ситуацій, в тому числі бойових дій та окупації державних територій (грошові кошти та їх еквіваленти) (табл. 3.5).

- Форма внутрішнього звіту про витрати на евакуацію (табл. 3.6).

Таблиця 3.3

Форма внутрішнього звіту про наслідки надзвичайних ситуацій, в тому числі бойових дій та окупації державних територій (необоротні активи)

ЗВІТ

ПРО НАСЛІДКИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

(необоротні активи)

Підприємство
ПрАТ «АМТС»

Дата складання
13 березня 2022 р.

Комісія зі складання:

Головний бухгалтер

Кочубей С.І.

Бухгалтер з обліку основних засобів

Василенко В.О.

Бухгалтер з обліку виробничих запасів

Іванченко І.О.

Бухгалтер з обліку грошових коштів

Громова Г.А.

Голова інвентаризаційної комісії

Коваль К.Л.

1. Списані необоротні активи у зв'язку з їх зношеністю (моральною та/або фізичною) та/або закінчення терміну корисного використання			
Балансова вартість об'єкта	Балансова вартість зносу	Відходи	Витрати на ліквідацію
<u>ДО 976 КО 10</u>	<u>ДО 13 КО 10</u>	<u>ДО 20 КО 746</u>	<u>ДО 976 КО 66, 65, 20, 68</u>
Коментар: коментар здійснюється в розрізі об'єктів або специфічних ситуацій, що можуть вплинути на управлінські рішення			

2. Списані необоротні активи, які було знищено в результаті бойових дій до процесу евакуації промислового підприємства, але операція зі списання не була оформлена в повному обсязі		
Балансова (переоцінена) вартість об'єкта	Балансова (переоцінена) вартість зносу	Переоцінка
<u>ДО 978.1.1 КО 10</u>	<u>ДО 13 КО 10</u>	Дооцінка (+) <u>ДО 10 КО 411; ДО 10 КО 131</u> Уцінка (-) <u>ДО 131 КО 10; ДО 975 КО 10</u>
Коментар: коментар здійснюється в розрізі об'єктів або специфічних ситуацій, що можуть вплинути на управлінські рішення		

3. Списані необоротні активи, що не придатні до використання після демонтажу в результаті евакуації підприємства			
Балансова (переоцінена) вартість об'єкта	Балансова (переоцінена) вартість зносу	Переоцінка	Зворотні відходи
<u>ДО 978.1.2 КО 10</u>	<u>ДО 13 КО 10</u>	Дооцінка (+) <u>ДО 10 КО 411;</u> <u>ДО 10 КО 131</u> Уцінка (-) <u>ДО 131 КО 10;</u> <u>ДО 975 КО 10</u>	<u>ДО 20 КО 746</u>

Продовження табл. 3.3

Коментар: <i>коментар здійснюється в розрізі об'єктів або специфічних ситуацій, що можуть вплинути на управлінські рішення</i>		
4. Списані необоротні активи, які було знищено в результаті бойових дій після евакуації промислового підприємства, щодо якого існує достовірна інформація		
Балансова (переоцінена) вартість об'єкта	Балансова (переоцінена) вартість зносу	Переоцінка
<u>ДО 978.1.3 КО 10</u>	<u>ДО 13 КО 10</u>	Дооцінка (+) <u>ДО 10 КО 411; ДО 10 КО 131</u> Уцінка (-) <u>ДО 131 КО 10; ДО 975 КО 10</u>

5. Списані необоротні активи не придатні до використання через ряд причин пов'язаних із його евакуацією			
Балансова вартість об'єкта	Балансова вартість зносу	Відходи	Витрати на ліквідацію
<u>ДО 976 КО 10</u>	<u>ДО 13 КО 10</u>	<u>ДО 20 КО 746</u>	<u>ДО 976 КО 66, 65, 20, 68</u>
Коментар: <i>коментар здійснюється в розрізі об'єктів або специфічних ситуацій, що можуть вплинути на управлінські рішення</i>			

6. Консервовані необоротні активи, що перебувають на окупованих територіях після евакуації, та щодо яких відсутня будь-яка інформація про стан		
Сума зменшення корисності необоротних активів	Сума зменшення корисності в межах зносу необоротних активів	Вартість необоротних активів, що перебувають в консервації
<u>ДО 97 КО 13</u>	<u>ДО 97 КО 10</u>	<u>ДО 10 КО 10</u>
Коментар: <i>коментар здійснюється в розрізі об'єктів або специфічних ситуацій, що можуть вплинути на управлінські рішення</i>		

7. Консервовані необоротні активи, що були евакуйовані проте не використовуються після запуску роботи підприємства		
Сума зменшення корисності необоротних активів	Сума зменшення корисності в межах зносу необоротних активів	Вартість необоротних активів, що перебувають в консервації
<u>ДО 97 КО 13</u>	<u>ДО 97 КО 10</u>	<u>ДО 10 КО 10</u>
Коментар: <i>коментар здійснюється в розрізі об'єктів або специфічних ситуацій, що можуть вплинути на управлінські рішення</i>		

Головний бухгалтер
Бухгалтер з обліку основних засобів
Бухгалтер з обліку виробничих запасів
Бухгалтер з обліку грошових коштів
Голова інвентаризаційної комісії

Кочубей С.І.
Василенко В.О.
Іванченко І.О.
Громова Г.А.
Коваль К.Л.

Таблиця 3.4

Форма внутрішнього звіту про наслідки надзвичайних ситуацій, в тому числі бойових дій та окупації державних територій (виробничі запаси)

ЗВІТ

ПРО НАСЛІДКИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

(виробничі запаси)

Підприємство

ПрАТ «АМТС»

Дата складання

13 березня 2022 р.

Комісія зі складання:

Головний бухгалтер

Кочубей С.І.

Бухгалтер з обліку основних засобів

Василенко В.О.

Бухгалтер з обліку виробничих запасів

Іванченко І.О.

Бухгалтер з обліку грошових коштів

Громова Г.А.

Голова інвентаризаційної комісії

Коваль К.Л.

СПИСАНІ ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ			
Причина списання	Балансова вартість	Наявність незворотних відходів	Вартість зворотних відходів
Були знищення у результаті бойових дій до моменту евакуації промислового підприємства	<u>ДО 978.2.1</u> <u>КО 20</u>	<u>X</u>	<u>X</u>
Прийнято рішення про недоцільність їх евакуації	<u>ДО 978.2.2</u> <u>КО 20</u>	<u>X</u>	<u>X</u>
Прийнято рішення про неможливість та недоцільність використання після запуску підприємства на безпечних територіях	<u>ДО 978.2.3</u> <u>КО 20</u>	<u>Наявні</u>	<u>ДО 209</u> <u>КО 20</u>
Коментар: <u>коментар здійснюється щодо утворених необоротних активів та подальших операцій щодо їх утилізації, зберігання, переробки</u>			

ЕВАКУЙОВАНІ ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ	
Вид виробничих запасів	Вартість
Вартість евакуйованих виробничих запасів (за видами запасів)	<u>ДО 20 КО 20</u>

Головний бухгалтер

Кочубей С.І.

Бухгалтер з обліку основних засобів

Василенко В.О.

Бухгалтер з обліку виробничих запасів

Іванченко І.О.

Бухгалтер з обліку грошових коштів

Громова Г.А.

Голова інвентаризаційної комісії

Коваль К.Л.

Таблиця 3.5

Форма внутрішнього звіту про наслідки надзвичайних ситуацій, в тому числі бойових дій та окупації державних територій (грошові кошти та їх еквіваленти)

ЗВІТ

**ПРО НАСЛІДКИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
(грошові кошти та їх еквіваленти)**

Підприємство
ПрАТ «АМТС»

Дата складання
13 березня 2022 р.

Комісія зі складання:

Головний бухгалтер	<u>Кочубей С.І.</u>
Бухгалтер з обліку основних засобів	<u>Василенко В.О.</u>
Бухгалтер з обліку виробничих запасів	<u>Іванченко І.О.</u>
Бухгалтер з обліку грошових коштів	<u>Громова Г.А.</u>
Голова інвентаризаційної комісії	<u>Коваль К.Л.</u>

СПИСАНІ ГОТІВКОВІ КОШТИ	
Валюта	Сума
Готівкові кошти в національній валюті	<u>ДО 978.3.1 КО 301</u>
Готівкові кошти в іноземній валюті (за видами валюти)	<u>ДО 978.3.2 КО 301</u>

СПИСАНІ ЕКВІВАЛЕНТИ ГРОШОВИХ КОШТІВ	
Вид активу	Сума
Вид еквіваленту грошових коштів	<u>ДО 978.3.3 КО 301</u>

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ	
Списана дебіторська заборгованість контрагентів, щодо яких запроваджено санкції	<u>ДО 978.4.1 КО 36</u>
Списана дебіторська заборгованість контрагентів, які почали працювати за законодавством країни-окупанта	<u>ДО 978.4.2 КО 36</u>
Списана дебіторська заборгованість контрагентів, з якими втрачено зв'язок через їх знаходження на окупованих територіях	<u>ДО 978.4.3 КО 36</u>

Головний бухгалтер	<u>Кочубей С.І.</u>
Бухгалтер з обліку основних засобів	<u>Василенко В.О.</u>
Бухгалтер з обліку виробничих запасів	<u>Іванченко І.О.</u>
Бухгалтер з обліку грошових коштів	<u>Громова Г.А.</u>
Голова інвентаризаційної комісії	<u>Коваль К.Л.</u>

Таблиця 3.6

Форма внутрішнього звіту про витрати на евакуацію підприємства
ЗВІТ

ПРО ВИТРАТИ НА ЕВАКУАЦІЮ ПІДПРИЄМСТВА

Підприємство
ПрАТ «АМТС»

Дата складання
13 березня 2022 р.

Комісія зі складання:

Головний бухгалтер

Кочубей С.І.

Бухгалтер з обліку витрат

Василенко В.О.

Вид витрат	Сума
Витрати на перевезення	
Витрати на перевезення необоротних активів	<u>ДО 978.5.1.1 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 23.Х.1.1 (91.Х.1.1) КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на перевезення оборотних активів	<u>ДО 978.5.1.2 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 23.Х.1.2 (91.Х.1.2) КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на перевезення персоналу	<u>ДО 978.5.1.3 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 92.Х.1.2 КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на перевезення документів	<u>ДО 978.5.1.4 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 92.Х.1.1 КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на охорону	
Витрати на охорону необоротних активів	<u>ДО 978.5.2.1 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 23.Х.2.1 (91.Х.2.1) КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на охорону оборотних активів	<u>ДО 978.5.2.2 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 23.Х.2.2 (91.Х.2.2) КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на охорону персоналу	<u>ДО 978.5.2.3 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 92.Х.2.2 КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на охорону документів	<u>ДО 978.5.2.4 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 92.Х.2.1 КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на утилізацію	
Витрати на знищення / утилізацію необоротних активів	<u>ДО 978.5.3.1 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 23.Х.3.1 (91.Х.3.1) КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на знищення / утилізацію оборотних активів	<u>ДО 978.5.3.2 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 23.Х.3.2 (91.Х.3.2) КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на знищення / утилізацію документів	<u>ДО 978.5.3.3 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 92.Х.3.1 КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на зберігання	
Витрати на зберігання необоротних активів	<u>ДО 978.5.4.1 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 23.Х.4.1 (91.Х.4.1) КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на зберігання оборотних активів	<u>ДО 978.5.4.2 КО 20, 63, 66, 65, 68</u> <u>ДО 23.Х.4.2 (91.Х.4.2) КО 20, 63, 66, 65, 68</u>
Витрати на зберігання документів	<u>ДО 92.Х.4.1 КО 20, 63, 66, 65, 68</u>

Головний бухгалтер

Кочубей С.І.

Бухгалтер з обліку витрат

Василенко В.О.

Наведені форми внутрішньої звітності можуть бути розширенні або звужені залежно від інформаційних запитів. Дані форми утворюються на основі облікових даних. Їх розширення можуть відбуватися шляхом внесення реквізитів, які характеризують не фінансові, а технологічні показники. Основною характеристикою даних внутрішніх звітів є те, що до них не можливо застосувати ряд визначених нами принципів, зокрема: зіставності – дані звіти складають лише за умови настання надзвичайної ситуації та потреби евакуації підприємства; оперативність – даний принцип можливо застосувати лише за умови можливості їх представлення.

Таким чином, нами розроблено систему внутрішньої звітності промислового підприємства в частині представлення інформації про наслідки бойових дій та окупації державних територій; евакуації промислового підприємства та запуску роботи на безпечних територіях. Під внутрішньою звітністю запропоновано розуміти: вид звітності, що становлять собою комплекс показників, які формуються на основі облікових та не облікових даних про стан господарської діяльності промислового підприємства в цілому та її окремих складових чи процесів, в результаті чого формується інформаційний продукт для ухвалення управлінських рішень оперативного, тактичного та стратегічного характеру внутрішніми користувачами. Встановлено вимоги до внутрішньої звітності: оперативність, повнота, простота / зрозумілість, ризикоорієнтованість, зіставність, методологічна єдність, об'єктивність, достовірність. Відповідно визначено завдання, які розподілено на стратегічні, тактичні та оперативні. Запропоновано етапи формування системи внутрішньої звітності: 1) оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства; 2) визначення точок управління господарською діяльністю промислового підприємства; 3) організація інформаційно-комунікаційних зв'язків у системі управління господарською діяльністю; 4) проектування системи внутрішньої звітності

промислового підприємства; 5) визначення суб'єктів формування, оприлюднення та обробки внутрішньої звітності; 6) формування внутрішньої регламентації системи внутрішньої звітності підприємства; 7) визначення структури системи внутрішньої звітності та змістовного наповнення звітів; 8) внутрішній контроль внутрішньої звітності; 9) перегляд системи внутрішньої звітності. Для забезпечення управлінських рішень щодо процесу евакуації промислового підприємства запропоновано сукупність форм внутрішньої звітності в розрізі наслідків і витрат евакуації та розроблено механізм формування показників.

3.2. Методичні положення економічного аналізу ефективності процесу евакуації

Важливою складовою інформаційного забезпечення ухвалення управлінських рішень щодо процесів, які відбуваються на підприємстві є економічний аналіз. Саме методологія економічного аналізу дозволяє оцінити причинно-наслідкові зв'язки та встановити резерви. Важливим об'єктом управління в сучасних умовах є процес евакуації, щодо якого економічний аналіз має встановити рівень ефективності. Сучасні методологічні положення економічного аналізу передбачають багатосторонні можливості щодо оцінки господарської діяльності підприємства, його внутрішнього та зовнішнього середовища. Проте, поява нових об'єктів, що спричинена суб'єктивними та об'єктивними факторами, вимагає трансформації організаційно-методологічних положень економічного аналізу, що можливо здійснити двома шляхами: адаптацією чинних методичних інструментів та розробкою нових. Саме в даному контексті актуалізується необхідність розробки методичних

положень економічного аналізу процесу евакуації промислового підприємства.

Питання економічного аналізу розглядалися в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Т. Барановська, О. Галенко, Д. Грицишен, О. Дзюбенко, І. Дрозд, І. Замула, В. Євдокимов, І. Жиглей, О. Зоріної, Т. Камінська, А. Крутова, Т. Ковальчук, М. Корягін, О. Лаговська, І. Лазаришиної, С. Легенчук, О. Мельниченко, Є. Мних, Я. Мулик, К. Назарова, О. Нестеренко, О. Осадчої, О. Олійник, Т. Остапчук, І. Парасій-Вергуненко, Н. Правдюк, Л. Примостки, І. Пилипенко, М. Реслер, М. Самчик, С. Свірко, В. Савіцький, І. Саух, Ю. Слободяник, І. Юхименко-Назарук, Н. Шалімова, В. Шевчук та інші.

«В сучасному суспільстві інформація перетворилася на домінуючий фактор виробництва та основну конкурентну перевагу: хоча вона існує без обмежень, її можна обмінювати та множити, проте отримати безкоштовно, як правило, неможливо. Для досягнення рівня компетенції, що дає можливість вчасно реагувати на зміни в довкіллі, управлінські кадри мають передусім бути обізнані в методах і моделях, які допомагають спростувати наявний дефіцит інформації, цілеспрямовано і швидко знаходити відомості, важливі для прийняття рішень» [125]. Економічний аналіз виконує особливу функцію, а саме формування специфічного виду інформації, що показує причинно-наслідкові зв'язки в стані певного об'єкта, зокрема господарської діяльності промислового підприємства.

«Економічний аналіз – це система спеціальних знань, за допомогою яких можна отримати об'єктивну оцінку ефективності діяльності того або іншого суб'єкта ринкової економіки. Економічний аналіз сформувався в результаті інтеграції таких наук, як економічна теорія, планування та управління виробництвом, галузеві економічні науки, бухгалтерський облік, статистика, математика тощо, об'єднав їх окремі елементи в єдиний комплекс методів, прийомів і методик, за допомогою яких можливо досліджувати економічні процеси і господарські комплекси. Економічний аналіз не лише

посідає важливе місце у системі економічних наук, його розглядають як одну з функцій управління виробництвом поряд з плануванням, обліком і ухваленням управлінських рішень. Він дозволяє виявити темпи, пропорції, тенденції розвитку сучасних підприємств з виявленням глибинної сутності та причин, що зумовлюють відхилення від запланованих показників, зобов'язань з об'єктивною оцінкою їх виконання» [37].

«Економічний аналіз досліджує господарську діяльність підприємств різних галузей національного господарства як процес, що відбувається в умовах постійних змін зовнішнього середовища на макро- і мікрорівні. Такі фактори, як обмеженість ресурсів, конкуренція і вибір управлінських рішень в умовах фінансової нестабільності, вимагають проведення аналітичних досліджень» [37]. «Оцінюючи господарську діяльність підприємств (об'єднань), економічний аналіз, на відміну від інших економічних дисциплін, має на меті виявити умови, за яких вона здійснювалася, та їх вплив на результати цієї діяльності. Через це його об'єктами є всі сторони діяльності, а також інші процеси, пов'язані з нею, і стан засобів підприємства. Конкретні об'єкти і зміст економічного аналізу залежить від досліджуваних питань, глибини вивчення резервів (характеру порівнянь, періодичності та термінів проведення)» [131].

«Економічний аналіз тісно пов'язаний зі всіма функціями управління і забезпечує їх виконання, а тому є всезагальною функцією управління. Так, реалізація функції планування неможлива без економічного аналізу. Кожне підприємство в умовах ринкових відносин має починати свою діяльність з науково обґрунтованого бізнес-плану. Без нього неможливо привернути акціонерів, інвесторів, нереальним є отримання кредитів. Тому виконання функції планування вимагає вивчення ринку, оцінки незадоволених потреб споживачів, виявлення їх смаків і вподобань, отримання відомостей про головних конкурентів, про якісну характеристику запропонованої ними продукції, вивчення каналів збуту продукції і т. д. На основі цих даних планують обсяг продукції,

розраховують її орієнтовну ціну, очікувану величину прибутку, а відтак і всі основні показники діяльності» [141].

На нашу думку, економічний аналіз є єдиною інформаційною підсистемою управління господарською діяльністю промислового підприємства, що володіє спеціальним методологічним інструментарієм, що дає можливість оцінити причинно-наслідкові зв'язки та виявити резерви розвитку підприємства. Крім того, методологія економічного аналізу є мінливою до змін внутрішнього та зовнішнього середовища та здатна оперативно змінювати методологічний інструментарій для оцінки ефективності управління як чинним, так і новими об'єктами управління. Це в край важливо з позиції вивчення процесів евакуації та впливу наслідків бойових дій та окупації державних територій на господарську діяльність промислових підприємств.

Щодо визначеного нами об'єкта економічного аналізу, а саме процеси евакуації промислового підприємства та відновлення роботи на безпечних територіях, то важливим є визначення напрямів розширення існуючого методологічного інструментарію та встановлення нових методичних положень. В цілому економічний аналіз ефективності процесів евакуації та відновлення роботи підприємства на безпечних територіях має бути імплементований в загальну систему економічного аналізу промислового підприємства та відповідати цілісній структурі, що дозволить сформувавши інформаційний продукт, що буде корисним для ухвалення управлінських рішень.

Зокрема складовою розширення методологічного інструментарію економічного аналізу є ідентифікація нових його завдань, що визначатимуть вибір методів та інструментів. В науковій літературі існують різні підходи до структури та змісту завдань економічного аналізу господарської діяльності.

Колектив авторів навчального посібника з економічного аналізу В.В. Горлачук, О.Ю. Коваленко, С.М. Белінська вказують, що «завданням

економічного аналізу господарської діяльності підприємства є дослідження основних показників діяльності підприємств у взаємозв'язку з науково-технічними, технологічними, політичними та іншими процесами у суспільстві, у прогнозування економічних процесів та плануванні фінансово-господарської діяльності» [37].

Купалова Г.І. [90]. пропонує виділяти такі завдання економічного аналізу:

- оцінювання фактичного стану господарювання;
- виявлення факторів, які спричинили відхилення фактичних показників від планових;
- визначення кількісного та якісного впливів різних факторів на результати господарювання;
- визначення резервів поліпшення наявного стану;
- розроблення, обґрунтування шляхів і заходів подальшого використання виявлених резервів та контроль за їх виконанням.

Кулик А.В. пов'язує завдання економічного аналізу з управлінської діяльності, виділяючи такі з них [89]:

- комплексний та системний аналіз ситуації, притаманної керованому об'єктові, виявлення позитивних та негативних сторін, суперечностей, факторів і тенденцій розвитку;
- розроблення альтернативних варіантів дій, спрямованих на досягнення цілей управління;
- обґрунтування необхідності та ефективності управлінських рішень;
- оптимізація та підвищення ефективності управлінської діяльності відповідно до поставлених цілей та з урахуванням наявних можливостей і обмежень.

Вітчизняні вчені В.М. Серединська, О.М. Загородна, Р.В. Федорович пропонують ідентифікувати такі завдання [141]:

- Оцінка ефективності функціонування об'єкта через систему економічних показників.

- Вивчення причинно-наслідкових зв'язків об'єкта і побудова його факторної моделі.

- Дослідження характеру причинно-наслідкових зв'язків і вибір методів їх кількісного виміру.

- Виявлення умов, що позитивно чи негативно впливають на результати діяльності об'єкта.

- Пошук варіантів рішень, які б сприяли покращенню діяльності об'єкта аналізу.

- Порівняння варіантів рішень.

- Підготовка одного або кількох варіантів рішень для керівництва.

Представники одеської школи економічного аналізу, Н.А. Волкова, Р.М. Волчек, О.М. Гайдаєнко та ін. [56] вказують на існування наступних завдань економічного аналізу:

- оцінка обґрунтованості та напруженості взятих зобов'язань;

- об'єктивна оцінка динаміки господарського розвитку підприємства;

- визначення впливу техніко-економічних чинників на досягнуті результати роботи підприємства;

- визначення внутрішньовиробничих резервів підвищення ефективності господарювання; розробка пропозицій щодо їх мобілізації;

- контроль за впровадженням пропозицій, зроблених у ході аналізу;

- поширення передового досвіду щодо підвищення ефективності виробництва;

- розробка короткострокових і довгострокових прогнозів щодо розвитку підприємства.

Грабовецький В.Є. вважає, що на економічний аналіз покладається вирішення таких завдань [38]:

- підвищення рівня науково-економічного обґрунтування планів, нормативів (у процесі їх розробки);

- об'єктивна і всебічна оцінка виконання планів і дотримання нормативів (за даними обліку і звітності);

- визначення економічної ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів;
- виявлення і вимірювання внутрішніх резервів на всіх стадіях виробництва і реалізації продукції;
- оцінка альтернативних варіантів управлінських рішень для вибору оптимального;
- оцінка впливу факторів на зміну показників порівняно з зобов'язаннями, завданнями та даними за попередні періоди;
- вивчення новацій, сприяння їх впровадженню у виробництво та управління і аналіз ефективності від їх використання;
- дослідження конкурентоспроможності свого підприємства і кон'юнктури ринку.

Микитюк В.М. пов'язує завдання економічного аналізу з системою планування на підприємстві [126]:

- проведення всебічної оцінки досягнутого рівня і виконання планів господарської діяльності підприємством в цілому та його структурними підрозділами;
- визначення базових показників планування виробничо-фінансової діяльності окремих підрозділів і підприємства в цілому на майбутній період;
- здійснення контролю виконання планів, а також виконання визначених заходів;
- виявлення і вимірювання впливу різних факторів на показники господарської діяльності підприємства, що аналізується, вивчення причин відхилень;
- виявлення резервів фінансово-господарської діяльності, не врахованих у планових завданнях та не використаних під час їх виконання;
- прогнозування результатів господарської діяльності усіх структурних підрозділів і підприємства в цілому;

- підготовка аналітичних матеріалів для опрацювання і ухвалення управлінських рішень;

- перевірка оптимальності та обґрунтованості управлінських рішень на всіх стадіях управління;

- контроль за здійсненням господарського і внутрішньогосподарського розрахунку, поліпшенням економічної роботи підприємства;

- узагальнення результатів аналізу, формулювання висновків і пропозицій щодо використання отриманих результатів;

- закріплення досягнень та усунення недоліків; поширення передового досвіду і впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво.

Шкроміда В.В. розширює завдання економічного завдання до оцінки внутрішнього та зовнішнього середовища [160]:

- оцінювання чинників зовнішнього середовища;

- дослідження кон'юнктури ринку, попиту на продукцію, що виробляється підприємством, існуючих і потенційних споживачів продукції;

- оцінювання конкурентоспроможності продукції та підприємства;

- розробка наукової бази для здійснення прогнозування планування на підприємстві, розробки як тактичних, так і стратегічних планів;

- вибір оптимального варіанту бізнес-плану;

- оцінка ефективності використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів;

- визначення економічної ефективності інвестицій та інновацій, вибір оптимальних інвестиційних рішень;

- оцінка кінцевих результатів діяльності підприємства;

- виявлення та оцінка внутрішніх резервів на усіх стадіях виробничого процесу, розробка заходів щодо їхнього використання;

- узагальнення інформації економічного аналізу для ухвалення управлінських рішень.

Андрєєва Г.І. [57] визначає такі завдання економічного аналізу:

- підвищення науково-економічного обґрунтування бізнес-планів і нормативів;

- об'єктивна оцінка роботи підприємства, підрозділів, окремих виконавців з точки зору контролю за виконанням ними планів, договірних зобов'язань;

- виявлення впливу факторів і різних причин на відхилення проти завдань, зобов'язань і даних за попередні роки;

- виявлення та організація використання резервів підвищення ефективності виробництва, підготовка відповідних управлінських рішень для їх реалізації;

- вивчення новацій і сприяння їх поширенню, аналіз ефективності новацій за конкретних умов даного підрозділу чи регіону;

- обґрунтування та іспит оптимальності управлінських рішень;

- оцінка реальності та напруженості планових завдань, договірних зобов'язань, квот і розробка на цій основі прогнозів, які як правило, не виходять на можливість обґрунтувати планові завдання, оцінити майбутні доходи, потреби;

- дослідження конкурентоздатності підприємства і кон'юнктури ринку.

Вишнеvsька О.М. визначає завдання економічного аналізу в контексті їх значення під час формування та реалізації управлінських рішень [55]:

- оцінка ефективності функціонування об'єкта через систему економічних показників;

- вивчення причинно-наслідкових зв'язків об'єкта і побудова його факторної моделі;

- дослідження характеру причинно-наслідкових зв'язків і вибір методів їх кількісного виміру;

- виявлення чинників, які позитивно чи негативно впливають на результати діяльності об'єкта;

- пошук варіантів рішень, які б сприяли покращенню діяльності об'єкта аналізу;

- порівняння варіантів рішень;

- підготовка одного або кількох варіантів рішень для керівництва.

В такому ж контексті, але іншого змісту виділяє завдання економічного аналізу Бойко Л.О. та ін. [125]:

- обґрунтування управлінських рішень та контроль за їх виконанням;

- прогнозування результатів діяльності та визначення показників для планування в подальших періодах;

- вивчення впливу окремих факторів на важливі показники діяльності;

- виявлення резервів поліпшення роботи підприємства та пошук шляхів їх мобілізації.

Сгорова О.В., Дорогань-Писаренко Л.О., Литвин О.Ю. пропонують виділяти такі завдання економічного аналізу [59]:

- оцінка стану та встановлення тенденцій окремих економічних явищ і процесів;

- складання планів розвитку підприємства;

- контроль за роботою підприємства, виконанням планів;

- визначення результатів роботи, ефективності використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів;

- пошук резервів підвищення ефективності діяльності та заходів їх впровадження.

Парасій-Вергуненко І.М. визначає досить широкий спектр завдання економічного аналізу [127]:

- вивчення характеру дії економічних законів, установлення закономірностей і тенденцій економічних явищ і процесів у конкретних умовах підприємства;

- наукове обґрунтування поточних і стратегічних планів і цільових комплексних програм;

- оцінювання динаміки основних економічних показників діяльності підприємства: обсягу виробництва та реалізації продукції, чисельності персоналу, прибутку та рентабельності;

- моніторинг виконання планів, програм і управлінських рішень;

- виявлення впливу факторів на відхилення фактичних результатів діяльності від планових та обґрунтування змін планових показників у разі змін кон'юнктури ринку;

- визначення економічної ефективності використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів;

- оцінювання кількісних змін у технічному, технологічному та організаційному рівнях розвитку виробництва і соціального розвитку колективу підприємства;

- оцінювання фінансових результатів діяльності підприємства;

- виявлення та вимірювання поточних і перспективних резервів підвищення ефективності діяльності та розроблення заходів щодо їх використання;

- визначення впливу окремих сторін діяльності бізнес-одиниць і виконавців на загальні результати роботи підприємства;

- оцінювання загальних результатів діяльності підприємства та його підрозділів;

- підготовка інформації для ухвалення оптимальних управлінських рішень.

На нашу думку, усі завдання економічного аналізу, що визначені авторами мають право на існування. Весь спектр завдань може бути звужений чи розширений на конкретному підприємстві. Проте, зважаючи на об'єкт дослідження є необхідність ідентифікації завдань економічного аналізу саме в контексті оцінки ефективності процесів евакуації та відновлення роботи промислових підприємств на безпечних територіях:

- оцінка впливу бойових дій та окупації державних територій на результати діяльності промислового підприємства;
- оцінка впливу наслідків бойових дій та окупації державних територій на необоротні активи;
- визначення частки необоротних активів, які були втрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій;
- оцінка впливу наслідків бойових дій та окупації державних територій на оборотні активи;
- визначення частки оборотних активів, які були втрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій;
- оцінка витрат пов'язаних з евакуацією промислових підприємств на безпечні території;
- оцінка витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях;
- порівняння показників фінансового стану та техніко-економічного стану промислового підприємства за періоди до та після бойових дій і окупації державних територій.

Досягнення зазначених завдань можливе при дотриманні принципів економічного аналізу. В науковій літературі щодо принципів економічного аналізу не існує єдиного підходу, що показують результати дослідження, які наведено в таблиці 3.7.

На нашу думку, принципи економічного аналізу варто поділяти за такими групами:

- принципи системи економічного аналізу: системність, науковість, державний підхід, критичність;
- принципи організації економічного аналізу: систематичність, періодичність, своєчасність, оперативність, плановість, дієвість, ефективність;
- принципи методики економічного аналізу: комплексність, порівнюваність, конкретність, об'єктивність, достовірність, точність, безперервність.

Таблиця 3.7

Принципи економічного аналізу

Джерело	Склад принципів економічного аналізу			
<i>Горлачук В.В.</i> [37]	Науковість		Комплексність	Системність
	Об'єктивність		Дієвість	Економічність
	Узгодженість		Конкретність	
	Державний підхід		Систематичність	
<i>Волкова Н.А.</i> [56]	Державний підхід		Дієвість	Безперервність
	Комплексність		Ефективність	Науковість
	Порівнюваність		Системність	Об'єктивність
	Демократичність		Конкретність	Оперативність
	Точність		Доступність	
<i>Микитюк В.М.</i> [126]	Комплексність	Об'єктивність	Конкретність	Точність
	Дієвість	Плановість	Системність	Зрозумілість
	Своєчасність	Демократизм	Періодичність	Адекватність
	Системний підхід		Оперативність	Основної ланки
	Державний підхід		Науковий характер	
	Ефективність		Соціально-екологічний підхід	
<i>Андрєєва Г.І.</i> [57]	Науковість		Системність	Комплексність
	Достовірність		Точність	Конкретність
	Дієвість		Оперативність	Динамічність
	Об'єктивність		Ефективність	
<i>Бойко Л.О. та ін.</i> [125]	Ефективність		Обережність	Нейтральність
	Критичність		Об'єктивність	Точність
	Конкретність		Дієвість	Систематичність
	Спадковість		Своєчасність	

Відповідно організація та методика економічного аналізу ефективності процесів евакуації та відновлення роботи промислового підприємства на безпечних територіях має відповідати зазначеним принципам та виконувати вказані завдання. Вважаємо, що методичні положення економічного аналізу зазначених об'єктів має ґрунтуватися на таких складових (табл. 3.8):

- оцінка впливу бойових дій та окупації державних територій на результати діяльності промислового підприємства;
- оцінка ефективності необоротних активів;
- оцінка ефективності оборотних активів;
- оцінка ефективності витрат на евакуацію промислового підприємства;
- оцінка ефективності відновлення роботи промислового підприємства на безпечних територіях.

Таблиця 3.8

Методичні положення економічного аналізу ефективності процесів евакуації та відновлення роботи промислового підприємства на безпечних територіях

Зміст <i>1</i>	Методичні прийоми <i>2</i>	Розрахунок <i>3</i>
1. ОЦІНКА ВПЛИВУ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ОКУПАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ТЕРИТОРІЙ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА		
Для забезпечення інвестиційної стабільності та довіри зовнішніх стейкхолдерів до підприємства є необхідність оцінки впливу бойових дій та окупації державних територій на фінансовий стан, майновий, трудовий та фінансовий потенціал	Недоотримані доходи (НДД) $НДД = НД + КСП + КК + КВЗ$	НД – витрата доходів від договорів, що не були виконані; КСП – списана дебіторська заборгованість контрагентів, що внесені до санкційних списків через російське воєнне вторгнення на територію України; КК – списана дебіторська заборгованість контрагентів, які почали працювати за законодавством країни-окупанта; КВЗ – списана дебіторська заборгованість контрагентів, з якими втрачено зв'язок через їх знаходження на окупованих територіях
	Втрата матеріальних ресурсів (ВМР) $ВМР = ВНА + ВОА + АГКЕ$	ВНА – втрачені необоротні активи в результаті бойових дій та окупації державних територій; ВОА – втрачені оборотні активи в результаті бойових дій та окупації державних територій; АГКЕ – втрачені грошові кошти та їх еквіваленти в результаті бойових дій та окупації державних територій
2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ		
Здійснюється оцінка впливу надзвичайних ситуацій на майновий потенціал підприємства в частині необоротних активів, що визначатиме можливість та повноту відновлення роботи підприємства	Втрата необоротних активів (ВНА) $ВНА += ВЗНА + ВДНА + ВЗНАІ + НАНВ$	ВЗНА – необоротні активи, які було знищено в результаті бойових дій до процесу евакуації промислового підприємства, але операція із списання не була оформлена в повному обсязі; ВДНА – необоротні активи, що не придатні до використання після демонтажу в результаті евакуації підприємства; ВЗНАІ – необоротні активи, які було знищено в результаті бойових дій після евакуації промислового підприємства, щодо якого існує достовірна інформація; НАНВ – необоротні активи не придатні до використання через ряд причин пов'язаних із його евакуацією;

Продовження табл. 3.8

1	2	3
	<p>Коефіцієнт витрати необоротних активів (Квна)</p> $Квна = ВНА / НА$	<p>НА – балансова вартість необоротних активів на дату, що передує даті початку бойових дій та окупації державних територій</p>
	<p>Коефіцієнт евакуйованих необоротних активів (Кена)</p> $Кена = ВЕНА / НА$	<p>ВЕНА – вартість евакуйованих необоротних активів у результаті бойових дій та окупації державних територій</p>
	<p>Коефіцієнт відновлення фонду необоротних активів (Квдна)</p> $Квдна = ВВНА / НА$	<p>ВВНА – вартість відновлених необоротних активів, які перебувають у власності промислового підприємства</p>
	<p>Коефіцієнт співвідношення необоротних активів, що отримані у власність та отримані в результаті програми державної підтримки (Ксвнапп)</p> $Ксвнапп = ВВНА / НАДП$	<p>НАДП – необоротні активи, що отримані промисловим підприємством у результаті програми державної підтримки</p>
3. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ		
<p>Розраховується сукупність показників для визначення стану та ефективності використання оборотних активів для прийняття рішень щодо потреби в ресурсах</p>	<p>Вартість втрачених запасів (ВОА)</p> $ВОА = ВВЗ + НЕВЗ + НДВЗ$	<p>ВОА – втрачені оборотні активи в результаті бойових дій та окупації державних територій; ВВЗ – виробничі запаси, що були знищені у результаті бойових дій до моменту евакуації промислового підприємства; НЕВЗ – неевакуйовані виробничі запаси промислового підприємства; НДВЗ – виробничі запаси, які неможливо та недоцільно використовувати після евакуації;</p>

Продовження табл. 3.8

1	2	3
	<p><i>Коефіцієнт втрати запасів (Квз)</i></p> $КВЗ = BOA / CPB3$	CPB3 – середньорічна вартість запасів промислового підприємства
4. ВИТРАТИ НА ЕВАКУАЦІЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА		
Здійснюється оцінка ефективності витрат на евакуацію промислового підприємства	<p><i>Витратомісткість евакуації необоротних активів (ВМНА)</i></p> $ВМНА = EHA / BEHA$	ВМНА – витратомісткість евакуації необоротних активів; ЕНА – евакуйовані необоротні активи; ВЕНА – витрати на евакуацію необоротних активів
	<p><i>Витратомісткість евакуації запасів (ВМОА)</i></p> $ВМОА = EOA / BEOA$	ВМОА – витратомісткість евакуації оборотних активів; ЕОА – евакуйовані оборотні активи; ВЕОА – витрати на евакуацію оборотних активів
	<p><i>Структура витрат на евакуацію (СВЕ)</i></p>	Питома вага кожного виду витрат за етапами евакуації та елементами витрат
5. ВІДНОВЛЕННЯ РОБОТИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА НА БЕЗПЕЧНИХ ТЕРИТОРІЯХ		
Здійснюється оцінка ефективності витрат на відновлення роботи промислового підприємства на безпечних територіях	<p><i>Структура витрат на відновлення роботи підприємства</i></p>	Питома вага кожного виду витрат за етапами відновлення та елементами витрат
	<p><i>Витратомісткість відновлення роботи необоротних активів (ВМВНА)</i></p> $ВМВНА = ВВНА / НАВЕ$	ВМВНА – витрати місткість відновлення роботи необоротних активів; ВВНА – витрати на відновлення роботи необоротних активів; НАВЕ – необоротні активи, що введені в експлуатацію
	<p><i>Витратомісткість відновлення роботи необоротних активів, що отримані за програмою державної підтримки (ВМВНАДП)</i></p> $ВМВНАДП = ВВНА / НАВЕДП$	ВМВНАДП – витратомісткість відновлення роботи необоротних активів, що отримані за програмою державної підтримки; НАВЕДП – необоротні активи отримані в результаті програми державної підтримки, що введені в експлуатацію

Зазначений порядок може використовуватися як в повному обсязі, так і за запитом конкретного стейкхолдера. За результатами розрахунків аналітики мають сформулювати аналітичну записку за вказаною структурою:

- вступна частина. Розкриваються завдання, які ставляться перед економічним аналізом та обсяги і терміни здійснення аналітичних розрахунків;

- методологія та інформаційне забезпечення аналітичних розрахунків. Визначаються методи, які застосовані та обґрунтовують потреби саме у використанні конкретних аналітичних розрахунків. За кожним аналітичним показником визначається інформаційне забезпечення, зокрема конкретизується форма внутрішньої чи зовнішньої звітності промислового підприємства;

- результати застосування аналітичних розрахунків. Містить результати економічного аналізу за кожним об'єктом евакуації та встановлюється відхилення від норм;

- факторний аналіз. Визначається вплив кожного окремого фактора на результативний показник економічного аналізу;

- висновки та рекомендації. Аналітики формують загальні висновки та рекомендації за результатами евакуації та відновлення роботи підприємства на безпечних територіях.

Таким чином, за результатами дослідження нами обґрунтовано організаційно-методологічні положення економічного аналізу ефективності процесів евакуації та відновлення роботи промислового підприємства на безпечних територіях. Обґрунтовано необхідність виділення наступних завдань економічного аналізу за об'єктом дослідження: оцінка впливу бойових дій та окупації державних територій на результати діяльності промислового підприємства; оцінка впливу наслідків бойових дій та окупації державних територій на необоротні активи; визначення частки необоротних активів, які були втрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій; оцінка впливу

наслідків бойових дій та окупації державних територій на оборотні активи; визначення частки оборотних активів, які були втрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій; оцінка витрат пов'язаних із евакуацією промислових підприємств на безпечні території; оцінка витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях; порівняння показників фінансового стану та техніко-економічного стану промислового підприємства за періоди до та після бойових дій та окупації державних територій. Встановлено, що виконання зазначених завдань можливе за дотримання сукупності принципів економічного аналізу, які запропоновано групувати таким чином: принципи системи економічного аналізу (системність, науковість, державний підхід, критичність); принципи організації економічного аналізу (систематичність, періодичність, своєчасність, оперативність, плановість, дієвість, ефективність); принципи методики економічного аналізу (комплексність, порівнюваність, конкретність, об'єктивність, достовірність, точність, безперервність).

Розроблено сукупність аналітичних показників: недоотримані доходи; втрата матеріальних ресурсів; втрата необоротних активів; коефіцієнт витрати необоротних активів; коефіцієнт евакуйованих необоротних активів; коефіцієнт відновлення фонду необоротних активів; коефіцієнт співвідношення необоротних активів, що отримані у власність та отримані в результаті програми державної підтримки; вартість втрачених запасів; коефіцієнт втрати запасів, витратомісткість евакуації необоротних активів; витратомісткість евакуації запасів; витратомісткість відновлення роботи необоротних активів; витратомісткість відновлення роботи необоротних активів, що отримані за програмою державної підтримки.

Висновки до 3-го розділу

1. Встановлено, що основними напрямками формування системи внутрішньої звітності на промисловому підприємстві в цілому та за процесами евакуації підприємства є: визначення сутності внутрішньої звітності; визначення вимог до внутрішньої звітності; встановлення завдань внутрішньої звітності; ідентифікація етапів формування системи внутрішньої звітності; розробка форм внутрішньої звітності щодо евакуації промислового підприємства.

2. Ідентифіковано такі підходи вчених до змісту внутрішньої звітності, зокрема: внутрішня звітність як комплекс показників; вид бухгалтерської звітності; система форм інформації; складова джерел інформації; інформаційний продукт. Проведений аналіз дозволив запропонувати власний підхід до сутності даної складової системи бухгалтерського обліку: вид звітності, що є комплексом показників, які формуються на основі облікових та необлікових даних про стан господарської діяльності промислового підприємства в цілому та її окремих складових чи процесів, в результаті чого формується інформаційний продукт для ухвалення управлінських рішень оперативного, тактичного та стратегічного характеру внутрішніми користувачами.

3. Основними напрямками використання інформації внутрішньої звітності є: ухвалення оперативних управлінських рішень; ухвалення тактичних управлінських рішень; ухвалення стратегічних управлінських рішень; здійснення аналітичних розрахунків; формування аналітичних довідок; формування проєктів.

4. Запропоновано сукупність вимог до внутрішньої звітності: оперативність; повнота; простота / зрозумілість; ризикоорієнтована; зіставність; методологічна єдність; об'єктивність; достовірність. Зазначені вимоги спрямовані на виконання наступних завдань внутрішньої звітності: стратегічні завдання системи внутрішньої звітності (забезпечення

інформацією процесу розробки стратегій розвитку промислового підприємства в довгостроковому періоді; формування інформаційного забезпечення аналітичних розрахунків стратегічного аналізу діяльності підприємства; інформаційне забезпечення аналітичних розрахунків щодо оцінки діяльності підприємства за принципом безперервності; формування інформаційного забезпечення аналітичних розрахунків інвестиційних проєктів; формування даних щодо впливу надзвичайних ситуацій (бойових дій та окупації державних територій) на стратегічні цілі промислового підприємства; формування інформації для оцінки); тактичні завдання внутрішньої звітності (інформаційне забезпечення економічного аналізу фінансового стану підприємства; інформаційне забезпечення формування інтегрованої звітності підприємства; формування даних для оцінки наслідків надзвичайних ситуацій (бойових дій та окупації державних територій); формування інформації для ухвалення тактичних рішень щодо евакуації промислових підприємств на безпечні території; формування інформації для ухвалення тактичних рішень щодо відновлення роботи промислових підприємств на безпечні території; інформаційне забезпечення аналітичних розрахунків щодо можливості відновлення роботи підприємства після евакуації; оперативні завдання внутрішньої звітності (оперативне отримання інформації для ухвалення управлінських рішень щодо виробничих процесів; оперативне отримання інформації для ухвалення управлінських рішень щодо процесів евакуації; оперативне отримання інформації для ухвалення управлінських рішень щодо процесів відновлення роботи)).

5. Запропоновано етапи формування системи внутрішньої звітності:

1. Оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства, що передбачає ідентифікацію інформаційних запитів стейкхолдерів.
2. Визначення точок управління господарською діяльністю промислового підприємства, щодо яких є особливі інформаційні запити.
3. Організація інформаційно-комунікаційних зв'язків у системі управління

господарською діяльністю виходячи з організаційної структури промислового підприємства. 4. Проектування системи внутрішньої звітності промислового підприємства та встановлення центрів відповідальності за формування інформації. 5. Визначення суб'єктів формування, оприлюднення та обробки внутрішньої звітності; 6. Формування внутрішньої регламентації системи внутрішньої звітності підприємства. 7. Визначення структури системи внутрішньої звітності та змістовного наповнення звітів. 8. Внутрішній контроль внутрішньої звітності, що є складовою внутрішнього контролю господарської діяльності промислового підприємства. 9. Перегляд системи внутрішньої звітності, здійснюється періодично або за умови зміни внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування промислового підприємства.

6. Для забезпечення інформаційних потреб управління процесами евакуації та відновлення діяльності промислового підприємства розроблено сукупність форм звітності: Форма внутрішнього звіту про наслідки надзвичайних ситуацій, в тому числі бойових дій та окупації державних територій (необоротні активи); Форма внутрішнього звіту про наслідки надзвичайних ситуацій, в тому числі бойових дій та окупації державних територій (виробничі запаси); Форма внутрішнього звіту про наслідки надзвичайних ситуацій, в тому числі бойових дій та окупації державних територій (грошові кошти та їх еквіваленти); Форма внутрішнього звіту про витрати на евакуацію.

7. Запропоновано сукупність завдань економічного аналізу ефективності процесу евакуації та відновлення діяльності промислового підприємства: оцінка впливу бойових дій та окупації державних територій на результати діяльності промислового підприємства; оцінка впливу наслідків бойових дій та окупації державних територій на необоротні активи; визначення частки необоротних активів, які були втрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій; оцінка впливу наслідків бойових дій та окупації державних територій на оборотні активи;

визначення частки оборотних активів, які були втрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій; оцінка витрат пов'язаних з евакуацією промислових підприємств на безпечні території; оцінка витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях; порівняння показників фінансового стану та техніко-економічного стану промислового підприємства за періоди до та після бойових дій та окупації державних територій.

8. Запропоновано сукупність принципів економічного аналізу, які згруповані таким чином: принципи системи економічного аналізу: системність, науковість, державний підхід, критичність; принципи організації економічного аналізу: систематичність, періодичність, своєчасність, оперативність, плановість, дієвість, ефективність; принципи методики економічного аналізу: комплексність, порівнюваність, конкретність, об'єктивність, достовірність, точність, безперервність.

9. Розроблено сукупність аналітичних показників для оцінки ефективності процесів евакуації та відновлення діяльності підприємства: недоотримані доходи; втрата матеріальних ресурсів; втрата необоротних активів; коефіцієнт витрати необоротних активів; коефіцієнт евакуйованих необоротних активів; коефіцієнт відновлення фонду необоротних активів; коефіцієнт співвідношення необоротних активів, що отримані у власність та отримані в результаті програми державної підтримки; вартість втрачених запасів; коефіцієнт втрати запасів, витратомісткість евакуації необоротних активів; витратомісткість евакуації запасів; витратомісткість відновлення роботи необоротних активів; витратомісткість відновлення роботи необоротних активів, що отримані за програмою державної підтримки.

ВИСНОВКИ

1. Наразі особливо актуальними є дослідження таких нових для нас проблем, як особливості функціонування військової економіки в умовах ринку, пошук ефективних шляхів реформування ОПК, активізації інноваційних процесів у військовій економіці, удосконалення воєнно-бюджетного процесу. Все гостріше відчувається потреба у створенні спеціальних досліджень з розробки науково обґрунтованої та такої, що відповідає сучасним вимогам воєнно-економічної політики стратегії. Одним із центральних завдань воєнно-економічної науки має стати розробка конкретних рекомендацій щодо вдосконалення державного механізму управління воєнно-економічною діяльністю, оптимізації воєнних витрат, їх зіставлення з економічними та науково-технічними можливостями країни. Важливим напрямом досягнення цих цілей може стати науково-методична розробка, практичне використання програмно-цільового підходу до оцінки, планування та фінансування воєнних потреб країн. У цілому нині розвиток воєнно-економічної науки значно відстає в осмисленні та теоретичному узагальненні нових явищ у сфері економічного забезпечення воєнного періоду.

2. Процес евакуації промислового підприємства є технологічно, інформаційно та юридично складним процесом, що вимагає залучення сукупності суб'єктів та ресурсів. Складність зазначеного процесу передбачає сукупність проблем у його обліковому відображенні та ідентифікації відповідних об'єктів. Розроблена інформаційна модель системи об'єктів бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства, передбачає ідентифікацію сукупності об'єктів та обґрунтування порядку відображення витрат, що з нею пов'язані. Обґрунтовано структуру та властивості системи об'єктів бухгалтерського

обліку процесів евакуації та відновлення діяльності промислового підприємства, що полягає в розробці комплексної інформації моделі, яка характеризує такі складові об'єктів: об'єкти господарської діяльності; наслідки бойових дій та тимчасової окупації державних територій; необлікові об'єкти (інформаційні ресурси); витрати пов'язані з процесом евакуації та відновленням діяльності підприємства.

3. Розроблено комплексний підхід до організації бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства, який враховує положення щодо власне евакуації підприємства, так і запуску його роботи на безпечних територіях. Організацію бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства пропонуємо здійснювати за вказаними етапами: 1) оцінка можливості евакуації підприємства; 2) формування наказу про евакуацію підприємства; 3) встановлення специфіки процесу евакуації; 4) визначення суб'єкта ведення бухгалтерського обліку; 5) встановлення порядку приймання-передачі евакуйованого майна; 6) встановлення порядку приймання передачі евакуйованих інформаційних ресурсів; 7) організація документального супроводу операцій щодо евакуації підприємства; 8) визначення порядку відображення витрат на евакуацію; 9) визначення порядку списання втраченого майна; 10) визначення порядку списання втрачених документів; 11) визначення порядку формування та оприлюднення звітності. За кожним етапом запропоновано порядок дій та визначено ключові змістовні точки. Організація бухгалтерського обліку процесу запуску роботи промислового підприємства на безпечних територіях передбачає такі етапи: 1) оцінка стану бухгалтерського обліку в результаті евакуації; 2) визначені форми організації бухгалтерського обліку; 3) формування облікової політики; 4) затвердження робочого плану рахунків; 5) організація первинного документування; 6) встановлення порядку формування та оприлюднення звітності. Зазначене дозволяє організувати процес облікового відображення з урахуванням специфіки

діяльності підприємства та властивостей надзвичайних ситуацій воєнного характеру.

4. Розроблено методичні положення облікового відображення процесу евакуації промислового підприємства. Зокрема, запропоновано порядок організації інвентаризаційного процесу; встановлено напрями реквізитного розширення первинних документів; обґрунтовано порядок організації аналітичного обліку та встановлено порядок відображення на рахунках таких об'єктів: списання об'єктів необоротних активів; консервування об'єкта необоротних активів; списання запасів промислового підприємства через бойові дії та окупацію державних територій; списання грошових коштів та їх еквівалентів промислового підприємства через бойові дії та окупацію державних територій; списання та зміна статусу дебіторської заборгованості; витрати на евакуацію. В цілому зазначене дозволяє сформувати комплексний інформаційний продукт для ухвалення управлінських рішень внутрішніми та зовнішніми зацікавленими сторонами.

5. Запропоновано організаційно-методичні положення, що полягають у пропозиціях щодо формування робочого плану рахунків для обліку майна підприємства, що було евакуйовано, придбано для відновлення роботи, отримано від держави і міжнародних фондів та отримано в результаті програми державної підтримки релокації. Встановлено порядок облікового відображення даних активів. Розроблено підходи до організації аналітичного обліку виробничих запасів та витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях.

6. Розроблено систему внутрішньої звітності промислового підприємства в частині представлення інформації про наслідки бойових дій та окупації державних територій; евакуації промислового підприємства та запуску роботи на безпечних територіях. Під внутрішньою звітністю запропоновано розуміти: вид звітності, що представляє собою комплекс показників, які формуються на основі облікових та необлікових даних про

стан господарської діяльності промислового підприємства в цілому та її окремих складових чи процесів, у результаті чого формується інформаційний продукт для ухвалення управлінських рішень оперативного, тактичного та стратегічного характеру внутрішніми користувачами. Встановлено вимоги до внутрішньої звітності: оперативність, повнота, простота / зрозумілість, ризикоорієнтована, зіставність, методологічна єдність, об'єктивність, достовірність. Відповідно визначено завдання, які розподілено на стратегічні, тактичні та оперативні. Запропоновано етапи формування системи внутрішньої звітності: 1) оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства; 2) визначення точок управління господарською діяльністю промислового підприємства; 3) організація інформаційно-комунікаційних зв'язків у системі управління господарською діяльністю; 4) проектування системи внутрішньої звітності промислового підприємства; 5) визначення суб'єктів формування, оприлюднення та обробки внутрішньої звітності; 6) формування внутрішньої регламентації системи внутрішньої звітності підприємства; 7) визначення структури системи внутрішньої звітності та змістовного наповнення звітів; 8) внутрішній контроль внутрішньої звітності; 9) перегляд системи внутрішньої звітності. Для забезпечення управлінських рішень щодо процесу евакуації промислового підприємства запропоновано сукупність форм внутрішньої звітності в розрізі наслідків і витрат евакуації та розроблено механізм формування показників.

7. Обґрунтовано організаційно-методологічні положення економічного аналізу ефективності процесів евакуації та відновлення роботи промислового підприємства на безпечних територіях. Обґрунтовано необхідність виділення наступних завдань економічного аналізу за об'єктом дослідження: оцінка впливу бойових дій та окупації державних територій на результати діяльності промислового підприємства; оцінка впливу наслідків бойових дій та окупації державних

територій на необоротні активи; визначення частки необоротних активів, які були втрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій; оцінка впливу наслідків бойових дій та окупації державних територій на оборотні активи; визначення частки оборотних активів, які були втрачені в результаті бойових дій та окупації державних територій; оцінка витрат пов'язаних з евакуацією промислових підприємств на безпечні території; оцінка витрат на відновлення роботи підприємства на безпечних територіях; порівняння показників фінансового стану та техніко-економічного стану промислового підприємства за періоди до та після бойових дій і окупації державних територій. Встановлено, що виконання зазначених завдань можливе за дотримання сукупності принципів економічного аналізу, які запропоновано групувати таким чином: принципи системи економічного аналізу (системність, науковість, державний підхід, критичність); принципи організації економічного аналізу (систематичність, періодичність, своєчасність, оперативність, плановість, дієвість, ефективність); принципи методики економічного аналізу (комплексність, порівнюваність, конкретність, об'єктивність, достовірність, точність, безперервність). Розроблено сукупність аналітичних показників: недоотримані доходи; втрата матеріальних ресурсів; втрата необоротних активів; коефіцієнт витрати необоротних активів; коефіцієнт евакуйованих необоротних активів; коефіцієнт відновлення фонду необоротних активів; коефіцієнт співвідношення необоротних активів, що отримані у власність та отримані в результаті програми державної підтримки; вартість втрачених запасів; коефіцієнт втрати запасів, витратомісткість евакуації необоротних активів; витратомісткість евакуації запасів; витратомісткість відновлення роботи необоротних активів; витратомісткість відновлення роботи необоротних активів, що отримані за програмою державної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеюк Л. Формування фінансових результатів в умовах реформування системи бухгалтерського обліку. Економіка, фінанси, право. 2001. № 1. С. 4-5.
2. Аналіз господарської діяльності [текст]: навчальний посібник / [за заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової] – К.: «Центр учбової літератури», 2013. 384 с.
3. Афанасьєв М.В., Гончаров А.Б. Економіка підприємства: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / За ред. проф. М.В. Афанасьєва. Х.: ВД „Інжек”, 2003. 410 с.
4. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: підруч. Х.: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
5. Барило О.Г., Потеряйко С.П., Тищенко В.О. Робота органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. К. 2013. № 189. С. 269-277.
6. Барило О.Г., Потеряйко С.П., Тищенко В.О. Удосконалення процесу управління у надзвичайних ситуаціях. Науковий вісник Академії муніципального управління: збірник наукових праць. 2013. Вип. 2. С. 119–124.
7. Бачинський В.І. Внутрішньогосподарська (управлінська) звітність. Вісник НУ “Львівська політехніка”. 2008. № 578. С. 116-119.
8. Безродна Т.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття. Вісник Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля. 2008. № 10 (128). Ч. 2. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal-/Soc_Gum/VSUNU/2008_10_2/bezrodna.pdf
9. Белова І., Семенишена Н. Гармонізація і стандартизація як об’єктивна необхідність кумулятивізму інституту бухгалтерського обліку.

Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. наук. журн. 2018. Вип. 3-4. С. 7-20.

10. Бенько М.М. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: підручник. Київ : В-во Ліра-К, 2021. 560 с.

11. Бехтер Л.А. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/3568/1/138.pdf>

12. Боднарчук Ю. Аспекти удосконалення обліково-аналітичного забезпечення підприємств. Міжнародна науково-практична конференція за участю іноземних студентів. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8507/1/>

13. Бондар М. Обліково-аналітична інформація в управлінні підприємницькою діяльністю. Зб. наук. праць Тернопільського нац. екон. ун-ту «Економічний аналіз». 2010. Вип. 6. С. 13-16.

14. Бондаренко Н.М. Теоретичні основи організації обліку на підприємстві. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 4. С. 10–14.

15. Бублик М.І., Коропецька Т.О. Оцінювання техногенних збитків промислових підприємств в умовах формування еволюційної економіки. Вісник НУ «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. 2012. № 725. С. 32-41.

16. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський управлінський облік : [підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів] / Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Канурна З.Ф. та ін. / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2005. 480 с.

17. Бухгалтерський облік в Україні: [навч. посібник] / За ред. Р. Л. Хом'яка. 3-ге вид., доп. і перероб. Львів: Інтелект-Захід, 2004. 12 с.

18. Бухгалтерський фінансовий облік: [підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів] / За ред. Ф.Ф. Бутинця. 8-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.

19. Вербило О.Ф., Камінська Т.Г., Коробова Н.М. Бухгалтерський облік у промислових і агросервісних підприємствах / За ред. О.Ф.Вербило : [підручник]. Київ: Каравела, 2014. 367 с.
20. Вербило О.Ф., Камінська Т.Г., Коробова Н.М. Бухгалтерський облік у промислових і агросервісних підприємствах : [навч. посібник] / За ред. О.Ф. Вербило. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: НУБіП України, 2011. 294 с.
21. Вербило О.Ф., Кондрицька Т.П., Ярошинський В.М. Бухгалтерський облік у менеджменті: зміст та методика навчання: підруч. / за ред. доц., к.е.н. О.Ф. Вербило. К.: НАУ, 2006. Ч. 3: Управлінський облік. 328 с.
22. Вербило О.Ф., Коробова Н.М. Бухгалтерський облік / За ред. О.Ф. Вербило. К.: НУБіП Україна, 2009. 216 с.
23. Височан О.С. Формування системи якісних критеріїв внутрішньогосподарської звітності для задоволення потреб керівництва підприємства. Економіка, фінанси, право. 2014. Вип. 3-1. С. 3-7.
24. Вовчик Н.Л. Особливості формування внутрішньої звітності підприємства. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/29-1.pdf>
25. Волянський П.Б. Методологічні підходи до управління ризиками в процесі ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 13. С. 23-25.
26. Галузеві стандарти обліку та фінансової звітності: колективна монографія / [В.М. Жук, Ю.С. Бездушна, Б.В. Мельничук та ін.]; За ред. В.М. Жука. К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2015. 368 с.
27. Гапак Н.М., Капштан С.А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства. Серія Економіка. Випуск 1 (42). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14781/1>
28. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітична інформація як визначальний чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Вісник

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Науковий журнал. 2011. №3 (157). С. 57-65.

29. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства : монографія. Київ : КНЕУ, 2012. 305 с.

30. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.09, 21.04.02. Київ, 2013. 35 с.

31. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання як об'єкт наукових досліджень. Зб. наук. праць «Управління проектами та розвиток виробництва». 2011. № 1(37). С. 142-150.

32. Гоголь Т.А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу: монографія. Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2014. 384 с.

33. Головацька С.І., Хаймьонова Н.С. Організаційно-методичні моделі внутрішнього контролю витрат підприємств. Економічні науки : збірник наукових праць; Луцький національний технічний університет. 2015. Вип. 12 (45). С. 75-81.

34. Горай О.С. Бухгалтерський облік зобов'язань та активів, що втрачено або пошкоджено в результаті бойових дій та окупації державних територій. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 2. С. 69–77.

35. Горай О.С. Бухгалтерський облік наслідків бойових дій та окупації державних територій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец.: 08.00.09. Житомир, 2018. 23 с. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7361/Horai.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

36. Горай О.С. Ідентифікація наслідків бойових дій та окупації державних територій в бухгалтерському обліку. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник

наукових праць. 2017. Вип. 3 (38). С. 21-31. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/121985/117569>

37. Горлачук В.В., Коваленко О.Ю., Белінська С.М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства: [навчальний посібник]. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 308 с.

38. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2009. 256 с.

39. Грицишен Д.О. Бухгалтерський облік в контексті реформування ісламського суспільства: стан і перспективи. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2006. № 3 (37). С. 31-36.

40. Грицишен Д.О. Ісламська модель бухгалтерського обліку в умовах глобалізації: напрями адаптації в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец.: 08.00.09. Житомир, 2010. 25 с. URL: <http://library.ztu.edu.ua/e-copies/autoref/Grytsyshen.pdf>

41. Грицишен Д.О. Менталітет та релігія як основа формування особливостей соціально-економічних відносин та національної системи бухгалтерського обліку. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2006. № 4 (38). С. 61-65.

42. Грицишен Д.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. ... екон. наук за спец.: 08.00.09. Житомир, 2016. 42 с. URL: http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1654/Avtoref_Gritsishen_D.O..pdf?sequence=1

43. Грицишен Д.О. Організація бухгалтерського обліку в ісламських країнах: вплив економічних принципів. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2008. Випуск 3 (12). С. 147-163.

44. Грицишен Д.О. Особливості формування організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку в країнах зони поширення ісламу. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. 2007. Випуск 2(8). С. 44-50.

45. Грицишен Д.О. Трансформація завдань бухгалтерського обліку як основа розвитку його теоретико-методологічної конструкції. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Вип. 11. С. 280-286.

46. Грицишен Д.О., Кучук А.О. Розробка системи внутрішньої звітності щодо процесу евакуації як інформаційна основа аналітичної оцінки. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2022. № (2(52)), С. 18–28.

47. Грицишен Д.О. Бухгалтерський облік в системі управління економіко-екологічною безпекою промислових підприємств: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2015. 540 с.

48. Гудзенко Н.М., Настенко М.М. Поняття надзвичайної події та особливості відображення її наслідків в обліку. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/ponyattya-nadzvichaynoi-podii-ta-osoblivosti-vidobrazhennya-ii-naslidkiv-v-obliku.html>

49. Дерій В. Проблеми теорії науки, методики й організації навчання і практики економічного аналізу. Бухгалтерський облік і аудит. 2014. № 6. С. 3-11.

50. Дерун І. Оцінка вибору програмного забезпечення для обліку необоротних активів . Журнал «Вісник» .Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. 2013. URL: http://bulletineconom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/147_9.pdf

51. Дідоренко Т.В., Белова І.М. Методика обліку витрат і доходів зі страхування майна на сільськогосподарських підприємствах. Молодий вчений. 2018. №5. С. 699-703.

52. Евакуація бізнесу: скільки підприємств вдалося вивезти із зони бойових дій. URL: <https://tsn.ua/groshi/evakuaciya-biznesu-skilki-pidpriyemstv-vdalosya-vivezti-iz-zoni-boyovih-diy-2029945.html>

53. Евакуація підприємств із зони бойових дій на безпечну територію. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/evakuacziya-pidpriyemstv-iz-zoni-boyovih-dij-na-bezpechnu-teritoriyu/>

54. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : [колективна монографія у 2т.]. Дніпропетровськ: «ФОП Дробязко С.І.», 2014. Т. 2. 349 с.

55. Економічний аналіз: курс лекцій для здобувачів початкового (короткий цикл) рівня вищої освіти ОПП «Облік і оподаткування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» денної форми здобуття вищої освіти / уклад. О.М. Вишневська, Л.А. Козаченко, А.Г. Костирко. Миколаїв : МНАУ, 2022. 85 с.

56. Економічний аналіз: навч. посібник. / Н.А. Волкова, Р.М. Волчек, О.М. Гайдаєнко та ін. / За ред. Н.А.Волкової. Одеса: ОНЕУ, ротاپринт. 2015. 310 с.

57. Економічний аналіз: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Уклад. Г.І. Андрєєва. Суми: УАБС, 2007. 230 с.

58. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Горай О.С. Інформаційна модель управління наслідками бойових дій та окупованих державних територій мікроекономічних агентів: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2018. 220 с.

59. Єгорова О.В., Дорогань-Писаренко Л.О., Литвин О.Ю. Аналіз господарської діяльності: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів аграрного профілю]. Полтава : РВВД ПДАА, 2016. 308 с.

60. Єрмолаєва М. В., Левченко З. М. Організаційні та облікові аспекти відображення надзвичайних подій в сільському господарстві. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : Матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. м. Полтава, 31 березня 2020 року. Полтава, 2020. С. 41-43.

61. Єрмолаєва М.В. Надзвичайні події в обліку і звітності. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством: Матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. м. Полтава, 14-15 квітня 2022 р. Полтава, 2022. С. 93-95.

62. Житний П.Є. Організація управлінського обліку в фінансово-промислових установах. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2006. № 5 (99). С. 19-23.

63. Жук В.М. Концептуальні підходи вирішення поверхневих та глибинних проблем обліку інноваційної діяльності. Облік і фінанси АПК. 2011. № 1. С. 36-39.

64. Задорожний З. Облік надзвичайних витрат і доходів. Бухгалтерський облік і аудит. 2002. № 1. С. 54–58.

65. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т.9. Аварійнорятувальні та інші невідкладні роботи / [Євдін О.М., Блажчук К.В., Фомін А.І., 127 Слюсар А.А., Негрієнко С.В. та ін.] К. : УкрНДІЦЗ, 2012. 476 с.

66. Звітність підприємств : навч. посіб. (для студ. вищ. навч. закл. за спец. «Облік і оподаткування») / [В.П. Пантелеєв, О.А. Юрченко, Г.М. Курило, К.В. Безверхий ; за заг. редакцією д. е. н., проф. В. П. Пантелеєва]. К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2017. 432 с.

67. Звітність підприємств. Методичні рекомендації до практичних занять і самостійного вивчення дисципліни здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» / І.В. Свиноус, Н.В. Хомяк, С.М. Хомовий, О.Ю. Гаврик, Н.О. Томілова, В.С. Заболотний. Біла Церква, 2020. 79 с.

68. Зоріна О.А. Проблематика трактування контролінгу. Статистика України: наук.- інформ. журнал. 2011. № 1 (52). С. 40-44.

69. Із зони бойових дій за місяць евакуювали 156 підприємств. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3447573-za-misac-evakujovano-156-pidpriemstv-minekonomiki.html>

70. Індекс війни. Моніторинг воєнних конфліктів у світі 2021 року / УССД. УССД. URL: <https://ussd.org.ua/2022/01/18/indeks-vijny-monitoring-voyennyh-konfliktiv-u-sviti-2021-roku/>

71. Інфографіка. URL: <https://www.uawarinfographic.toplead.com.ua/>

72. Камінська Т.Г. Обліково-аналітичний процес: його зміст стадії. *Наук. вісн. НАУ*. 2002. Вип. 50. С. 313-318.
73. Кантаєва О.В. Бухгалтерський облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія: монографія. Житомир: ФОП Кузьмін Дн.Л., 2010. 424 с.
74. Карпенко О.В. Класифікація управлінської звітності як основа розуміння її сутності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2011. Вип. 16. С. 145-151.
75. Карпенко О.В., Любимов М.О. Класифікація управлінської звітності як основа розуміння її сутності. *Фінансова система України: збірник наукових праць*. Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2011. Вип. 16. С. 111-118.
76. Качинський А.Б., Іванюта С.П. Оцінка економічного ризику надзвичайних ситуацій в областях Західного регіону України. *Регіональна економіка*. 2012. № 2. С. 64-72.
77. Кириченко О.С. Сутність управління системою економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2012. Випуск 1. Том 1. С. 265-270.
78. Клименко Н.Г. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій: теоретичний та історичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. наук з : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління». Київ. 2008. С. 1-16.
79. Ковальчук Н.О., Побіжан Т.А. Аналіз стану основних засобів на підприємствах України. *Молодий вчений*. 2017. № 10 (50). С. 910-914.
80. Колос І.В. Звітність як елемент системи управління підприємством. *Економіка та держава*. 2006. № 8. С. 26-31
81. Коноваліхіна Т.О. Управлінська звітність в системі обліково-аналітичного забезпечення менеджменту ресторану. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства: наук.-практ. конф. (23–24 жовт. 2009 р.)*. Л.: Львівська політехніка, 2009. С. 55-56.

82. Король С.Я. Управлінська звітність: сутність і алгоритм формування. БізнесІнформ. 2014. № 7. С. 325-330.
83. Корягін М.В. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської звітності: Монографія. Київ, 2016. 276 с.
84. Коцупатрий М.М. Завдання та функції управлінського обліку. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф, 23 квітня 2020. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/9268/1>
85. Крупка Я.Д., Питель С.В., Мельничук І.В. Облік інвестиційно-інноваційної діяльності: навчальний посібник. Тернопіль: ТАЙП, 2011. 234 с.
86. Кужельний М.В., Левицька С.О. Організація обліку: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
87. Кужельний М.В., Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. К.: КНЕУ, 2001. 534 с.
88. Кузнецова С.А. Управлінська бухгалтерська звітність: проблеми створення. Бухгалтерський облік і аудит. 2008. № 11. С. 15-24.
89. Кулик А.В. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал»», 2018. 452 с.
90. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 639 с.
91. Куцик П.О. Сучасне трактування, склад і особливості формування управлінської звітності підприємства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2014. № 797. С. 248-254
92. Кучук А.О. Бухгалтерський облік процесів відновлення діяльності підприємств на безпечних територіях. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 2022. Том 33 (72). № 1. С. 52-58.
93. Кучук А.О. Інформаційна модель системи об'єктів бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства. Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та

глобальних викликів ХХІ століття: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (Житомир, 7-8 грудня 2023 р.). Житомир: Житомирська політехніка, 2023. 585 с. С. 583-585.

94. Кучук А.О. Ключові завдання бухгалтерського обліку процесів евакуації підприємств. Тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. – Житомир : «Житомирська політехніка», 2024. 696 с., С. 698-699.

95. Кучук А.О. Методичні положення бухгалтерського обліку процесів евакуації підприємств. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали V Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 10 жовтня 2024 року). Житомир: Житомирська політехніка, 2024. – 218 с., С.211-213.

96. Кучук А.О. Облікове відображення процесу евакуації промислових підприємств. Проблеми системного підходу в економіці. 2021. Випуск 3 (83). С. 105-117.

97. Кучук А.О. Огляд основних джерел дослідження проблем бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації промислових підприємств. Економічний простір. 2022. № 178. С. 89-96.

98. Кучук А.О. Організація бухгалтерського обліку евакуації промислових підприємств. Інтелект ХХІ. 2021. № 1. С. 101-109.

99. Кучук А.О. Ризики використання аутсорсингу для економічної безпеки суб'єктів господарювання в Україні. Економіка та суспільство. 2021. №24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/209>

100. Кучук А.О. Структура об'єктів управління процесами евакуації промислових підприємств. Держава та регіони. 2021. № 2 (119). С. 86-93.

101. Лабунська С.В. Концепція побудови системи економічної безпеки підприємства в процесі інноваційної діяльності. Проблеми економіки. 2014. №4. С. 282-289.

102. Ларіков В.Ю. Складання управлінської звітності в умовах автоматизованої обробки даних. URL: http://www.nbuuv.gov.ua/soc_gum/vsunu/2008_10_2.pdf.
103. Легенчук С.Ф. Багатоваріантність в бухгалтерському обліку: історико-теоретичні аспекти. Житомир : ЖДТУ, 2017. 204 с.
104. Ліба Н. С. Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної діяльності. Економічний аналіз. 2012. Вип. 11, Ч. 4. С. 248-251.
105. Ліпич Л. Г., Хілуха О. А., Кушнір М. А., Скорук О. В. Стратегія управління безпекою підприємства в контексті галузевих загроз. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018. Том 4 №16. С. 41–49.
106. Малащенко В. Економічна безпека підприємства як чинник ефективного корпоративного управління. Вісник Національної академії державного управління. 2013. №11. С. 283-291.
107. Мельниченко О.А. Управління структурними зрушеннями. Х. : Оберіг. 2013. 300 с.
108. Мельничук І.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційною стратегією підприємства. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 11. С. 528–534.
109. Методика оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру № 175 від 15.02.2002 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/175-2002-%D0%BF>
110. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства затв. Наказ. МФУ №635 від 27.06.2013. URL: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8199/8200/461833/>
111. Михайлів А. А. Принципи бухгалтерського обліку: суперечності поглядів. Вісник ЖДТУ. 2010. № 4 (54). С. 123-127.
112. Міненко М. В. Сутність та види суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємств. Електронне наукове фахове видання

- «Ефективна економіка». URL :
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2802>.
113. Міністерство економіки України: офіційний сайт: URL:
<https://www.me.gov.ua/>
114. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України: офіційний сайт: URL: <https://www.minre.gov.ua/>
115. Мних Є. Ефективність інтегрованих обліково-аналітичних систем. Вісник КНЕУ. 2013. № 1. С. 109-116
116. Нападовська Л.В. Управлінський облік : підручник. 2010. 648 с.
117. Несенко П.Г., Цуканов О.Ю. Облік збитків, формування надзвичайних доходів і витрат у сільгоспвиробників у зв'язку зі стихійним лихом. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL:
<https://magazine.faaf.org.ua/oblik-zbitkiv-formuvannya-nadzvichaynih-dohodiv-i-vitrat-u-silgospvirobnikiv-u-zv-ya>
118. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства : монографія / за заг. ред. А. М. Штангрета. Львів : Укр. акад. друкарства, 2017. 276 с.
119. Огляд збитків та витрат в АПК. Проєкт з підрахунку збитків та витрат в АПК з метою інформування широкої аудиторії та політиків про потреби у компенсації та відновленні. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/>
120. Озеран В.О. Актуальні проблеми обліку витрат на інновації. Бухгалтерський облік і аудит. 2013. № 12. С. 21–29.
121. Оляднічук Н. В., Підлубна О. Д. Обліково-аналітичне забезпечення економічної діяльності суб'єкта підприємництва. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2020. Вип. 33(2). С. 16–21. doi:
<https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-33-25>
122. Онищенко В. Необоротні активи підприємства. URL:
https://www.golovbukh.ua/article/8147-neoborotn-aktivi-pdprimstva#anc_1

123. Організація бухгалтерського обліку. навчальний посібник / За ред. В.С. Леня. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 696 с.
124. Організація бухгалтерського обліку: підручник для студентів спеціальності “Облік і аудит” вищих навчальних закладів / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. 3-є вид., доп. і перероб. Житомир: ПП “Рута”, 2002. 592 с.
125. Організація та методика економічного аналізу: навчальний посібник для бакалаврів всіх напрямків підготовки. Одеса, ОДЕУ. 2010. 351 с.
126. Основи економічного аналізу : навч.-метод. посібник / В.М. Микитюк, Т.М. Паламарчук, О.П. Русак [та ін.]; за ред. В.М. Микитюка. Житомир: Рута, 2018. 440 с.
127. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз господарської діяльності: підручник / за ред. Л. М. Кіндрацької. К. : КНЕУ, 2016. 629, [3] с.
128. Петіна Л.В. Шляхи удосконалення внутрішньогосподарської звітності та перманентної інвентаризації в прийнятті управлінських рішень на підприємствах АПК. URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2009_2/2009/02/090229.pdf.
129. Поляк К.Ю. Бухгалтерський облік та економічний аналіз наслідків надзвичайних ситуацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец.: 08.00.09. Житомир, 2017. 23 с. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7019/1/Polyak.pdf>
130. Попович М.П., Головацька С.І. Управлінська звітність підприємств з виробництва пива: принципи, функції, вимоги. Ефективна економіка. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/160.pdf
131. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб’єктів господарювання. Підручник. Тернопіль: Економічна думка, 2001. 365 с.
132. Пригунов П. Я. Сучасні підходи до розробки регламенту по забезпеченню економічної безпеки на підприємстві. Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. 2014. №113. С. 151-162.

133. Пуцентейло П.Р. Обліково-аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». 2015. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/3461/1>
134. Пушкар М.С. Креативний облік: створення інформації для менеджерів: монографія. Тернопіль: Картбланш, 2006. 334 с.
135. Радиш Я.Ф., Терент'єва А.В. Особливості управління процесом подолання наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. URL: http://www.nbuuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/Patp/2009-01/RadyshStat.pdf
136. Рихліцький В. Подалі від війни. Як евакуювати бізнес на захід. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/29/684852/>
137. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: монографія / О.В. Пальчук, В.М. Савченко, І.В. Рузмайкіна та ін; за ред. Г.М. Давидова. Кропивницький : ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 248 с.
138. Садовська І.Б. Напрями системного підходу до організації управлінського обліку в сільськогосподарських підприємствах. URL: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/2007_4_2/zbirnuk_O_FN_4has_2_109.pdf.
139. Сак Т.В. Стратегічні підходи в управлінні економічною безпекою підприємства. Збірник наукових праць Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту / Хмельниц. кооп. торг.-екон. інт. Хмельницький: [б. в.], 2011. №5. С. 50-59.
140. Свірко С.В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2004. 380 с.
141. Серединська В.М., Загородна О.М., Федорович Р.В. Економічний аналіз: навчальний посібник. Тернопіль: Видавництво Астон, 2010.
142. Скриньковський Р. М. Діагностика фінансового, виробничого, трудового, соціально-економічного та інноваційно-інвестиційного потенціалів і аналіз потенційних ризиків підприємства в умовах невизначеності. Проблеми економіки. 2015. № 2. С. 186–193.

143. Стецюк Л.С. Оцінка стану інформаційного забезпечення аналізу господарської діяльності підприємства. Облік і фінанси. 2014. № 3 (65). С. 136-141
144. Сусіденко О.В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методи, практика : моногр. Київ : Центр навчальної літератури, 2016. 128 с.
145. Тимощенко Ю.М. Сучасний стан законодавчого регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємств в Україні. Аспекти соціально-економічного розвитку транзитивної економіки: монографія / [Ю. М. Тимощенко та ін.] ; ред. О. О. Непочатенко. Ч. 2. Умань : Вид-ць “Сочинський”, 2011. 278 с.
146. Товариство “Чернігівське земляцтво”. URL: <https://chz.org.ua/>
147. Турова Л. Л., Костюнік О. В. Проблеми впровадження управлінського обліку. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 5. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2018/9.pdf
148. Управління економічною безпекою підприємств як складова регулювання фінансової безпеки України: монографія / За ред. Черевка О.В. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 236 с.
149. Управління фінансово-економічною безпекою: навч. посібник [О.А. Кириченко, С.М. Лаптев, П.Я. Пригунов, О.І. Захаров та ін.]; за ред. чл.-кор. АПН України, проф. В.С. Сідака. К.: Дорадо-Друк, 2010.
150. Фоміченко І.П., Баркова С.О. Формування системи управління економічної безпеки на підприємствах України. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. 2013. № 3 (23). 57-66.
151. Хлобистов Є.В., Жарова Л.В., Волошин С.М. Методичні підходи до оцінки наслідків надзвичайних ситуацій: порівняльний аналіз української та міжнародних практик. Механізм регулювання економіки. 2009. № 4. Т. 1. С. 24-33.

152. Хомуляк Т. І. Обліково-аналітичні інструменти в управлінні інноваційним розвитком підприємств сфери послуг. URL: <https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/14123/1/Khomuliak%20T.I..pdf>.

153. Хохлов М.П., Щербань О.Д., Крилова М.А. Поняття оборонних активів підприємства. Економіка та управління підприємствами. 2019. Вип. 31. С. 409-414. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/63.pdf

154. Черкасова С. О. Формування організаційно-економічного механізму управління процесом зміцнення економічної безпеки промислових підприємств. Економіка: реалії часу. 2013. № 2 (7). С. 22-23.

155. Чиж В.І. Стратегічний управлінський облік інноваційної діяльності Вісник Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля. 2010. № 11. Ч. 1. С. 271–277.

156. Чижишин О. І. Проблемні питання обліку надзвичайних доходів і витрат. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/problemni-pitannya-obliku-nadzvichaynih-dohodiv-ivitrat.html>

157. Шатохін А.Л., Ігнашкіна Т.Б. Сутність та складові елементи механізму управління економічною безпекою підприємства. Бізнес Інформ. 2014. № 2. С. 396-401.

158. Швець В. Є. Еволюція обліково-аналітичної системи суб'єктів господарювання в Україні. Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні: міжн. наук. практ. конф. (25–26 березня 2005 р.) Львів: ЛНУ ім. І. Франка. Інтереко. 2005. № 15. Ч. II. С. 61–66.

159. Шигун М.М. Розвиток моделювання системи бухгалтерського обліку: теорія і методологія: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2009. 632 с.

160. Шкроміда В.В., Василюк М.М., Гнатюк Т.М. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання»: посібник. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2016. 219 с.

161. Штангрет А.М. Процес здійснення обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Наукові записки. 2015. №1(50). С. 15-22
162. Штуфт П.В., Артюх О.В. Внутрішньогосподарська звітність як інструмент для прийняття управлінських рішень. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 26. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-82>
163. Юзва Р.П. Обліково-аналітична система-інформаційне забезпечення управління підприємством. Облік і фінанси АПК: освітній портал. 2022. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/oblikovo-analitichna-sistema-informaciynezabezpechennya-upravlinnya-pidpriemstvom.html>
164. Юхименко-Назарук І.А., Тростенюк Т.М., Наумчук К.М., Кучук А.О., Заглинська Л.В. Методичні положення економічного аналізу ефективності процесу евакуації. Економіка, управління та адміністрування, 2024. №4(106), С. 76–85.
165. Янченко З.Б. Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної діяльності аграрних підприємств. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2014. № 3(69). С. 109–113.
166. Baines E.K. Complex political perpetrators: reflections on Dominic Ongwen. *The Journal of Modern African Studies*. 2009. Vol. 47, No. 2. P. 163-191. URL: <https://doi.org/10.1017/s0022278x09003796>
167. Cramer C., Goodhand J. Try Again, Fail Again, Fail Better? War, the State, and the 'Post-Conflict' Challenge in Afghanistan. *Development and Change*. 2002. Vol. 33, No. 5. P. 885-909. URL: <https://doi.org/10.1111/1467-7660.t01-1-00253>
168. Jackson S. Making a killing: criminality & coping in the Kivu War economy. *Review of African Political Economy*. 2002. Vol. 29, No. 93-94. P. 517–536. URL: <https://doi.org/10.1080/03056240208704636>
169. King C. The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States. *World Politics*. 2001. Vol. 53, No. 4. P. 524–552. URL: <https://doi.org/10.1353/wp.2001.0017>

170. Korf B. Rethinking the Greed–Grievance Nexus: Property Rights and the Political Economy of War in Sri Lanka. *Journal of Peace Research*. 2005. Vol. 42, No. 2. P. 201-217. URL: <https://doi.org/10.1177/0022343305050691>
171. Korf B. War, Livelihoods and Vulnerability in Sri Lanka. *Development and Change*. 2004. Vol. 35, No. 2. P. 275-295. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2004.00352.x>
172. Link H.C. Workers' reactions to industrial problems in a war economy. *Journal of Applied Psychology*. 1942. Vol. 26, No. 4. pp. 416-438. URL: <https://doi.org/10.1037/h0062517>
173. McCalla D. *Planting the province: the economic history of Upper Canada, 1784- 1870*. 1993.
174. Parker C., Moore P.W. The war economy of Iraq. *Middle East Report*. 2007. Vol. 37. No. 243. pp. 6-15.
175. Rubin B.R. The Political Economy of War and Peace in Afghanistan. *World Development*. 2000. Vol. 28, No. 10. P. 1789-1803. URL: [https://doi.org/10.1016/s0305-750x\(00\)00054-1](https://doi.org/10.1016/s0305-750x(00)00054-1)
176. Shortland A., Christopoulou K., Makatsoris C. War and famine, peace and light? The economic dynamics of conflict in Somalia 1993–2009. *Journal of Peace Research*. 2013. Vol. 50, No. 5. P. 545–561. URL: <https://doi.org/10.1177/0022343313492991>
177. Staszevska Jolanta. Systemy informacyjne w zarzadzaniu organizacjami. Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні. Науковий збірник. Львів:2005. С. 78-83.
178. Streeck W. *Re-forming capitalism: Institutional change in the German political economy*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 297 p.
179. UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/>
180. Watson M.W. Business-cycle durations and postwar stabilization of the US economy. *American Economic Review*. 1994. Vol. 84, no. 1. pp. 24-46.

Додаток А

Завдання економічного аналізу в науковій літературі

Джерело	Склад принципів економічного аналізу
1	2
<i>Горлачук В.В. [37]</i>	завданням економічного аналізу господарської діяльності підприємства є дослідження основних показників діяльності підприємств у взаємозв'язку з науково-технічними, технологічними, політичними та іншими процесами у суспільстві, у прогнозуванні економічних процесів та плануванні фінансово-господарської діяльності
<i>Купалова Г.І. [90]</i>	оцінювання фактичного стану господарювання; виявлення факторів, які спричинили відхилення фактичних показників від планових; визначення кількісного та якісного впливів різних факторів на результати господарювання; визначення резервів поліпшення наявного стану; розроблення, обґрунтування шляхів і заходів подальшого використання виявлених резервів та контроль за їх виконанням
<i>Кулик А.В. [89]</i>	<ul style="list-style-type: none"> - комплексний та системний аналіз ситуації, притаманної керованому об'єктові, виявлення позитивних та негативних сторін, суперечностей, факторів і тенденцій розвитку; - розроблення альтернативних варіантів дій, спрямованих на досягнення цілей управління; - обґрунтування необхідності та ефективності управлінських рішень; - оптимізація та підвищення ефективності управлінської діяльності відповідно до поставлених цілей та з урахуванням наявних можливостей і обмежень
<i>Серединська В.М. [141]</i>	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка ефективності функціонування об'єкта через систему економічних показників; - вивчення причинно-наслідкових зв'язків об'єкта і побудова його факторної моделі; - дослідження характеру причинно-наслідкових зв'язків і вибір методів їх кількісного виміру; - виявлення умов, що позитивно чи негативно впливають на результати діяльності об'єкта; - пошук варіантів рішень, які б сприяли покращенню діяльності об'єкта аналізу; - порівняння варіантів рішень; - підготовка одного або кількох варіантів рішень для керівництва
<i>Волкова Н.А. [56]</i>	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка обґрунтованості та напруженості взятих зобов'язань; - об'єктивна оцінка динаміки господарського розвитку підприємства; - визначення впливу техніко-економічних чинників на досягнуті результати роботи підприємства; - визначення внутрішньовиробничих резервів підвищення ефективності господарювання; розробка пропозицій щодо їх мобілізації; - контроль за впровадженням пропозицій, зроблених у ході аналізу; - поширення передового досвіду щодо підвищення ефективності виробництва; - розробка короткострокових і довгострокових прогнозів щодо розвитку підприємства

Продовження додатка А

1	2
<p>Грабовецький В.Є. [38]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення рівня науково-економічного обґрунтування планів, нормативів (у процесі їх розробки); - об'єктивна і всебічна оцінка виконання планів і дотримання нормативів (за даними обліку і звітності); - визначення економічної ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів; - виявлення і вимірювання внутрішніх резервів на всіх стадіях виробництва і реалізації продукції; - оцінка альтернативних варіантів управлінських рішень для вибору оптимального; - оцінка впливу факторів на зміну показників порівняно з зобов'язаннями, завданнями і даними за попередні періоди; - вивчення новацій, сприяння їх впровадженню у виробництво і управління та аналіз ефективності від їх використання; - дослідження конкурентоспроможності свого підприємства і кон'юнктури ринку
<p>Микитюк В.М. [126]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - проведення всебічної оцінки досягнутого рівня і виконання планів господарської діяльності підприємством в цілому та його структурними підрозділами; - визначення базових показників планування виробничо-фінансової діяльності окремих підрозділів і підприємства в цілому на майбутній період; - здійснення контролю виконання планів, а також виконання визначених заходів; - виявлення і вимірювання впливу різних факторів на показники господарської діяльності підприємства, що аналізується, вивчення причин відхилень; - виявлення резервів фінансово-господарської діяльності, не врахованих у планових завданнях та не використаних під час їх виконання; - прогнозування результатів господарської діяльності усіх структурних підрозділів і підприємства в цілому; - підготовка аналітичних матеріалів для опрацювання і ухвалення управлінських рішень; - перевірка оптимальності та обґрунтованості управлінських рішень на всіх стадіях управління; - контроль за здійсненням господарського і внутрішньогосподарського розрахунку, поліпшенням економічної роботи підприємства; - узагальнення результатів аналізу, формулювання висновків і пропозицій щодо використання отриманих результатів; - закріплення досягнень та усунення недоліків; поширення передового досвіду і впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво
<p>Бойко Л.О. та ін. [125]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - обґрунтування управлінських рішень та контроль за їх виконанням; - прогнозування результатів діяльності та визначення показників для планування в подальших періодах; - вивчення впливу окремих факторів на важливі показники діяльності; - виявлення резервів поліпшення роботи підприємства та пошук шляхів їх мобілізації

Продовження додатка А

1	2
<p>Шкроміда В.В. [160]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - оцінювання чинників зовнішнього середовища; - дослідження кон'юнктури ринку, попиту на продукцію, що виробляється підприємством, існуючих і потенційних споживачів продукції; - оцінювання конкурентоспроможності продукції та підприємства; - розробка наукової бази для здійснення прогнозування планування на підприємстві, розробки як тактичних, так і стратегічних планів; - вибір оптимального варіанту бізнес-плану; - оцінка ефективності використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів; - визначення економічної ефективності інвестицій та інновацій, вибір оптимальних інвестиційних рішень; - оцінка кінцевих результатів діяльності підприємства; - виявлення та оцінка внутрішніх резервів на усіх стадіях виробничого процесу, розробка заходів щодо їхнього використання; - узагальнення інформації економічного аналізу для ухвалення управлінських рішень
<p>Андрєєва Г.І. [57]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення науково-економічного обґрунтування бізнес-планів і нормативів; - об'єктивна оцінка роботи підприємства, підрозділів, окремих виконавців, з точки зору контролю за виконанням ними планів, договірних зобов'язань; - виявлення впливу факторів і різних причин на відхилення проти завдань, зобов'язань і даних за попередні роки; - виявлення і організація використання резервів підвищення ефективності виробництва, підготовка відповідних управлінських рішень для їх реалізації; - вивчення новацій і сприяння їх поширенню, аналіз ефективності новацій за конкретних умов даного підрозділу чи регіону; - обґрунтування та іспит оптимальності управлінських рішень; - оцінка реальності та напруженості планових завдань, договірних зобов'язань, квот і розробка на цій основі прогнозів, які як правило, не виходять на можливість обґрунтувати планові завдання, оцінити майбутні доходи, потреби; - дослідження конкурентоздатності підприємства і кон'юнктури ринку
<p>Вишневіська О.М. [55]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка ефективності функціонування об'єкта через систему економічних показників; - вивчення причинно-наслідкових зв'язків об'єкта і побудова його факторної моделі; - дослідження характеру причинно-наслідкових зв'язків і вибір методів їх кількісного виміру; - виявлення чинників, які позитивно чи негативно впливають на результати діяльності об'єкта; - пошук варіантів рішень, які б сприяли покращенню діяльності об'єкта аналізу; - порівняння варіантів рішень; - підготовка одного або кількох варіантів рішень для керівництва

Продовження додатка А

1	2
<p><i>Єгорова О.В., Дорогань- Писаренко Л.О., Литвин О.Ю. [59]</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка стану та встановлення тенденцій окремих економічних явищ і процесів; - складання планів розвитку підприємства; - контроль за роботою підприємства, виконанням планів; - визначення результатів роботи ефективності використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів; - пошук резервів підвищення ефективності діяльності та заходів їх впровадження
<p><i>Парасій-Вергуненко І. М. [127]</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - вивчення характеру дії економічних законів, установа законності і тенденцій економічних явищ і процесів у конкретних умовах підприємства; - наукове обґрунтування поточних та стратегічних планів і цільових комплексних програм; - оцінювання динаміки основних економічних показників діяльності підприємства: обсягу виробництва та реалізації продукції, кількості персоналу, прибутку та рентабельності; - моніторинг виконання планів, програм і управлінських рішень; - виявлення впливу факторів на відхилення фактичних результатів діяльності від планових та обґрунтування змін планових показників у разі змін кон'юнктури ринку; - визначення економічної ефективності використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів; - оцінювання кількісних змін у технічному, технологічному та організаційному рівнях розвитку виробництва та соціального розвитку колективу підприємства; - оцінювання фінансових результатів діяльності підприємства; - виявлення та вимірювання поточних і перспективних резервів підвищення ефективності діяльності та розроблення заходів щодо їх використання; - визначення впливу окремих сторін діяльності бізнес-одиниць і виконавців на загальні результати роботи підприємства; - оцінювання загальних результатів діяльності підприємства та його підрозділів; - підготовка інформації для ухвалення оптимальних управлінських рішень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації

1. Кучук А.О. Бухгалтерський облік процесів відновлення діяльності підприємств на безпечних територіях. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 2022. Том 33 (72). № 1. С. 52-58.
2. Кучук А.О. Огляд основних джерел дослідження проблем бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації промислових підприємств. Економічний простір. 2022. № 178. С.89-96.
3. Кучук А.О. Структура об'єктів управління процесами евакуації промислових підприємств. Держава та регіони. 2021. № 2 (119). С. 86-93.
4. Кучук А.О. Організація бухгалтерського обліку евакуації промислових підприємств. Інтелект ХХІ. 2021. № 1. С. 101-109.
5. Кучук А.О. Облікове відображення процесу евакуації промислових підприємств. Проблеми системного підходу в економіці. 2021. Випуск 3 (83). С. 105-117.
6. Кучук А.О. Ризики використання аутсорсингу для економічної безпеки суб'єктів господарювання в Україні. Економіка та суспільство. 2021. №24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/209>
7. Юхименко-Назарук І.А., Тростенюк Т.М., Наумчук К.М., Кучук А.О., Заглинська Л.В. Методичні положення економічного аналізу ефективності процесу евакуації. Економіка, управління та адміністрування, 2024. №4(106), С. 76–85.
8. Грицишен Д.О., Кучук А.О. Розробка системи внутрішньої звітності щодо процесу евакуації як інформаційна основа аналітичної оцінки. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2022. № (2(52)), С. 18–28.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Кучук А.О. Інформаційна модель системи об'єктів бухгалтерського обліку процесу евакуації промислового підприємства. Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (Житомир, 7-8 грудня 2023 р.). Житомир: Житомирська політехніка, 2023. – 585 с. С. 583-585.

10. Кучук А.О. Методичні положення бухгалтерського обліку процесів евакуації підприємств. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали V Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 10 жовтня 2024 року). Житомир: Житомирська політехніка, 2024. – 218 с., С.211-213.

11. Кучук А.О. Ключові завдання бухгалтерського обліку процесів евакуації підприємств. Тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. – Житомир : «Житомирська політехніка», 2024. – 696 с., С. 698-699.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University

вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005
103, Chudnivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10005
Phone/fax: (0412) 24-14-22, 24-14-23, e-mail: rector@ztu.edu.ua, https://ztu.edu.ua, код ЄДРПОУ 05407870

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015
QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015

Від 07.05.2024 р. № 44-01.00/613
На № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження
КУЧУК Анни Олександрівни
в освітній процес Державного університету
«Житомирська політехніка»

Науково-практичні результати Кучук А.О., що полягають в удосконаленні бухгалтерського обліку та економічного аналізу процесів евакуації та відновлення діяльності промислових підприємств та передбачають розробку методичного забезпечення для підготовки фахівців за освітніми ступенями “бакалавр” та “магістр” за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» з навчальних дисциплін «Аналіз господарської діяльності» та «Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності», що запропоновані до використання в освітньому процесі Державного університету «Житомирська політехніка» при підготовці фахівців з бухгалтерського обліку.

Використання результатів дослідження А.О. Кучук свідчить про їх завершеність, реальність і можливість впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Довідка видана для представлення до спеціалізованої вченої ради.

Перший проректор

Оксана ОЛІЙНИК

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження КУЧУК Анни Олександрівни

Проведене дослідження КУЧУК А.О. дозволяє удосконалити наявні методичні положення облікового відображення витрат на відновлення господарської діяльності підприємства в частині поточних та капітальних витрат.

Впровадження запропонованих методичних положень здобувачки у діяльність ТзОВ «Науковий парк Державного університету «Житомирська політехніка» дозволить покращити систему фінансової звітності підприємства.

Апробація результатів дослідження свідчить про їх реальність та ефективність використання в сучасних умовах господарювання.

Директор

Михайло ПСЮК